Załącznik nr 1 do uchwały 2/2023
Zarządu Stowarzyszenia LGD
„Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem”
z dnia 14.02.2023

EUROPEJSKI FUNDUSZ ROLNY NA RZECZ
ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU

STOWARZYSZENIA
LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA
„DOLINĄ WIEPRZA I LEŚNYM SZLAKIEM”
NA LATA 2016-2024

Spis treści

Rozdział I Charakterystyka LGD 3
1. Forma prawna i nazwa stowarzyszenia 3
2. Obszar 3
3. Opis procesu tworzenia partnerstwa uwzględniający dotychczasowe doświadczenie 4
4. Opis struktury LGD 5
5. Opis organu decyzyjnego LGD (Rady) 5
7. Zasady funkcjonowania LGD 7
Rozdział II Partycypacyjny charakter LSR 8
Rozdział III Diagnoza - opis obszaru i ludności 13
1. Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemów i obszarów interwencji odnoszących się do tych grup. 13
2. Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości 16
3. Opis rynku pracy 19
4. Działalność sektora społecznego, w tym integracja/rozwój społeczny 21
5. Wskazanie problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz skali tych zjawisk 23
6. Wykazanie wewnętrznej spójności obszaru LSR 26
7. Opis dziedzictwa kulturowego/zbytków 27
8. Charakterystyka obszarów atrakcyjnych turystycznie 29
9. Opis produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych 31
10. Charakterystyka rolnictwa i rynku rolnego 31
11. Uwarunkowania przyrodnicze 32
12. Metodologia opracowania diagnozy 34
Rozdział IV Analiza SWOT 34
Rozdział V Cele i wskaźniki 40
Rozdział VI Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru 55
Rozdział VII Plan działania 57
Rozdział VIII Budżet LSR 57
Rozdział IX Plan komunikacji 58
Rozdział X Zintegrowanie 59
Rozdział XI Monitoring i ewaluacja 61
Rozdział XII Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko 61
Wykaz wykorzystanej literatury 62
Załącznik 1 – Procedura aktualizacji LSR 63
Załącznik 2 – Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu 64
Załącznik 3 – Plan działania 68
Załącznik 4 – Budżet LSR 71
Załącznik 5 – Plan komunikacji 71

Rozdział I Charakterystyka LGD

1. Forma prawna i nazwa stowarzyszenia

Nazwa LGD: Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem''
Status prawny LGD: stowarzyszenie
Data rejestracji w Sądzie Rejestrowym: 12 grudnia 2008 r.
KRS: 0000319639
NIP: 7142008587
REGON: 060437606

2. Obszar

Obszar LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem'' położony jest w północnej części województwa lubelskiego. W skład Lokalnej Grupy Działania, którą powołało Stowarzyszenie „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem'', wchodzi 10 gmin należących do powiatu lubartowskiego: Abramów, Firlej, Jeziorzany, Kamionka, Kock, Lubartów- gmina wiejska, Michów, Niedźwiada, Ostrówek, Serniki. Cały obszar LSR jest spójny terytorialnie pod względem geograficznym. Szczegółowe dane dotyczące obszaru gmin przedstawiono w tabeli poniżej:

Tab. 1 Dane identyfikacyjne gmin tworzących Lokalną Grupę Działania „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem.''

WYKAZ GMIN TWORZĄCYCH OBSZAR LGD				
Nazwa Gminy	**Nr ident.**	**Typ gminy**	**Powierzchnia w km²**	**Ludność**
Abramów	060802	wiejska	84,60	4 192
Firlej	060803	wiejska	126,46	6 020
Jeziorzany	060804	wiejska	66,45	2 945
Kamionka	060805	wiejska	111,69	6 414
Kock	060806	miejsko-wiejska	101,07	6 667
Lubartów	060807	wiejska	158,70	11 158
Michów	060808	wiejska	135,99	6 140
Niedźwiada	060809	wiejska	95,76	6 280
Ostrówek	060811	wiejska	89,85	4 026
Serniki	060812	wiejska	75,60	4 896
LGD Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem			**1 046,17**	**58 738**

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl , stan na 31.12.2013 r.

Mapa. 1. Mapa obszaru LGD

Gminy obszaru LGD:

1. **Abramów**
2. **Firlej**
3. **Jeziorzany**
4. **Kamionka**
5. **Kock – gmina miejsko-wiejska**
6. **Lubartów - gmina wiejska**
7. **Michów**
8. **Niedźwiada**
9. **Ostrówek**
10. **Serniki**

3. Opis procesu tworzenia partnerstwa uwzględniający dotychczasowe doświadczenie

Początek budowania partnerstwa rozpoczął się w roku 2008. W lutym z inicjatywy wójta gminy Lubartów odbyło się spotkanie wójtów gmin powiatu lubartowskiego, na którym zapoczątkowano prace nad tworzeniem trójsektorowego partnerstwa. Rozpoczęły się również pierwsze rozmowy z lokalnymi liderami, organizacjami pozarządowymi oraz przedsiębiorcami. Początkowo w spotkaniach brali udział przedstawiciele 9 gmin z terenu powiatu lubartowskiego, później wycofały się gminy Ostrów Lubelski i Uścimów ze względu na niewielki poziom spójności z obszarem pozostałych gmin. Od kwietnia 2008 r. do stowarzyszenia przystępowały kolejno gminy: Lubartów, Kock, Kamionka, Serniki, Niedźwiada, Firlej i Ostrówek.

Stowarzyszenie zostało zawiązane 21 lipca 2008 roku w Lubartowie. Przystąpili do niego samorządowcy, przedsiębiorcy oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych z terenu siedmiu gmin: Lubartów, Firlej, Kamionka, Kock, Niedźwiada, Ostrówek i Serniki. Łącznie w spotkaniu założycielskim uczestniczyło 35 osób.

W dniu 28 lipca 2008 roku został złożony wniosek do Sądu Rejonowego w Lublinie o rejestrację Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem". Wniosek został rozpatrzony pozytywnie i stowarzyszenie zostało zarejestrowane 12 grudnia 2008 roku.

W kolejnych latach skład LGD uległ rozszerzenie. Członkami Stowarzyszenia zostały nowe podmioty, które reprezentują sektor gospodarczy (przedsiębiorcy), sektor społeczny (organizacje pozarządowe) oraz sektor publiczny (jednostki organizacyjne JST). Na koniec 2014 roku stowarzyszenie liczyło 60 członków.

W latach 2009 -2015 Stowarzyszenie wdrażało Lokalną Strategię Rozwoju w ramach osi 4 LEADER PROW na lata 2007-2013 ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, z budżetem całościowym w kwocie 6 734 296,00 zł**.** W omawianym okresie programowania Stowarzyszenie dofinansowało:

- 5 projektów w ramach działania *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej* na kwotę 381 759,50 zł,
- 2 projekty w ramach działania *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw* na kwotę 157 550,00 zł
- 27 projektów w ramach działania *Odnowa i rozwój wsi* na kwotę 3 211 350,60 zł
- 74 projekty w ramach działania *Małe projekty* na kwotę 1 326 148,49 zł
- 2 projekty współpracy: jeden realizowany z 3 LGD z terenu województwa lubelskiego w zakresie utworzenia szlaku kajakowego na rzece Wieprz i promocji turystyki kajakowej na kwotę - 29 977,47 zł; drugi realizowany w partnerstwie z 2 LGD z terenu województwa lubelskiego w zakresie promocji aktywnego wypoczynku poprzez utworzenie parków nordic walking i trasy rowerowej na kwotę 106 272,66 zł.
- 132 działania z zakresu aktywizacji i nabywania umiejętności na kwotę 429 131,86 zł.

W latach 2009 - 2015 Stowarzyszenie „Małe Mazowsze", które weszło obecnie w skład LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" wdrażało Lokalną Strategię Rozwoju w ramach osi 4 LEADER PROW na lata 2007-2013 ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, z budżetem całościowym w kwocie 2 064 156,00 zł**.** W omawianym okresie programowania Stowarzyszenie dofinansowało:

- 2 projektów w ramach działania *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej* na kwotę 170 000,00 zł,
- 1 projekty w ramach działania *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw* na kwotę 100 000,00 zł
- 9 projektów w ramach działania *Odnowa i rozwój wsi* na kwotę 1 043 141,00 zł
- 12 projekty w ramach działania *Małe projekty* na kwotę 181 096,55 zł
- 1 projekt współpracy: realizowany z 3 LGD z terenu województwa lubelskiego w zakresie utworzenia szlaku kajakowego na rzece Wieprz i promocji turystyki kajakowej na kwotę 41 792,24 zł
- 11 działań w zakresie aktywizacji i nabywania umiejętności na kwotę 32 280,00 zł.

Po zakończeniu okresu programowania PROW 2007-2013 w związku z pracami nad nową perspektywą finansową na lata 2014-2020, w dniu 5 stycznia 2015 roku z inicjatywy prezesów LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" i LGD „Małe Mazowsze" odbyło się w Lubartowie spotkanie przedstawicieli obu LGD, mające na celu połączenie przyległych obszarów w jeden pod nazwą LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem". W styczniu 2015 gminy: Abramów, Jeziorzany i Michów podjęły uchwały o przyłączeniu się do LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem". W ślad za nimi w trakcie roku 2015 do partnerstwa przyłączali się przedstawiciele przedsiębiorców, sektora społecznego i mieszkańców z terenu tych trzech gmin co spowodowało, że na koniec 2015 roku Stowarzyszenie liczy 89 członków.

Członkowie LGD posiadają doświadczenie w zakresie przygotowywania oraz realizacji projektów współfinansowanych ze źródeł zewnętrznych, w tym pochodzących z budżetu Unii Europejskiej. Partnerzy skupieni w Stowarzyszeniu korzystali ze wsparcia zarówno programów dotyczących bezpośrednio rozwoju obszarów wiejskich (SAPARD, Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich, Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich"), jak i programów wspierających rozwój regionalny (Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego). Partnerzy posiadają również doświadczenie w realizacji projektów „miękkich" współfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. W okresie programowania 2007 – 2013 członkowie LGD oprócz realizacji projektów w ramach programu LEADER korzystali również ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego dla województwa lubelskiego czy programu Kapitał Ludzki.

W nowej perspektywie PROW na lata 2014-2020 Stowarzyszenie planuje kontynuować swoją działalność na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, kładąc jednak znacznie większy nacisk na rozwój przedsiębiorczości związany z wspieraniem tworzenia i utrzymania miejsc pracy, większą aktywizacją organizacji społecznych oraz położeniem szczególnego nacisku na wspieranie grup defaworyzowanych.

4. Opis struktury LGD

Lokalna Grupa Działania „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" liczy 89 członków. Skład LGD odzwierciedla w pełnym zakresie zasadę trójsektorowości, która jest jedną z podstawowych idei inicjatywy LEADER. Reprezentatywność poszczególnych sektorów w LGD przedstawia się następująco:

- Sektor publiczny – 21 członków (23,6%),
- Sektor społeczny – 43 członków (48,4%),
- Sektor gospodarczy – 25 członków (28%).

Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" realizuje cel szczegółowy 6B PROW na lata 2014-2020: „Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich" w ramach priorytetu 6 „Wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich" poprzez następujący cel ogólny LSR: **Poprawa jakości i warunków życia mieszkańców oraz podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności społeczno-gospodarczej obszaru LSR.**

Zakładany cel ogólny LSR jest zdeterminowany niekorzystną sytuacją społeczno-gospodarczą obszaru LSR. Zdiagnozowane podczas procesu opracowania LSR wysokie bezrobocie, obniżający się wskaźnik przedsiębiorczości, niekorzystna sytuacja grup defaworyzowanych oraz niska atrakcyjność obszaru powodują obniżenie jakości życia oraz brak perspektyw rozwojowych dla mieszkańców młodych, aktywnych społecznie i biznesowo. Co najmniej 50 % budżetu strategii jest skierowane na wspieranie tworzenia i utrzymywania miejsc pracy na obszarze LSR. Ponadto zaplanowane zostały m. in. działania ukierunkowane na rozwój turystyki i rekreacji, promowanie produktów lokalnych oraz podniesienie atrakcyjności obszaru poprzez promocję dziedzictwa lokalnego. Ma to doprowadzić do zwiększenie ruchu turystycznego na obszarze LSR oraz wzrost inwestycji gospodarczych. Dodatkowo przewiduje się preferencje punkowe dla operacji realizowanych bądź skierowanych do przedstawicieli grup defaworyzowanych zdefiniowanych w oparciu o diagnozę obszaru. Przewiduje się również działania zmierzające do zacieśnienia więzi społecznych oraz więzi z obszarem LSR z wykorzystaniem dziedzictwa historycznego, kulturowego i przyrodniczego obszaru. Na każdym etapie realizacji LSR grupy defaworyzowane będą aktywizowane i włączane przez LGD w proces wdrażania LSR.

W wyniku diagnozy zdefiniowano następujące grupy defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy:

- osoby długotrwale bezrobotne
- osoby z niskimi kwalifikacjami zawodowymi
- osoby 50 +,
- osoby młode (18-35 lat),
- kobiety zamieszkałe na obszarze gmin wiejskich.

LSR przewiduje udział przedstawicieli tych grup zarówno jako bezpośrednich beneficjentów pomocy jak i odbiorców operacji realizowanych przez inne podmioty. Lokalne kryteria wyboru projektów zawierają preferencje punktowe dla wnioskodawców będących przedstawicielami jednej z grup defaworyzowanych wskazanych w LSR. Do grup defaworyzowanych będą kierowane przejrzyste, specjalistyczne komunikaty zachęcające do uczestnictwa w realizacji LSR oraz bezpośredniego korzystania ze wsparcia finansowego. Szczegółowe regulacje w tym zakresie zawarto w Planie komunikacji. **Udział finansowy operacji kierowanych do grup defaworyzowanych w budżecie LSR wynosi co najmniej 30% planowanych nakładów finansowych na realizację LSR.**

5. Opis organu decyzyjnego LGD (Rady)

Rada jest organem decyzyjnym, do którego wyłącznej kompetencji należy wybór operacji do dofinansowania, zgodnych z Lokalną Strategią Rozwoju przyjętą przez LGD. Skład Rady odzwierciedla zasadę trójsektorowości w podejściu LEADER. Organ decyzyjny/poziom decyzyjny reguluje art. 32 ust. 2 lit b rozporządzenia 1303/2013, zgodnie z którym, rozwój lokalny kierowany przez społeczność jest kierowany przez lokalne grupy działania, w których skład wchodzą przedstawiciele władz publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańców. Zasadą jest, że w decyzjach dotyczących wyboru projektów do dofinansowania co najmniej 50 % głosów pochodzi od partnerów niebędących instytucjami publicznymi. Ponadto na poziomie podejmowania decyzji ani władze publiczne ani żadna z grup interesu nie posiada więcej niż 49 % praw głosu.

Zgodnie z uchwałą przyjętą przez Walne Zebranie Członków Rada Stowarzyszenia „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem'' składa się z 13 członków: 3 przedstawicieli sektora gospodarczego (23%), 4 reprezentantów sektora publicznego (30,8%) oraz 6 przedstawicieli sektora społecznego (46,2%). W składzie rady są przedstawiciele wszystkich gmin partnerskich.

Tab. 2 Struktura Rady LGD

Lp.	Gmina	Sektor publiczny	Sektor społeczny	Sektor gospodarczy	Grupa interesu
1	**Abramów**	Kowalski Marek	-	-	publiczny
2	**Michów**	Bochyński Stanisław	-	-	publiczny (sołtys)
3	**Kamionka**	-	Bogusz Justyna	-	społeczny (przedstawiciel KGW)
4	**Kamionka**	-	Sienkiewicz Mariusz		mieszkańcy
5	**Kock**	-	Niedziela Dariusz	-	społeczny (przedstawiciel OSP)
6	**Kock**	Futera Tomasz		-	publiczny
7	**Lubartów**	-	-	Smyk Grażyna	gospodarczy
8	**Serniki**	-	-	Lejkowska Karolina	gospodarczy
9	**Michów**	-	Wicha Janina	-	mieszkańcy (senior)
10	**Niedźwiada**	-	Panek Rafał	-	mieszkańcy (osoba do 25 lat)
11	**Ostrówek**	-	-	Topyła Marek	gospodarczy
12	**Ostrówek**	-	Gozdal Beata	-	społeczny
13	**Serniki**	Woźniak Paweł Grzegorz	-	-	publiczny

6. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Organem decyzyjnym LGD jest Rada. Rada jest wybierana przez Walne Zebranie Członków spośród członków Stowarzyszenia. W skład Rady wchodzą przedstawiciele sektora publicznego, społecznego, gospodarczego, a także inne odpowiednie podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie. Przy czym na poziomie podejmowania decyzji ani władze publiczne ani żadna z grup interesu nie posiada więcej niż 49% praw głosu.
Uchwały Rady zapadają w głosowaniu jawnym zwykłą większością głosów w obecności przynajmniej połowy wszystkich członków. Prawomocność decyzji w sprawie oceny i wyboru operacji do dofinansowania wymaga obecności co najmniej 50% członków reprezentujących sektor społeczny i gospodarczy z ogólnej liczby członków Rady obecnych podczas głosowania. W razie równej ilości głosów decyduje głos Przewodniczącego Rady.

Członkowie Rady powinni być pisemnie zawiadomieni o miejscu, terminie i porządku posiedzenia Rady najpóźniej 7 dni przed terminem posiedzenia. W okresie 7 dni przed terminem posiedzenia Rady jej członkowie powinni mieć możliwość zapoznania się ze wszystkimi materiałami i dokumentami związanymi z porządkiem posiedzenia, w tym z wnioskami, które będą rozpatrywane podczas posiedzenia. Materiały i dokumenty w formie kopii mogą być przesłane łącznie z zawiadomieniem o posiedzeniu lub udostępnione do wglądu w Biurze.

Posiedzenia Rady są jawne. Zawiadomienie o miejscu, terminie i porządku posiedzenia Rady podaje się do publicznej wiadomości co najmniej na 7 dni przed posiedzeniem. W posiedzeniach Rady uczestniczyć może Prezes Zarządu lub wskazany przez niego członek Zarządu. Przewodniczący Rady może zaprosić do udziału w posiedzeniu osoby trzecie, w szczególności osoby, których dotyczą sprawy przewidziane w porządku posiedzenia. Posiedzenia Rady prowadzi i zamyka Przewodniczący Rady. Obsługę posiedzeń Rady zapewnia Biuro.

W przypadku zaistnienia okoliczności, które mogą wywołać wątpliwości co do bezstronności członka Rady, a w szczególności w przypadku ubiegania się przez członka organu decyzyjnego o wybór operacji w ramach wdrażanie lokalnych strategii rozwoju, członek taki winien wyłączyć się z oceny tejże operacji. Właściwej realizacji tych zapisów służy wypełnienie przez każdego członka Rady „Deklaracji Bezstronności". Przed rozpoczęciem procedury wyboru operacji członek Rady jest zobowiązany do wypełnienia deklaracji bezstronności. Jeśli podczas dokonywania oceny zachodzi obawa co do bezstronności członka Rady podczas oceny konkretnej operacji informuje on Przewodniczącego Rady i wyłącza się z oceny takiej operacji. Głosowanie odbywa się nad każdą z operacji pojedynczo co dodatkowo zabezpiecza bezstronność wyboru.. Prowadzony jest także rejestr interesów oraz zaplanowane są także szkolenia dla członków Rady łącznie z egzaminem weryfikującym wiedzę.

Żaden z członków organu decyzyjnego nie jest zatrudniony w biurze LGD. Żaden z członków organu decyzyjnego nie jest członkiem zarządu, ani komisji rewizyjnej.

7. Zasady funkcjonowania LGD

Organami Stowarzyszenia LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" są: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Komisja Rewizyjna i Rada. Podział kompetencji pomiędzy poszczególne organy LGD zapewnia rozdział funkcji decyzyjnej, którą sprawuje Rada oraz zarządczej, którą pełni Zarząd.

Nadrzędnym dokumentem regulującym funkcjonowanie LGD jest Statut Stowarzyszenia, uchwalany i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków.

Dokumentem regulującym prace Walnego Zebrania Członków jest Regulamin Walnego Zebrania Członków. Reguluje on zasady zwoływania, organizacji, protokołowania, obradowania i podejmowania decyzji. Regulamin organu decyzyjnego Rady porządkuje zasady zwoływania, organizacji, protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego, rozwiązania dotyczące wyłączenia członka organu z oceny, szczegółowe regulacje w zakresie wyboru operacji, wzory dokumentów wypełnianych przez Radę.

Regulamin Zarządu określa skład i kadencyjność zarządu; zadania i kompetencje zarządu związane z reprezentowaniem stowarzyszenia na zewnątrz i zaciąganiem zobowiązań.

Regulamin Komisji Rewizyjnej określa zasady funkcjonowania organu, podległości w stosunku do innych organów stowarzyszenia oraz zasady bezstronności w wyborze członków komisji, jak również zakres uprawnień kontrolnych organu.

Regulamin Biura LGD określa zasady funkcjonowania biura, strukturę organizacyjną i podległości pracowników biura. Określa również zakres działania i kompetencji biura. Zawiera w sobie zakres zadań realizowanych przez biuro, kompetencji delegowanych biuru przez zarząd, jak również kwestie związane z zatrudnianiem pracowników i zakresem ich obowiązków. Ważnym elementem regulaminu jest załącznik określający zasady ochrony danych osobowych i zbiorów danych będących w posiadaniu biura i przechowywanych w związku z pełnionymi przez nie zadaniami.

Kwestie formalno-prawne funkcjonowania LGD określają dokumenty wewnętrzne Stowarzyszenia wskazane w zestawieniu.

Rodzaj dokumentu	Regulowane kwestie	Sposób uchwalania i aktualizacji
Statut Stowarzyszenia	ramy prawne funkcjonowania stowarzyszenia i jego organów; obszar działania; cele, zadania i zakres działania stowarzyszenia; zasady przyznawania i utraty członkostwa wraz z prawami i obowiązkami członków; organy stowarzyszenia (walne, zarząd, rada, komisja rewizyjna), zasady ich wyboru i funkcjonowania wraz z zakresem obowiązków i uprawnień	Walne Zebranie Członków
Regulamin Walnego Zebrania Członków	zasady zwoływania i informowania członków o walnym zebraniu; procedowania i podejmowania uchwał podczas zebrań; wyboru i odwoływania władz stowarzyszenia;	Walne Zebranie Członków
Regulamin Rady	zasady procedowania, oceny, wyboru operacji i podejmowania uchwał oraz wnoszenia i rozpatrywania protestu od podjętych uchwał, wzory wypełnianych przez radę dokumentów	Walne Zebranie Członków
Regulamin Zarządu	skład i kadencyjność zarządu; zadania i kompetencje zarządu związane z reprezentowaniem stowarzyszenia na zewnątrz i zaciąganiem zobowiązań;	Walne Zebranie Członków
Regulamin Komisji Rewizyjnej	zasady funkcjonowania, podległości w stosunku do innych organów stowarzyszenia; zasady bezstronności w wyborze członków komisji; zakres uprawnień kontrolnych	Walne Zebranie Członków
Regulamin Biura	zasady funkcjonowania, struktura organizacyjna i podległości pracowników biura; zakres działania i kompetencji biura; zakres zadań realizowanych przez biuro; zakres kompetencji delegowanych przez zarząd; kwestie związane z zatrudnianiem pracowników i zakresem ich obowiązków; zasady ochrony danych osobowych i zbiorów danych przechowywanych przez biuro.	Walne Zebranie Członków

Struktura organizacyjna Lokalnej Grupy Działania „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" przedstawia się następująco:

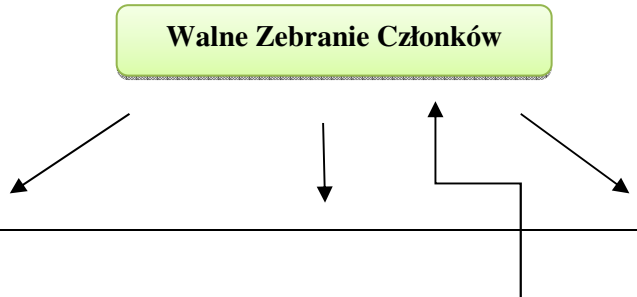

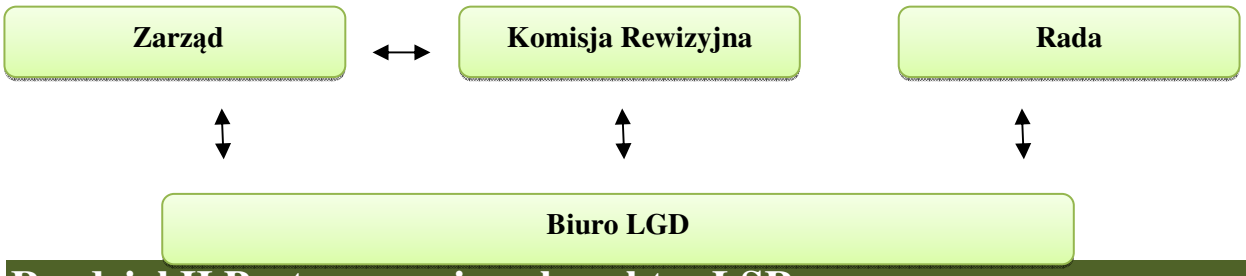

Rozdział II Partycypacyjny charakter LSR

Koncepcja procesu tworzenia niniejszego dokumentu strategicznego opiera się przede wszystkim o partycypacyjny charakter LSR. Celem głównym tego procesu jest z jednej strony efektywne dokonanie diagnozy oraz zidentyfikowanie mocnych, słabych stron oraz szans i zagrożeń obszaru LGD, z drugiej zaś sformułowanie realnych, adekwatnych do potrzeb i wykonalnych celów strategicznych. Osiągnięcie tego celu jest możliwe poprzez włączenie przedstawicieli lokalnych środowisk w proces tworzenia LSR na każdym jej etapie.

Partycypacyjny charakter LSR jest kluczową jej cechą, w myśl założeń rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (RLKS) ma on bowiem być gwarantem rozwoju instytucji społeczeństwa obywatelskiego i kapitału społecznego, a zatem stanowi o najbardziej długofalowych jej efektach. W dokumencie Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju „Zasady realizacji instrumentu Rozwój lokalny kierowany przez społeczność w Polsce" czytamy, że „RLKS powinno wykształcać w społecznościach i lokalnych samorządach umiejętności porozumiewania się, wyrażania swoich opinii, ale także współodpowiedzialności za swój własny rozwój. Ta zdolność byłaby w istocie jednym z najważniejszych, długofalowych rezultatów RLKS". Można przyjąć założenie, że – wobec uzupełniającego charakteru LSR w stosunku do strategicznych, prorozwojowych działań samorządów – to właśnie trwałe zaangażowanie mieszkańców oraz wykształcenie nawyku współpracy mieszkańców (indywidualnie bądź poprzez organizacje społeczne), samorządów i lokalnego biznesu w realizacji działań dla wspólnego dobra stanowią największą, choć niematerialną, korzyść z realizacji LSR w duchu partycypacji trzech sektorów, ze szczególnym uwzględnieniem sektora społecznego.

Opis sposobu doboru podmiotów uczestniczących w poszczególnych etapach przygotowania LSR

Podstawowym narzędziem pozwalającym na identyfikację grup docelowych w procesie opracowania LSR jest przeprowadzona **analiza interesariuszy**. Interesariuszami są wszystkie osoby, grupy osób, instytucje lub firmy, które mogą mieć udział w lub związek z procesem opracowania i wdrażania LSR. Mogą one pośrednio lub bezpośrednio oraz pozytywnie lub negatywnie wpływać lub być pod wpływem procesu oraz rezultatów projektów lub programów[1].

Analiza interesariuszy została przeprowadzona na każdym z etapów procesu planowania strategicznego, pozwoliło to na identyfikację kręgu odpowiednich podmiotów, którzy zostaną włączeni i zaproszeni do udziału w konsultacjach społecznych, warsztatach, badaniach ankietowych. Analiza interesariuszy została także zastosowana w procesie identyfikacji grup docelowych dla realizacji celów i przedsięwzięć określonych w LSR. Na tym etapie objęła ona identyfikację wszystkich grup interesariuszy, na które może mieć wpływ (pozytywny lub negatywny) proponowana interwencja. Szczególny nacisk położono na tym etapie na precyzyjne zidentyfikowanie przedstawicieli tzw. grup defaworyzowanych. Została dokonana identyfikacja oraz analiza ich interesów, problemów oraz potencjału, co pozwoliło na rzetelne wyodrębnienie podmiotów, których dane przedsięwzięcie/projekt będzie bezpośrednio dotyczyć, oraz określi sposób jego oddziaływania na konkretne osoby. Wnioski z przeprowadzonej analizy zostały uwzględniane podczas formułowania przedsięwzięć.

Analiza interesariuszy była opracowywana na wstępie każdego z etapów opracowania LSR, z reguły w tzw. fazie identyfikacji. W pierwszym etapie podmiotem odpowiedzialnym była **Grupa Robocza ds. opracowania LSR.** W dalszych etapach w procesie identyfikacji i analizy interesariuszy wzięli udział wszyscy uczestnicy konsultacji społecznych zaangażowani w proces opracowania LSR.

Poniżej opisano zastosowane metody partycypacyjne na poszczególnych etapach opracowania LSR

ETAP I Diagnoza i analiza SWOT

Proces diagnozowania sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" rozpoczął się od opracowania „**Raportu z ewaluacji lokalnej strategii rozwoju i funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem"** w związku z wdrażaniem LSR na lata 2009-2015. **Wyniki raportu zostały wykorzystane do formułowania diagnozy LSR**. W ramach tych działań przeprowadzono badania ankietowe w formie ankiety audytoryjnej. Przeprowadzona **"Ankieta diagnozująca potrzeby w środowisku lokalnym"** była skierowana do lokalnych środowisk z każdej gmin LGD. Brały w niej udział osoby uczestniczące w konsultacjach

[1] Szerzej: International Finance Corporation (2007). *Stakeholder Engagement: A Good Practice Handbook for Companies Doing Business in Emerging Markets*, World Bank Group.

społecznych (głównie lokalni liderzy, także przedsiębiorcy). Osobno przeprowadzono spotkania w szkołach średnich wśród młodzieży z terenu LGD. Zebrano blisko 232 ankiety.

W 2015 roku rozpoczęto prace nad procesem opracowania LSR na lata 2016-2022. W ramach etapu formułowania diagnozy i analizy SWOT do LSR zastosowano następujące metody partycypacyjne:

1. Badania ankietowe
2. Warsztaty strategiczne
3. Zogniskowany wywiad grupowy
4. Konsultacje internetowe
5. Konsultacje społeczne.

1. Badania ankietowe

Pierwszą z zastosowanych metod na tym etapie procesu opracowania LSR były przeprowadzone **badania ankietowe** w formie ankiety internetowej oraz badań bezpośrednich. Badanie zostało przeprowadzone we wrześniu 2015 roku. Adresatami tej ankiety były zidentyfikowane wcześniej grupy interesariuszy mające istotne znaczenie z punktu widzenia kreowania rozwoju lokalnego. Przedmiotem badania było w szczególności dokonanie oceny warunków życia na obszarze działania LGD, potencjału obszaru, uwarunkowań problemowych, jak też szans i zagrożeń. Respondenci mieli też za zadanie określić główne atuty i kierunki rozwojowe obszaru, wskazać w jakich dziedzinach powinna rozwijać się przedsiębiorczość, jakiego rodzaju inicjatywy lokalne powinny być realizowane, co stanowi wizytówkę obszaru oraz jakie produkty lokalne powinny zostać wypromowane. Przedmiotem ankiety było także zidentyfikowanie grup defaworyzowanych, których niekorzystną sytuację można zmienić dzięki wdrożeniu nowej LSR.W procesie badawczym zostało wypełnionych ogółem 356 ankiet. Wyniki przeprowadzonego badania ankietowego zostały uwzględnione w procesie formułowania analizy SWOT oraz obszarów problemowych.

2. Warsztaty strategiczne

Drugą metodą partycypacyjną na etapie formułowania diagnozy i analizy SWOT były **warsztaty strategiczne**. Odbyły się one w formie spotkań warsztatowych w każdej z 10 gmin obszaru LGD w okresie wrzesień – październik 2015 roku. Podczas konsultacji byli obecni przedstawiciele środowisk samorządowych, organizacji społecznych, przedsiębiorcy oraz mieszkańcy. W warsztatach wzięli udział przedstawiciele wszystkich gmin należących do LGD reprezentujący sektor publiczny, społeczny oraz gospodarczy. Podczas warsztatów uczestnicy dokonali identyfikacji problemów obszaru oraz opracowali analizę SWOT w kilku sferach życia, m.in: sfery gospodarczej, kwestii społecznych, dziedzictwa lokalnego, infrastruktury społecznej oraz ochrony środowiska i przyrody. Zebrany materiał został zweryfikowany przez Panel Ekspertów.

3. Prace w ramach Grupy Fokusowej

Kolejną metodą, która została zastosowana na etapie tworzenia diagnozy i analizy SWOT było przeprowadzenie **zogniskowanego wywiadu grupowego**. Dotyczył on w szczególności określenia grup defaworyzowanych z obszaru LSR. Wzięli w nim udział przedstawiciele samorządów gminnych obszaru LSR. Przedmiotem wywiadu była analiza dostępności do rynku pracy przez różne grupy społeczne, form aktywizacji, kierunków kształcenia na poziomie szkoły średniej w kontekście zapotrzebowania rynku pracy. Analizie został także poddany problem ubóstwa, jego przyczyn, przejawów oraz narzędzi wpływających na poprawę sytuacji w tym zakresie. Uczestnicy wywiadu wspólnie zastanawiali się także nad metodami efektywnego wsparcia osób wykluczonych, w tym bezrobotnych. Ważnym elementem była również analiza możliwości i roli LGD. w procesie wspierania osób wykluczonych społecznie. Rezultaty wykonanych prac przez uczestników wywiadu grupowego zostały wykorzystane do opracowania diagnozy oraz analizy SWOT LSR.

4. Konsultacje internetowe

Projekt diagnozy obszaru oraz analizy SWOT został także poddany **konsultacjom internetowym**. Dzięki temu większa grupa mieszkańców miała możliwość wnoszenia uwag i propozycji. Dzięki przeprowadzonym konsultacjom doprecyzowano i uzupełniono elementy diagnozy, zweryfikowano szerzej problemy wskazując na ich przyczyny oraz skutki, jak też uszczegółowiono analizę SWOT.

5. Konsultacje społeczne

Zebrane i zweryfikowane przez Grupę Fokusową wnioski i dane zostały poddane ostatecznym konsultacjom wśród członków LGD.

ETAP II Określenie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowania planu działania

Podstawą do sformułowania celów LSR były przeprowadzone szerokie działania konsultacyjne ze społecznością lokalną obszaru LGD. Wypracowane w poprzednim etapie analizy problemów i potrzeb mieszkańców obszaru LGD zostały poddane dalszej analizie podczas warsztatów strategicznych oraz konsultacji społecznych.

1. Warsztaty strategiczne

Odbyły się we wrześniu 2015 w każdej z gmin obszaru LSR. Wzięli w nich udział przedstawiciele obszaru LGD reprezentujący sektor publiczny, społeczny oraz gospodarczy. Podczas warsztatów dokonano przede wszystkim transpozycji drzewa problemów na drzewo celów.

2. Ankieta internetowa

Równocześnie opublikowano na stronie internetowej ankietę dotyczącą formułowania celów i propozycji przedsięwzięć.

3. Spotkanie Grupy Fokusowej

Podczas spotkania Grupy fokusowej dokonano weryfikacji zebranych ankiet i sformułowano ogólne założenia celów, przedsięwzięć oraz wskaźników LSR, jak też planu działania.

4. Konsultacje społeczne

W kolejnym etapie tego procesu dokonano zdefiniowania celów, przedsięwzięć oraz wskaźników LSR. Miało to miejsce w ramach przeprowadzonych **konsultacji społecznych** podczas zebrania członków LGD. Podczas konsultacji uzgodniono formułę celów głównych oraz celów szczegółowych. Zaproponowano także wskaźniki na poziomie produktu, rezultatu oraz oddziaływania.

5. Konsultacje internetowe

Wypracowane podczas warsztatów oraz konsultacji społecznych propozycje zostały opublikowane na stronie internetowej LGD. W ramach **konsultacji internetowych** społeczność lokalna obszaru miała możliwość wypowiedzenia się na temat trafności, zasadności i realności realizacji sformułowanych celów oraz wskaźników.

6. Punkt konsultacyjny

Na tym etapie zastosowano także metodę partycypacyjną w formie **punktu konsultacyjnego** w siedzibie LGD. Zainteresowani mieszkańcy obszaru mieli możliwość osobistego lub telefonicznego zgłaszania uwag i propozycji do projektu celów oraz wskaźników. Informacje o funkcjonowaniu punktu zostały przekazane do jednostek administracji samorządowej, organizacji społecznych oraz przedsiębiorców. Zostały też zamieszczone na stronie internetowej LGD.

7. Panel ekspertów

Zebrany podczas warsztatów strategicznych, przeprowadzonych ankiet internetowych oraz wniosków i propozycji zgłaszanych przez lokalną społeczność do Punktu konsultacyjnego został poddany analizie przez Panel ekspertów, który zebrał się w listopadzie 2015 roku. Wzięli w nim udział członkowie Grupy Fokusowej oraz zaangażowani do współpracy eksperci zewnętrzni. Przedmiotem Panelu była analiza i weryfikacja dotychczas zrealizowanych działań i wypracowanych wniosków, analiz danych oraz ich ostateczne sprawdzenie, uzgodnienie i zatwierdzenie.

Efekty tych prac pozwoliły na precyzyjne określenie poszczególnych etapów w procesie wdrażania LSR w odniesieniu celów ogólnych, celów szczegółowych oraz przedsięwzięć i wskaźników ich realizacji, jak również planu działania.

ETAP III Opracowanie zasad wyboru operacji i ustalania ich kryteriów wyboru

Kolejny etap w procesie opracowania LSR dotyczył wypracowania narzędzi pozwalających na efektywne wdrażanie LSR i realizację założonych celów, tj. zasad wyboru operacji oraz ustalania ich kryteriów. W ramach tego etapu zastosowano następujące metody partycypacyjne:

1. Panel ekspertów

Pierwszą zastosowaną na tym etapie metodą partycypacyjną było spotkanie **Panelu Ekspertów**. Podczas pierwszego spotkania uczestnicy grupy, składającej się z przedstawicieli sektora społecznego, publicznego i gospodarczego, w pierwszej fazie wypracowali zasady wyboru operacji, jak również dostosowali obowiązujące w LGD regulaminy do ich ram. Na drugim spotkaniu opracowano i uzgodniono kryteria wyboru operacji.

2. Konsultacje internetowe

Propozycje zasad wyboru operacji oraz kryteriów ich wyboru zostały poddane **konsultacjom internetowym**. Na stronie internetowej LDG opublikowano propozycję Procedury naboru projektów oraz zaproszenie do zgłaszania ewentualnych uwag na specjalnym formularzu.

3. Punkt konsultacyjny

W ramach działalność punktu konsultacyjnego zainteresowani mieszkańcy obszaru mieli możliwość osobistego lub telefonicznego zgłaszania uwag i propozycji do projektu zasad wyboru operacji oraz propozycji kryteriów ich wyboru.

4. Zogniskowany wywiad grupowy – grupa fokusowa

Jednocześnie analizą projektu zasad wyboru operacji oraz kryteriów ich wyboru zajęli się uczestnicy Grupy fokusowej, którzy zebrali się pod koniec października 2015 roku. W ramach zogniskowanego wywiadu grupowego poddano analizie i weryfikacji wnioski i uwagi społeczności lokalnej z konsultacji internetowych i działalności punktu konsultacyjnego.

5. Konsultacje społeczne

Uzgodnione projekty zasad wyboru operacji oraz kryteriów ich wyboru zostały poddane dalszej analizie przez uczestników szerszych **konsultacji społecznych wśród członków LGD.** Efektem przeprowadzonych konsultacji było uzyskanie ostatecznego kształtu zasad wyboru operacji oraz kryteriów ich wyboru przez.

ETAP IV Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji

Etap procesu opracowania LSR związany z określeniem zasad monitorowania i ewaluacji został zrealizowany w oparciu o zróżnicowane formy konsultacji społecznych.

Punktem wyjścia do opracowania tej części LSR były wnioski z Raportu z ewaluacji LSR Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" za lata 2009 – 2015 oraz ewaluacji LGD „Małe Mazowsze". Celem było głównie oszacowanie skuteczności realizacji LSR LGD na lata 2009 - 2015, którego elementem była ocena zasad monitorowania i ewaluacji LSR pod kątem wpływu okresowej weryfikacji wskaźników na osiągnięcie celów LSR oraz skuteczności stosowanych technik monitoringu pod kątem zaangażowania społeczności lokalnej w proces weryfikacji LSR. Wyniki badań stanowią element diagnozy potrzeb obszaru LGD. Oprócz wyników ewaluacji zastosowano na tym etapie procesu opracowania LSR następujące metody partycypacyjne:

1. Zogniskowany wywiad grupowy – grupa fokusowa

Pierwszym etapem w procesie opracowania zasad monitorowania i ewaluacji LSR było spotkanie grupy fokusowej, którą współtworzyli członkowie organów LGD oraz przedstawiciele najważniejszych instytucji społecznych i gospodarczych. Biorąc pod uwagę wyniki raportu ewaluacyjnego Grupa robocza opracowała projekt zasad monitorowania i ewaluacji LSR.

2. Punkt konsultacyjny

Następnie opracowane przez Grupę fokusową propozycje były konsultowane ze społecznością lokalną za pośrednictwem **Punktu konsultacyjnego**, działającego w siedzibie LGD. Upoważniony pracownik biura LGD przyjmował uwagi i wnioski związane z zasadami monitorowania i ewaluacji LSR.

3. Ankieta internetowa

Równocześnie na stronie internetowej LGD została opublikowana **ankieta internetowa** określająca zakres planowanego monitoringu i ewaluacji, narzędzia oraz częstotliwość realizacji.

4. Panel ekspertów

Zebrane wnioski i uwagi z badania ankietowego oraz działalności punktu konsultacyjnego zostały zweryfikowane przez uczestników panelu ekspertów. Efektem prac panelu ekspertów było wypracowanie spójnego systemu monitorowania i ewaluacji LSR.

5. Konsultacje społeczne

Wypracowany projekt zasad monitorowania i ewaluacji LSR został uzgodniony i zatwierdzony przez uczestników konsultacji społecznych, które odbyły się w grudniu 2015 roku.

ETAP V Przygotowanie planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR

Ostatni etap procesu opracowania LSR, który został poddany partycypacji społecznej dotyczył przygotowania planu komunikacyjnego związanego z realizacją LSR.

1. Zogniskowany wywiad grupowy – grupa fokusowa

Założenia do planu komunikacji zostały opracowane przez Grupę fokusową składającą się członków organów LGD oraz przedstawicieli najważniejszych instytucji społecznych i gospodarczych**.** Na spotkaniu zorganizowanym pod koniec listopada 2015 roku członkowie grupy dokonali przeglądu i analizy efektów działań komunikacyjnych w poprzednim okresie realizacji LSR, zidentyfikowali najważniejsze problemy komunikacyjne oraz na ich podstawie wyznaczyli priorytety i katalog działań komunikacyjnych odnoszących się do realizacji LSR na lata 2016-2022.

2. Konsultacje internetowe

W kolejnym etapie zostały przeprowadzone **konsultacje internetowe**. Propozycje celów i działań komunikacyjnych zostały opublikowane na stronie internetowej LGD w formie ankiety online. Przedmiotem konsultacji były m. in.: analiza potrzeb / problemów komunikacyjnych, analiza skutecznych narzędzi komunikowania się ze społecznością, ocena efektywności działań komunikacyjnych. W ten sposób lokalna społeczność obszaru uzyskała możliwość zgłaszania sowich uwag i pomysłów do projektu.

3. Punkt konsultacyjny

Równolegle do konsultacji internetowych działał **punkt konsultacyjny** w siedzibie LGD.

4. Panel ekspertów

Zebrane wnioski i uwagi zostały następnie poddane dalszej analizie przez Panel ekspertów. Członkowie panelu ekspertów mieli możliwość doprecyzowania założeń planu komunikacji.

5. Konsultacje społeczne

Ostatecznie projekt planu komunikacji został poddany **konsultacjom społecznym** wśród członków Lokalnej Grupy działania.

Wyniki przeprowadzonych konsultacji zostały uwzględnione w Lokalnej Strategii Rozwoju.

Tabela 3. Opis zastosowanych metod partycypacyjnych w na poszczególnych etapach procesu opracowania LSR

Etap opracowania LSR	Zastosowane metody partycypacyjne	Termin realizacji	Liczba uczestników	Potwierdzenie (Źródła danych)
ETAP I Diagnoza i analiza SWOT	**Badania ankietowe**	Wrzesień 2015	356	Ankiety, raport
	Warsztaty strategiczne	Wrzesień 2015	164	Lista obecności, dokumentacja fotograficzna
	Zogniskowany wywiad grupowy	22.09.2015	14	Lista obecności, dokumentacja fotograficzna
	Konsultacje internetowe	Wrzesień – październik 2015	nd	Wydruki ze strony internetowej, arkusz wniosków i uwag
	Spotkanie grupy fokusowej dotyczące diagnozy i analizy SWOT	30.10.2015	14	Listy obecności, dokumentacja fotograficzna
	Konsultacje społeczne	10.11.2015	14	Listy obecności, dokumentacja fotograficzna
ETAP II Określenie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowania planu działania	**Warsztaty strategiczne**	Wrzesień 2015	164	Listy obecności, dokumentacja fotograficzna
	Ankieta internetowa	Październik 2015	nd	Wydruki ze strony internetowej
	Zogniskowany wywiad grupowy	13.10.2015	12	Lista obecności, dokumentacja fotograficzna
	Konsultacje społeczne	20.10.2015	14	Listy obecności, dokumentacja fotograficzna
	Konsultacje internetowe	Październik 2015	nd	Wydruki ze strony internetowej, arkusz wniosków i uwag
	Punkt konsultacyjny	Listopad 2015	8	Zestawienie udzielonych usług informacyjnych
	Panel ekspertów	4.11.2015	14	Lista obecności, dokumentacja fotograficzna
ETAP III Opracowanie zasad wyboru operacji i ustalania ich kryteriów wyboru	**Panel ekspertów**	15.10.2015	14	Lista obecności, dokumentacja fotograficzna
	Konsultacje internetowe	Listopad 2015	nd	Wydruk ze strony internetowej, arkusz wniosków i uwag
	Punkt konsultacyjny	Listopad 2015	10	Zestawienie udzielonych usług informacyjnych
	Zogniskowany wywiad grupowy	28.10.2015	14	Lista obecności, dokumentacja fotograficzna
	Konsultacje społeczne	27.11.2015	14	Lista obecności, dokumentacja fotograficzna
ETAP IV Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji	**Badanie ewaluacyjne – badanie ankietowe**	Maj 2015	nd	Raport z badania ewaluacyjnego Ankieta
	Zogniskowany wywiad grupowy	12.11.2015	14	Lista obecności, dokumentacja fotograficzna
	Punkt konsultacyjny	Listopad/grudzień 2015	5	Zestawienie udzielonych usług informacyjnych
	Ankieta internetowa	Listopad/grudzień 2015	nd	Wydruki ze strony internetowej
	Panel ekspertów	19.11.2015	14	Lista obecności, dokumentacja fotograficzna
	Konsultacje społeczne	10.12.2015	14	Lista obecności, dokumentacja fotograficzna
ETAP V Przygotowanie planu	**Zogniskowany wywiad grupowy**	26.11.2015	14	Lista obecności, dokumentacja fotograficzna

komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR	**Konsultacje internetowe**	Listopad/grudzień 2015	nd	Wydruk ze strony internetowej, arkusz wniosków i uwag
	Punkt konsultacyjny	Listopad/grudzień 2015	6	Zestawienie udzielonych usług informacyjnych
	Panel ekspertów	02.12.2015	12	Lista obecności, dokumentacja fotograficzna
	Konsultacje społeczne	16.12.2015	14	Lista obecności, dokumentacja fotograficzna

Rozdział III Diagnoza - opis obszaru i ludności

1. Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemów i obszarów interwencji odnoszących się do tych grup.

1.1 Potencjał demograficzny LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem''

Obszar działania „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" składa się z 9 gmin wiejskich oraz 1miejsko-wiejskiej – Kock. Teren LGD zamieszkuje ok. 58 738 tys. ludności, z czego ok 49,2 % stanowią mężczyźni a ok 50,8 %. kobiety. Na obszarze LGD występuje zbilansowana struktura płciowa mieszkańców z niewielką przewagą kobiet. Szczegółowe dane dotyczące struktury ludności przedstawiono poniżej.

Tabela 4. Struktura ludności na obszarze LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem''.

Gmina	Liczba ludności	Mężczyźni	Kobiety	Gęstość zaludnienia os/km²
		%	%	
Abramów	4192	50,2	49,8	50
Firlej	6020	49,3	50,7	48
Jeziorzany	2945	49,2	50,8	44
Kamionka	6414	48,4	51,6	57
Kock	6667	49,3	50,7	66
Lubartów	11158	49,4	50,6	70
Michów	6140	49,2	50,8	45
Niedźwiada	6280	49,8	50,2	66
Ostrówek	4026	48,0	52,0	45
Serniki	4896	48,9	51,1	65
LGD Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	**58 738**	**49,2**	**50,8**	**56**
lubelskie	**2156150**	**48,5**	**51,5**	**86**
Polska	**38495659**	**48,4**	**51,6**	**123**

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl , stan na 31.12.2013 r.

Z powyższych danych wynika, że najwięcej osób zamieszkuje w gminach: Lubartów, Kock oraz Kamionka, zaś najmniej w gminach Jeziorzany i Ostrówek. Obszar charakteryzuje się niską gęstością zaludnienia - ok. 56 os./km², podczas gdy w woj. lubelskim średnia gęstość zaludnienia wynosi 86 os./km². Gminami o najwyższej gęstości zaludnienia są gminy: Lubartów, Kock, Niedźwiada i Serniki, z kolei w gminie Jeziorzany, Ostrówek i Michów obserwuję się najniższą gęstość zaludnienia. **Liczba mieszkańców stanowi 2,7 % ludności w całym województwie lubelskim. Obszary wiejskie zamieszkuje 55 326 osób, co stanowi 94,2 % obszaru LGD. To znacznie więcej niż w Polsce, gdzie około 39,6 % mieszkańców kraju to ludność wiejska.**

Według danych GUS na obszarze LGD w latach 2007-2013 następowała zmiana liczby ludności. W latach 2009-2011 na analizowanym obszarze utrzymywał się trend związany z przyrostem ogólnej liczby ludności. Od 2011-2013 roku występuje niewielki ubytek liczby mieszkańców (w stosunku do szczytowego okresu w 2011 r. jest to około 136 osób). Łącznie na przestrzeni lat 2007-2013 liczba mieszkańców obszaru LGD zwiększyła się o 261 osób. Jednym z istotnych czynników wpływających na wartość kapitału społecznego jest wskaźnik przyrostu naturalnego ukazujący różnice między liczbą urodzeń żywych, a liczbą zgonów na badanym obszarze. Zmniejszająca się liczba ludności jest pochodną ujemnego przyrostu naturalnego, który utrzymuje się na obszarze LGD w analizowanych latach.

W 2013 r. przyrost naturalny wyniósł -143,0 osób, przy czym w 2007 wynosił on tylko -45 osób. Analiza przyrostu naturalnego w poszczególnych gminach ukazuje duże wewnętrzne zróżnicowanie. W gminach Kamionka, Kock odnotowano bardzo wysoki ujemny przyrost naturalny.

W pozostałych gminach wartości przyrostu naturalnego wynosiły pomiędzy -5,0 do -17,0. Jedynie w gminie Lubartów przyrost naturalny był dodatni i wynosił 8,0**. Trend utrzymującego się na obszarze LGD ujemnego**

przyrostu naturalnego będzie powodował starzenie się społeczeństwa, przyczyni się do zamykania szkół, zwiększenia bezrobocia, zwiększenia wydatków na pomoc społeczną, wzrost wskaźnika obciążenia ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku poprodukcyjnym.

Na obszarze LGD występuje ujemne saldo migracji (utrzymujące się w latach 2007-2010 oraz w latach 2012-2013) czyli więcej osób opuszało ten teren, niż wprowadzało się. Najbardziej atrakcyjne są dla migrantów gminy Lubartów oraz Kamionka, w których saldo migracji w 2013 r. były dodatnie i wynosiły analogicznie 87,0 i 7,0. Największy ubytek mieszkańców w wyniku migracji dotkną zaś gminę Jeziorzany. W konsekwencji utrzymujące się ujemne saldo migracji będzie miało wpływ na zmniejszenie potencjału gospodarczego obszaru LGD. Z uwagi na fakt, iż jednym z czynników determinujących zmianę miejsca zamieszkania są czynniki ekonomiczne, wysoki ujemny wskaźnik migracji świadczy o niskiej atrakcyjności obszaru LGD, brakiem miejsc pracy, oraz satysfakcjonującego wynagrodzenia, a także podniesienia standardu warunków mieszkaniowych. Taki stan rzeczy może mieć związek z wyjazdami (emigracją) młodych mieszkańców obszaru LGD do nieopodal położonego miasta Lublin, w celu poszukiwania lepszej perspektywy pracy i lepszego standardu życia. **Proces przemieszczania się ludności przyczynia się, ze względu na selektywność migracji (migrują przede wszystkim ludzie młodzi, lepiej wykształceni, bardziej przedsiębiorczy i innowacyjni), do zmniejszania potencjalnych zasobów pracy i obniżania ich jakości. Zagrożeniem dla obszaru działania LGD stałoby się wówczas wyludnianie się obszarów wiejskich, głównie wskutek ubytku migracyjnego ludności.**

Strukturę wiekową ludności obszaru najlepiej przedstawić za pomocą liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, czyli od 0-17 lat, w wieku produkcyjnym, czyli 18-60 kobiety oraz 18-65 mężczyźni, a także poprodukcyjnym powyżej 60 lat dla kobiet i 65 dla mężczyzn. Struktura wieku ludności wykazuje zdecydowaną przewagę ludności w wieku produkcyjnym, która wynosi obecnie 61,5% ogólnej liczby ludności. Dane dotyczące struktury wiekowej mieszkańców (w podziale na ekonomiczne grupy wieku) wskazują, że na analizowanym obszarze występuje korzystniejsza sytuacja demograficzna niż w woj. lubelskim. Wskazują na to dane z 2013 roku dotyczące udziału osób w wieku przedprodukcyjnym w ogóle mieszkańców. Odsetek osób młodych w wieku przedprodukcyjnym na obszarze LGD wynosi 20,1 % a w województwie lubelskim 18,3%, także w przypadku analizy odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle ludności widzimy utrzymującą się zależność: na całym obszarze LGD dane są lepsze niż średnia wojewódzka. Jedynie wskaźnik osób w wieku produkcyjnym jest niższy niż w woj. lubelskim – 62,7 %.

Tabela 5. Struktura wiekowa i charakterystyka zmian demograficznych w LGD.

STRUKTURA WIEKOWA I CHARAKTERYSTYKA ZMIAN DEMOGRAFICZNYCH				
Gmina	**osoby w wieku przedprodukcyjnym**	**osoby w wieku produkcyjnym**	**osoby w wieku poprodukcyjnym**	**przyrost naturalny**
Abramów	**765**	**2544**	**883**	**-5**
w tym kobiety:	384	1107	598	
Firlej	**1204**	**3680**	**1136**	**-17**
w tym kobiety:	576	1671	804	
Jeziorzany	**517**	**1835**	**593**	**-13**
w tym kobiety:	268	809	418	
Kamionka	**1303**	**3971**	**1140**	**-27**
w tym kobiety:	660	1843	804	
Kock	**1334**	**4139**	**1194**	**-44**
w tym kobiety:	672	1871	838	
Lubartów	**2434**	**7029**	**1695**	**8**
w tym kobiety:	1173	3267	1210	
Michów	**1119**	**3702**	**1319**	**-12**
w tym kobiety:	543	1699	877	
Niedźwiada	**1294**	**3862**	**1124**	**-13**
w tym kobiety:	621	1732	802	
Ostrówek	**869**	**2320**	**837**	**-12**
w tym kobiety:	438	1056	601	
Serniki	**978**	**3032**	**886**	**-8**
w tym kobiety:	493	1389	620	
LGD Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	**11 817**	**36 114**	**10 807**	**-143**
woj. lubelskie	**395257**	**1352470**	**408423**	**-3111**

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl , stan na 31.12.2013 r.

Tabela 6. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym oraz ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym na obszarze LGD.

Gmina	Liczba ludności w gminie	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
Abramów	4192	115,4	64,8
Firlej	6020	94,4	63,6
Jeziorzany	2945	114,7	60,5
Kamionka	6414	89,5	61,5
Kock	6667	91,3	61,1
Lubartów	11158	69,6	58,7
Michów	6140	117,9	65,9
Niedźwiada	6280	86,9	62,6
Ostrówek	4026	96,3	73,5
Serniki	4896	90,6	61,5
LGD Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	**58 738**	**91,5**	**62,6**

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl , stan na 31.12.2013 r.

Drugi wskaźnik obciążenia demograficznego pokazuje jak wiele osób w wieku nieprodukcyjnym przypada na 100 osób w wieku produkcyjnym. Im wyższa wartość, tym większe obciążenie demograficzne – jedna osoba pracująca musi bowiem utrzymać większą liczbę osób pozostających bez pracy. Średnia krajowa w 2013 roku wynosiła 57,6 wyniki obszaru są nieco wyższe niż średnia. Największe zróżnicowanie jest w przypadku pierwszego wskaźnika obciążenia tj. liczbę osób w wieku poprodukcyjnym do 100 osób w wieku przedprodukcyjnym (stosunek liczby osób starszych do dzieci). Wynosi on na obszarze LGD 91,5 i jest niższy od wskaźnika dla kraju (101,2).

Analiza dotychczasowej struktury demograficznej pokazuje, że obszar LGD charakteryzują wartości znacznie lepsze niż średnia województwa i kraju. Jednak wyniki analiz pokazują, że w gminach Abramów, Jeziorzany, Michów zaczynają odczuwać silną presję demograficzną związaną ze wzrostem odsetka najstarszych mieszkańców. W kolejnych latach liczba osób w wieku poprodukcyjnym ulegnie dalszemu wzrostowi, co wymusi rozwój usług i produktów kierowanych do osób w wieku poprodukcyjnym.

Tabela 7. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia (2011 rok).

Powiat	Ludność w wieku 13 lat i więcej wg poziomu wykształcenia					
	wyższe	średnie i policealne	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne	podstawowe ukończone	podstawowe nieukończone i brak
lubartowski	11,8	27,8	21,3	5,7	27,2	2,0
woj. lubelskie	16,2	31,5	19,3	5,3	21,0	1,9
kraj	17,0	31,6	21,7	4,9	18,3	1,4

Źródło: na podstawie danych z GUS – Narodowy Spis Powszechny z 2011 r.

Istotną cechą demograficzną jest poziom wykształcenia mieszkańców. Dane z Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w 2011 r. pokazują, że struktura wykształcenia mieszkańców LGD jest słabsza niż średnie wyniki w woj. lubelskim i w kraju. Największy odsetek ludności legitymuję się wykształceniem średnim i policealnym oraz zasadniczo zawodowym. Najmniejszą grupę stanowią osoby bez wykształcenia i takie które nie ukończyły szkoły podstawowej. Osoby z wykształceniem wyższym stanowiły tylko 11,8 % badanych przy średniej krajowej 17 %. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest utrudniony ze względów ekonomicznych dostęp do szkół ponadpodstawowych uczniów wywodzących się z biedniejszych rodzin wiejskich oraz niska świadomość społeczna mieszkańców tradycyjnych wsi.

Na obszarze LGD od kilku lat utrzymuje się trend spadku liczba ludności. Teren ten charakteryzuje zbilansowana struktura płciowa i niski przyrost naturalny. Na całym obszarze występuje zjawisko zmniejszania się osób młodych i jednoczesnego przyrostu osób starszych. Wykształcenie osób zamieszkujących na terenie LGD jest niższe niż średnia krajowa i wojewódzka. Za szczególnie niepokojącą tendencje należy uznać ujemne saldo migracji.

1.2 Grupy szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji Strategii

Przeprowadzone analizy oparte na danych statystycznych, badaniu ankietowym, wynikach wypracowanych podczas zogniskowanych wywiadów grupowych z przedstawicielami ośrodków pomocy społecznej z terenu wszystkich

gmin oraz Powiatowego Urzędu Pracy oraz w wyniku spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami jednoznacznie pokazują, że grupami które są istotne z punktu widzenia realizacji LSR i w szczególny sposób powinny być brane pod uwagę przy określeniu podmiotów zagrożonymi różnymi formami wykluczenia społecznego są przede wszystkim:

- **osoby długotrwale bezrobotne,**
- **osoby powyżej 50 roku życia,**
- **osoby o niskich kwalifikacjach,**
- **osoby młode w wieku 18-35 lat,**
- **kobiety zamieszkujące obszary wiejskie.**

Pierwsza zidentyfikowana grupa to osoby długotrwale bezrobotne, defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy, przez co zagrożone są ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Grupa został wybrana ze względu na analizę bezrobocia na obszarze LGD, które jest bardzo wysokie -17,5 % w 2013 r. (przy 14,4 % dla całego województwa). Wytypowana grupa bezrobotnych stanowi największy odsetek wśród osób bezrobotnych – 61,9 %. Osoby w tym przedziale wiekowym charakteryzują się przeważnie niskim poziomem wykształcenia, niskimi kompetencjami, a przede wszystkim długim okresem pozostawania bez pracy.

Drugą grupę stanowią osoby posiadające niskie kwalifikacje, które stanowią 38,4 % ogółu osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP w Lubartowie. Osobom posiadającym niskie kwalifikacje trudno odnaleźć się na rynku pracy, dlatego w dużej mierze zasilają grono osób długotrwale bezrobotnych. Grupę tą zasilają przeważnie osoby posiadające co najwyżej średnie wykształcenie, nie podnoszące w żaden sposób kwalifikacji i umiejętności zawodowych.

Kolejna grupa to osoby młode w wieku 18-35 lat, w tym młodzież wchodząca na rynek pracy, która ze względu na brak doświadczenia zawodowego i związane z tym problemy ze znalezieniem zatrudnienia zagrożona jest bezrobociem, a dalej wykluczeniem społecznym. Ponadto grupa ta charakteryzuje się dużą mobilnością, co wpływa na wyludnienie się obszaru LGD (wskaźnik migracji na poziomie -156 w 2013 roku). Bezrobocie osób młodych nie jest jedynie problemem braku pracy, ale braku możliwości prawidłowego funkcjonowania społecznego i udziału w życiu społeczności lokalnej. Młody człowiek nie posiadający pracy, w większym stopniu jest narażony na demoralizację i uleganie różnym patologiom. Jednak odwołując się do wskaźników liczbowych, stopa bezrobocia wśród osób młodych utrzymuje się nieprzerwanie na wysokim poziomie i wynosi 72 %.

Osoby w wieku 50 lat i więcej, to grupa, której liczebność z roku na rok rośnie ze względu na zjawisko starzenia się społeczeństwa na obszarze LGD. Mając na uwadze perspektywę starzejącego się społeczeństwa i związaną z tym zjawiskiem mniejszą liczbę osób w tzw. wieku produkcyjnym, działania w ramach realizacji LRS powinny zostać skierowane do osób po pięćdziesiątym roku życia. Osoby starsze potrzebują wsparcia w postaci, przede wszystkim szkoleń prowadzących do podniesienia, uzupełnienia lub zmiany kwalifikacji zawodowych tych osób.

Ostatnią grupę stanowią kobiety zamieszkujące obszary wiejskie. Wśród osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP w Lubartowie osoby bezrobotne zamieszkałe na wsi stanowiły 69 % ogółu bezrobotnych z czego 50,4 % stanowiły kobiety. Niskie kwalifikacje kobiet zamieszkujących obszary wiejskie, stanowią jedną z ważniejszych barier do przezwyciężania bezrobocia i ożywienia gospodarczego obszarów wiejskich. Osoby o niższym poziomie wykształcenia są mniej mobilne zawodowo i jednocześnie nie przejawiają aktywności w celu uzyskania kwalifikacji pożądanych na rynku pracy. U podstaw tego zjawiska leży zazwyczaj brak motywacji do dalszego kształcenia się. Rodziny zamieszkujące na terenach wiejskich są to przede wszystkim rodziny wielopokoleniowe. W tradycyjnej rodzinie wiejskiej, kobiety nie widziały potrzeby podejmowania pracy, w związku z pracą i uzyskiwaniem dochodów z własnego gospodarstwa nie istniała potrzeba specjalnego organizowania opieki nad małymi dziećmi, gdyż w sytuacji wspólnego zamieszkiwania wielu pokoleń, podczas pracy w gospodarstwie domowym dziećmi opiekowali się członkowie rodziny. Nie podejmowanie pracy zarobkowej, niskie kwalifikacje i umiejętności zawodowe oraz głównie brak doświadczenia zawodowego kobiet „wiejskich'' stało się przyczyną ich bierności zawodowej i wykluczenia społecznego. Główną rolą kobiety na wsi stała się opieka nad osobami zależnymi tj. dziećmi i osobami starszymi, a także obowiązki w gospodarstwie domowym. Główną barierą powstrzymującą młode kobiety „wiejskie'' przed podjęciem pracy jest niedostateczny lub całkowity brak instytucjonalnych form opieki nad dziećmi. W wielu wsiach przedszkola nie istnieją i młode matki muszą same zapewnić opiekę dzieciom. Występuje, także bariera komunikacyjna, związana z lokalizacją miejsc pracy w głównie w mieście powiatowym – Lubartów.

Należy podkreślić, iż podczas spotkań konsultacyjnych mieszkańcy gmin typowali, także inne grupy defaworyzowane i wykluczone społecznie na obszarze LGD, które ich zdaniem wymagają wsparcia w ich środowisku. Po głębszej analizie wszystkich danych oraz wyników konsultacji wybrano 5 grup, które ze względu na swoją specyfikę i skalę problemu powinny zostać potraktowane priorytetowo i zostać objęte interwencją, tj. długotrwale bezrobotni – 44% wskazań, osoby w wieku 50 lat i więcej – 52 % wskazań, osoby o niskich kwalifikacjach – 37 % wskazań, osoby młode w wieku 18-35 lat – 36 % wskazań.

2. Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości

Jednym z podstawowych uwarunkowań rozwoju danego obszaru jest jego lokalizacja. Obszar LGD posiada dogodne warunki rozwoju ze względu na położenie geograficzne: w niewielkiej odległości (24-26 km) od ośrodka o

znaczeniu krajowym jakim jest miasto Lublin – centrum Aglomeracji Lubelskiej oraz Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.

Charakterystyka podmiotów gospodarki narodowej

Na obszarze LGD działa łącznie 2916 podmiotów gospodarki narodowej z czego 95,6 % stanowią podmioty sektora prywatnego. Sektor publiczny tworzy łącznie 129 podmiotów. Na obszarze funkcjonuje również 161 organizacji i stowarzyszeń**. Zauważalny jest trend rosnący w liczbie przedsiębiorstw sektora prywatnego na terenie LGD, 2431 podmiotów gospodarczych sektora prywatnego w 2007 roku do 2787 w 2013 r. Rośnie liczba jednostek nowo zarejestrowanych na 10 tys. mieszkańców.**

Największy potencjał gospodarczy skupiony jest w gminie Lubartów. Zlokalizowanych jest tutaj najwięcej przedsiębiorstw (686), zarówno osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (567) oraz spółek cywilnych (39).Najmniej podmiotów sektora prywatnego zlokalizowanych jest w gminie Ostrówek oraz Jeziorzany.

Tabela 8. Struktura podmiotów gospodarczych poszczególnych gmin obszaru LGD w 2013 r.

	LICZBA PODMIOTÓW GOSPODARKI NARODOWEJ				
Gmina	**Spółki handlowe**	**Spółki cywilne**	**Spółdzielnie**	**Fundacje, stowarzyszenia, organizacje**	**Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą**
Abramów	2	3	2	10	133
Firlej	5	9	2	18	184
Jeziorzany	4	5	4	14	70
Kamionka	20	16	2	21	304
Kock	6	17	6	18	348
Lubartów	16	39	2	26	567
Michów	3	14	4	8	239
Niedźwiada	5	12	3	18	203
Ostrówek	1	4	2	13	113
Serniki	1	9	1	15	151
LGD Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	**63**	**128**	**28**	**161**	**2312**

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl , stan na 31.12.2013 r.

Według raportu „Atrakcyjność inwestycyjna województwa i podregionów Polski 2013'' opracowanego przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową we współpracy z Fundacją Konrada Adenauera, podregion lubelski (w którego skład wchodzą gminy należące do LGD) wypada korzystnie w porównaniu do innych podregionów Polski. W raporcie według kategorii atrakcyjności podregionu dla działalności przemysłowej, wspomniany wyżej obszar uzyskał niskie noty wśród innych podregionów Polski, jednak według kategorii atrakcyjności podregionu dla działalności usługowej oraz atrakcyjności inwestycyjnej dla działalności zaawansowanej technologicznie w 2013 roku otrzymał wysokie noty.

Na terenie LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem'' najwięcej podmiotów prowadzi działalność w branży: handel, budownictwo i usługi. Należy jednak zauważyć, że podmioty występujące najczęściej (handel i drobne usługi) są zazwyczaj jednostkami zatrudniającymi niewiele osób. Większość firm działających na terenie LGD to mikroprzedsiębiorstwa, w których pracuje tylko właściciel bądź zatrudniają kilka osób maksymalnie 9 osób. Podmioty gospodarcze funkcjonujące w analizowanym obszarze zajmują się przede wszystkim usługami skierowanymi do mieszkańców oraz świadczą usługi, których głównymi odbiorcami są turyści.

Tabela 9. Klasy wielkości podmiotów gospodarczych na obszarze funkcjonalnym LSR w 2013 roku.

	Klasy wielkości podmiotów gospodarczych			
Gmina	**Ogółem**	**0-9**	**10-49**	**50-249**
Abramów	167	159	7	1
Firlej	244	233	8	3
Jeziorzany	111	104	6	1
Kamionka	390	378	10	2
Kock	427	407	16	4
Lubartów	686	663	22	1
Michów	288	280	6	2
Niedźwiada	260	250	10	0
Ostrówek	151	143	8	0
Serniki	192	181	11	0
LGD Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	**2916**	**2798**	**104**	**14**

woj. lubelskie	**169618**	**162669**	**5701**	**1248**

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl , stan na 31.12.2013 r.

2.2 Poziom rozwoju przedsiębiorczości

Wskaźnik przedsiębiorczości posłuży monitoringowi długofalowego oddziaływania LSR na rozwój gospodarczy. Wskaźnik przedstawia ilość podmiotów gospodarczych w systemie REGON na 1000 mieszkańców.

Tabela 10. Wskaźnik przedsiębiorczości dla gmin obszaru LGD w latach 2007-2013.

Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON (stan w dniu 31 XII)	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
	2567	2720	2737	2863	2916
Liczba mieszkańców LSR	58371	58852	58874	58792	58738
Wskaźnik przedsiębiorczości LGD	43,97	46,21	46,48	48,69	49,64
Wskaźnik przedsiębiorczości dla woj. lubelskiego	72,4	75,3	74,6	76,7	78,7

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Z powyższej tabeli wynika, że wskaźnik przedsiębiorczości dla obszaru LSR od 2009 do 2013 roku rósł oraz, że jest o 58 % niższy od wartości wskaźnika dla woj. lubelskiego.

2.3 Potencjał rozwojowy obszaru

Z analitycznego punktu widzenia szczególnie ważne jest wskazanie branż gospodarki mające kluczowe znaczenie dla rozwoju regonu. **Jako branże rozwojowe obszaru LGD określone zostały: branża turystyczna i okołoturystyczna oraz branża usługowa.** W toku przeprowadzonych analiz o charakterze diagnostycznym oraz w celu uzyskania informacji dotyczących potrzeb i postrzegania kierunków rozwoju z punktu widzenia mieszkańców obszaru LGD przeprowadzono konsultacje. Spostrzeżenia mieszkańców dotyczące kierunków rozwoju pokrywają się z istniejącą specyfiką i zasobami regionu - atrakcyjne tereny przyrodniczo-środowiskowe (rzeka Wieprz, duża lesistość, pomniki przyrody, jeziora). Przeprowadzona analiza, potwierdziła, że najbardziej rozwojową branżą na terenie LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem'' jest turystyka oraz działalność około turystyczna. Obszar LGD posiada walory przyrodnicze i kulturowe, które przyciągają z roku na rok coraz więcej turystów. Turystyka jest branżą, której rozwój obserwuje się w Polsce i na świecie.

Rozwojowym kierunkiem jest, także branża usługowa, rozumiana szczególnie jako budownictwo i handel. W handlu oraz w budownictwie działa największa ilość przedsiębiorców prowadzących działalność, dlatego konieczne jest wsparcie rozwojowe dla tych podmiotów, aby utrzymały się na rynku. Trzecia branża w którą inwestowanie może przynieść regionowi rozwój jest przetwórstwo przemysłowe związane z lokalnymi produktami rolnymi. Dzięki czystemu środowisku na terenie LGD panują korzystne warunki do produkcji zdrowej żywności, na którą aktualnie występuje duże zapotrzebowanie w związku z modą na zdrowy styl życia.

Powiat Lubartowski (na którego obszarze położone są gminy tworzące LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem") jest atrakcyjnym inwestycyjnie powiatem – według rankingu przeprowadzonego na potrzeby Programu Partner COI zajmuje wysoką 8 pozycję pośród 24 powiatów Lubelszczyzny. Atutami inwestycyjnymi powiatu lubartowskiego są: korzystna lokalizacja (blisko Lublina – stolicy województwa i ważnego ośrodka naukowego, przy drodze krajowej nr 19, blisko wschodniej granicy UE), dobrze rozwinięta sieć dróg, liczne tereny inwestycyjne znajdujące się w granicach powiatu ich duża atrakcyjność pod względem lokalizacyjnym i cenowym, bogate dziedzictwo kulturowe (liczne zabytki architektury i kultury), wolne tereny rekreacyjne do rozwoju różnych form turystyki (w tym agroturystyki).

Na obszarze LGD istnieje potrzeba kreowania przedsiębiorczości w środowisku wiejskim, szukania w ten sposób możliwości zatrudnienia i zwiększenia dochodów ludności wiejskiej. Odbywać się to może poprzez: rozwój infrastruktury obszarów wiejskich, zagospodarowanie produktów rolniczych, wykorzystanie zasobów naturalnych tych obszarów, wykorzystanie zasobów wytwórczych obszarów wiejskich, w tym zasobów środowiska i jego walorów krajobrazowych.

2.4 Przedsiębiorczość społeczna

Ekonomia społeczna obejmuje sektor gospodarczy, w którym następuje połączenie działalności gospodarczej z celami społecznymi, zmierzające do ograniczenia zjawiska marginalizacji i wykluczenia społecznego oraz aktywizacji i integracji społecznej. Podmiotami, które uwzględniają te wszystkie elementy są między innymi spółdzielnie socjalne. Liczba spółdzielni socjalnych w roku 2013 na terenie województwa lubelskiego wynosiła 41 i nie zmieniła się w porównaniu do roku 2012.

Obszar LGD charakteryzuję się niskim poziomem przedsiębiorczości społecznej. Na terenie gmin działają jedynie dwie spółdzielnie socjalne:

- Spółdzielnia Socjalna „Słoneczny Brzeg'' w miejscowości Firlej,
- Spółdzielnia Socjalna „Integracja'' w Zabielu.

Obszarem działań spółdzielni jest przeciwdziałanie bezrobociu, rozwój gospodarczy, działania na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Wskazać należy, iż podczas procesu konsultacji społecznych przedstawiciele lokalnych społeczności wyrażali potrzebę tworzenia spółdzielni socjalnych na obszarze LSR, które mogą stanowić efektywny instrument wsparcia osób przede wszystkim z grup defaworyzowanych.

3. Opis rynku pracy

3.1 Poziom i struktura zatrudnienia

Rynek pracy jest kluczową dziedziną, charakteryzującą potencjał i ograniczenia rozwojowe poszczególnych obszarów. W przypadku terenu objętego działalnością LGD **charakterystycznym elementem jest niski stopień aktywności ekonomicznej ludności** (obliczany jako liczba zatrudnionych na 1.000 mieszkańców).

Tabela 11. Pracujący na 1000 ludności na obszarze LGD w latach 2007-2013.

Gmina	Pracujący na 1000 ludności w latach 2007-2013							Zmiana w latach 2007-2013
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Abramów	45	49	52	54	51	48	40	**-5**
Firlej	52	51	58	60	59	71	63	**11**
Jeziorzany	86	76	82	83	89	100	91	**5**
Kamionka	69	70	72	74	80	81	88	**19**
Kock	66	72	68	64	69	72	64	**-2**
Lubartów	87	85	64	68	90	76	87	**0**
Michów	77	77	77	74	81	82	77	**0**
Niedźwiada	41	38	36	36	40	50	40	**-1**
Ostrówek	44	45	49	46	46	48	38	**-6**
Serniki	28	30	30	32	28	26	26	**-2**
powiat lubartowski	**114**	**116**	**119**	**118**	**118**	**120**	**123**	**9**
woj. lubelskie	**166**	**169**	**169**	**169**	**170**	**169**	**172**	**6**
POLSKA	**220**	**226**	**223**	**223**	**224**	**223**	**226**	**6**

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Na analizowanym terenie we wszystkich gminach wartość współczynnika aktywności zawodowej znacznie odbiegał od wartości wskaźnika dla województwa lubelskiego i Polski. Skrajnie niskie wartości charakteryzują cztery gminy: Serniki, Ostrówek, Abramów i Niedźwiada.

W przypadku obszaru LGD w odniesieniu do aktywności zawodowej mieszkańców występują przeciwstawne tendencje. Współczynnik aktywności zawodowej w roku 2013 w stosunku do roku 2007 wzrósł w gminie Firlej, Jeziorzany, Kamionka. W gminach Serniki Ostrówek, Niedźwiada, Kock i Abramów wskaźnik ten uległ zmniejszeniu. W gminie Lubartów i Michów wskaźnik osiągnął takie same wartości w 2007 i 2013 roku. W okresie lat 2007-2013 tylko w gminie Kamionka wskaźnik aktywności zawodowej ulegał corocznemu zwiększeniu.

Analiza danych dotyczących wszystkich osób pracujących w konkretnych sektorach gospodarki, potwierdza rolniczy charakter obszaru LGD. Osoby pracujące w rolnictwie stanowią zdecydowaną większość ogółu pracujących. Według stanu na 31.12.2013 roku spośród 26,1 tys. osób pracujących, 15,1 tys. osób zatrudnionych jest w rolnictwie, leśnictwie, rybactwie i rybołówstwie, co stanowi 58% pracujących ogółem. Jest to wskaźnik, prawie 3-krotnie wyższy niż w podregionie lubelskimi (21,8%), świadczący o typowo rolniczym charakterze. W analogicznym okresie średnia pracujących w sektorze rolnym w województwie lubelskim wynosiła 38,5%. Drugim w kolejności sektorem pod względem liczby pracujących są szeroko rozumiane usługi (18%). W przemyśle i budownictwie pracuje 15% ogółu pracujących.

Tabela 12. Pracujący według sekcji PKD 2007 na obszarze LGD w latach 2007-2013 .

Powiat	Pracujący wg PKD 2007 w latach 2007-2013 (w osobach)							Zmiana w latach 2007-2013
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo								
lubartowski	16004	16004	15988	15173	15142	15142	15141	-863
Przemysł i budownictwo								
lubartowski	3504	3583	3625	3681	3802	3946	3804	+300
Handel, naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja								
lubartowski	2071	2189	2352	2144	2058	2099	2423	+352
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości								
lubartowski	390	334	278	281	269	268	256	-134
Pozostałe usługi								
lubartowski	4163	4162	4243	4428	4410	4363	4479	+316

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

3.2 Poziom i struktura bezrobocia

Na terenie LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" można zaobserwować, podobnie jak w całym kraju, wzrastający z roku na rok poziom bezrobocia, który stanowi istotny problem na rynku pracy. Stopa bezrobocia rejestrowanego na obszarze powiatu lubartowskiego wynosiła na koniec 2013 r. 17,5 % wobec 13,4 % stopy bezrobocia w Polsce (2013 r.) i 13,4 % w województwie lubelskim (2013 r.). **Wskazuje to na najważniejszy problem obszaru LGD, którym jest większe niż w Polsce i województwie lubelskim bezrobocie. Wysoki poziom bezrobocia rejestrowanego na obszarze LGD jest jednym z największych jego społecznych problemów. Ma na to wpływ sytuacja gospodarcza tzn. brak wzrostu gospodarczego w tym regionie.**

Tabela 13. Stopa bezrobocie na obszarze LGD [%].

STOPA BEZROBOCIA REJESTROWANEGO							
Powiat	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
lubartowski	15,0	13,1	15,0	15,9	16,3	17,2	17,5
woj. lubelskie	13,0	11,2	12,9	13,1	13,2	14,2	14,4

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Tabela 14. Bezrobotni zarejestrowani na obszarze LGD wg. stanu na dzień 31.12.2013 r.

BEZROBOTNI ZAREJESTROWANI					
Gmina	**ogółem liczba**	**Mężczyźni**		**Kobiety**	
		liczba	**%**	**liczba**	**%**
Abramów	191	100	52,4	91	47,6
Firlej	510	251	49,2	259	50,8
Jeziorzany	247	133	53,8	114	46,2
Kamionka	436	207	47,5	229	52,5
Kock	752	402	53,5	350	46,5
Lubartów	793	398	50,2	395	49,8
Michów	485	237	48,9	248	51,1
Niedźwiada	454	217	47,8	237	52,2
Ostrówek	252	128	50,8	124	49,2
Serniki	336	139	41,4	197	58,6
LGD Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	**4 456**	**2 212**	**49,6**	**2 244**	**50,4**

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl , stan na 31.12.2013 r.

Stosunek ogólnej liczby osób bezrobotnych do ludności ogółem na obszarze LGD wynosi 7,6%, natomiast stosunek ogólnej liczby osób bezrobotnych do ludności w wieku produkcyjnym na obszarze LGD wynosi 12,3 %. Osoby bezrobotne stanowiły największy odsetek osób w wieku produkcyjnym w gminie Kock, aż 18,2 %, najmniejsza skala problemu występuje na terenie gminy Abramów (7,5 %). Wśród bezrobotnych przeważają kobiety. Zjawisko takie występuje w gminie Serniki, Niedźwiada, Michów, Firlej, Kamionka.

Tabela 15. Struktura osób bezrobotnych na obszarze LGD na podstawie danych dla powiatu lubartowskiego.

Struktura osób bezrobotnych						
Gmina	**powiat lubartowski**			**województwo lubelskie**		
	2009	**2011**	**2013**	**2009**	**2011**	**2013**
bez kwalifikacji zawodowych	1880	2168	2450	31604	34196	37694
Bez doświadczenia zawodowego	1759	1876	1949	45491	47901	48899
bez wykształcenia średniego	3181	3137	3464	58423	58370	64652
powyżej 50 roku życia	981	1075	1266	19654	21982	26142
niepełnosprawni	111	121	119	4021	4397	5102
długotrwale bezrobotne	3128	3460	3948	57702	68564	79555
do 25 roku życia	1337	1415	1356	30141	28908	28290
ogólna liczba bezrobotnych	5638	5860	6382	117237	122441	134042

Źródło: na podstawie danych zawartych w opracowaniu MPiPS „Terytorialne zróżnicowanie bezrobocia w Polsce''

Z analizy struktury bezrobocia w powiecie lubartowski, wynika że na dzień 31.12.2013 r. zarejestrowanych w PUP w Lubartowie było 6382 osób, w tym największą grupę stanowiły osoby długotrwale bezrobotne – 61,9 %, osoby nie posiadające wykształcenia średniego 54,3 % oraz bez kwalifikacji zawodowych 38,4 %. W analogiczny sposób kształtuje się struktura osób bezrobotnych w woj. lubelskim. **Analizując dane z lat 2009,2011,2013 w powiecie lubartowskim zauważa się trend wzrostu osób bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy.**

Tabela 16. Przeciętne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej na obszarze LGD w latach 2007-2013.

Powiat	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej (Polska = 100)						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
lubartowski	78,1	77,3	76,6	77,4	77,2	78,7	78,1
woj. lubelskie	**86,7**	**87,8**	**87,2**	**90,2**	**89,8**	**90,3**	**90,0**

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Obszar LGD charakteryzuje niski poziom wynagrodzenia brutto w stosunku do średniej ogólnopolskiej i wojewódzkiej. W latach 2007-2013 poziom wynagrodzenia brutto uległ minimalnej poprawie w 2012 roku, jednak w 2013 roku osiągnął wartość 78,1 taką samą jak w 2007 roku.

Na obszarze LGD występuje niski wskaźnik aktywności zawodowej ludności oraz wysoka stopa bezrobocia. Poziom przedsiębiorczości mieszkańców jest znacznie niższy od wskaźników wojewódzkich i krajowych. Za strategiczne gałęzie gospodarki na analizowanym obszarze należy uznać handel hurtowy i detaliczny oraz budownictwo. Poważnym problemem są, także niskie zarobki mieszkańców, odbiegające znacząco od średniej wojewódzkiej i krajowej. Wysokie bezrobocie niskie dochody mieszkańców oraz spadek liczby osób zatrudnionych może prowadzić do kryzysu gospodarczego na terenie obszaru LGD.

Szansą na rozwój obszaru LGD jest wyposażenie regionu w zasoby wykwalifikowanej i wykształconej siły roboczej mającej dostęp do oferty edukacyjnej umożliwiającej kształcenie ustawiczne, a przez to dostosowanie się do rynku pracy.

3.3 Charakterystyka grup pozostających poza rynkiem pracy

Wśród osób zarejestrowanych w PUP w Lubartowie liczną grupę stanowią osoby posiadające niskie kwalifikacje. Osoby o niskich kwalifikacjach są rzadziej zatrudniane i w największym stopniu zagrożone bezrobociem. Ich sytuacja w porównaniu z pracownikami średnio i wysoko wykwalifikowanymi systematycznie się pogarsza. Niskie wykształcenie, kompetencje i umiejętności mieszkańców powiatu lubartowskiego są głównym problemem lokalnego rynku pracy. Głównym czynnikiem ograniczającym wzrost zatrudnienia na rynku pracy jest niedopasowanie jakości kadr do wymagań gospodarki. Wraz z rozwojem usług i nowych technologii wzrasta zapotrzebowanie na wysoko wykwalifikowanych pracowników. Marginalny udział osób bezrobotnych w edukacji i szkoleniach podnoszących kwalifikacje i umiejętności prowadzi do stagnacji tych osób na rynku pracy i jest skutkiem długotrwałego bezrobocia, które na obszarze powiatu lubartowskiego wynosi aż, 61,9 % ogółu osób bezrobotnych (w roku 2009 – 55,5 %). Kolejną grupą pozostająca poza rynkiem pracy są osoby powyżej 50 roku życia. Sytuacja osób w wieku 50 lat i więcej na lubartowskim rynku pracy z roku na rok ulega pogorszeniu. W roku 2013 liczba osób bezrobotnych w wieku 50 lat i więcej wynosiła 1266 osób, w porównaniu do roku 2009 zwiększyła się o 285 osób tj. o 29 %. Główną przyczyną dezaktywacji tych osób są negatywne stereotypy dotyczące efektywności ich pracy. Pracodawcy przeświadczeni, że zaawansowany wiek wiąże się z obniżeniem zdolności do pracy i jej wydajności, prowadzą do dyskryminacji tych osób. Wzrost wymagań ze strony środowiska zawodowego w związku z postępującymi szybko zmianami technologicznymi wręcz wymusza konieczność podnoszenia kwalifikacji i umiejętności zawodowych. Problemem tej grupy osób jest, także niski poziom wykształcenia w porównaniu do osób młodszych.

4. Działalność sektora społecznego, w tym integracja/rozwój społeczny

Na obszarze LGD występuje niski poziom aktywności organizacji pozarządowych. Społeczność obszaru LGD charakteryzuje się niską aktywnością, co objawia się małą ilością inicjatyw dotyczących życia społecznego i rozwoju obszaru (m in. w zakresie lokalnych tradycji, zwyczajów, historii, wspólnej organizacji czasu wolnego). Aktywność społeczna mieszkańców wyraża się m. in. poprzez podejmowanie inicjatywy w kwestii zakładania fundacji i stowarzyszeń i organizacji społecznych. W 2013 roku liczba organizacji społecznych działających na obszarze LGD wynosiła 161, o 31 organizacji więcej niż w 2007 roku. W roku 2013 liczba organizacji nieznacznie wzrosła, co oznacza że mieszkańcy chcą działać na rzecz lokalnej społeczności i są otwarci na współpracę.

Tabela 17. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na obszarze LGD w latach 2007-2013 wpisane do rejestru REGON.

Gmina	Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne w latach 2007-2013							Zmiana w latach 2007-2013
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Abramów	9	9	9	9	9	10	10	1
Firlej	13	14	15	15	15	18	18	5
Jeziorzany	12	12	13	13	13	13	14	2
Kamionka	17	18	19	20	19	20	21	4
Kock	17	18	18	18	18	18	18	1

Lubartów	19	20	20	21	22	25	26	7
Michów	4	6	6	6	6	8	8	4
Niedźwiada	16	17	17	17	18	18	18	2
Ostrówek	11	14	14	14	13	13	13	2
Serniki	12	13	13	13	15	15	15	3
LGD Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	130	141	144	146	148	158	161	31
woj. lubelskie	**5319**	**5575**	**5845**	**601**	**6364**	**6671**	**6931**	**1612**

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

W latach 2007-2013 na analizowanym obszarze zwiększyła się ogólna liczba organizacji pozarządowych, a także wskaźnik liczby organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców.

Przy uwzględnieniu liczby mieszkańców poszczególnych gmin najwyższy wskaźnik aktywności organizacji pozarządowych występuje w gminie Jeziorzany, najniższy zaś w gminie Michów. Wartości dla całego obszaru LGD są zgodne ze średnią dla powiatu i województwa lubelskiego.

Tabela 18. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców na obszarze LGD w latach 2007-2013.

Gmina	Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców w latach 2007-2013							Zmiana w latach 2007-2013
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Abramów	2	2	2	2	2	2	2	0
Firlej	2	2	2	2	2	3	3	1
Jeziorzany	4	4	5	4	4	4	5	1
Kamionka	3	3	3	3	3	3	3	0
Kock	3	3	3	3	3	3	3	0
Lubartów	2	2	2	2	2	2	2	0
Michów	1	1	1	1	1	1	1	0
Niedźwiada	3	3	3	3	3	3	3	0
Ostrówek	3	3	3	3	3	3	3	0
Serniki	2	3	3	3	3	3	3	0
powiat lubartowski	2	2	2	2	2	3	3	1
woj. lubelskie	**2**	**3**	**3**	**3**	**3**	**3**	**3**	1

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Na terenie wszystkich analizowanych gmin występują stowarzyszenia i fundacje, prowadzące szeroki zakres działań społecznych m.in. Stowarzyszenie Ekologiczne „Dla Ziemi'' mające siedzibę w Bratniku, Stowarzyszenie na rzecz Edukacji i Ekorozwoju wsi „Nadzieja'' w Nowej Wsi, Stowarzyszenie Miłośników Twórczości Ludowej „Rokiczanka'', Stowarzyszenie na rzecz rozwoju wsi Górka Lubartowska „Wspólne Marzenia". Na obszarze LGD aktywną działalność prowadzą także Ochotnicze Straże Pożarne. Oprócz działań związanych z ochroną ludności, przeciwpożarową i ratownictwem większości popularyzują także kulturę fizyczną i sport oraz prowadzą działalność kulturalno-oświatową i rozrywkową. Działalność OSP opiera się na pracy społecznej jej członków. Stowarzyszenia i fundacje popularyzują kulturę fizyczną, sport, rekreację oraz pomoc społeczną, a także działania na rzecz osób niepełnosprawnych. Działalność kół gospodyń wiejskich najczęściej ma charakter nieformalny. W ostatnich latach ta forma aktywności jest szczególnie widoczna, zwłaszcza, że wiele remiz zostało wyremontowanych i pełni funkcje świetlic wiejskich. Działalność sportowa na obszarze LGD prowadzona jest przez Uczniowskie Kluby Sportowe działające w szkołach. Na obszarze LGD wg stanu na dzień 31.12.2014 roku działalność prowadziło 19 klubów sportowych, zrzeszających 874 członków (o 4 kluby mniej niż 2012 roku). Na obszarze LGD działają także świetlice wiejskie, jednakże tylko w części z nich podejmowane są aktywnie działania kulturalne. W świetlicy tej odbywają się również zajęcia plastyczne dla dzieci, gry świetlicowe oraz działa kawiarenka internetowa. Świetlice te są ważnym ogniwem łączności GOK-u z terenem ponieważ są bezpośrednio związane z tradycją i kulturą wiejską. Na obszarze wiejskim animatorami kultury są biblioteki gminne organizujące liczne imprezy kulturalne, rekreacyjne i sportowe, często przy wsparciu szkół, klubów sportowych oraz wspomnianych już wcześniej jednostek ochotniczych straży pożarnych i kół gospodyń wiejskich.

Należy stwierdzić, iż w opinii lokalnej społeczności, w szczególności przedstawicieli sektora społecznego, tworzenie alternatywnych form aktywności społecznej wśród mieszkańców LGD oraz wspólne inicjatywy (tworzenie wspólnych projektów, warsztaty, szkolenia, pogadanki, wizyty studyjne) wpłynęłoby na wzrost zaangażowania w życie społeczne oraz integrację mieszkańców. Szansę upatruje się w tym zakresie w szczególności w pozyskiwaniu środków z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, w tym w ramach działania LEADER.

5. Wskazanie problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz skali tych zjawisk

Jednym z kluczowych problemów obszaru LGD jest niewystarczająca liczba działań aktywizujących przedsiębiorczość i nakłaniających do podjęcia zatrudnienia, czego następstwem jest wysokie bezrobocie i migracja mieszkańców. Z kolei skutkiem wysokiego bezrobocia jest wykluczenie społeczne i ubóstwo osób, których dotyczy ten problem, szczególnie osób z małych miejscowości gminnych. Osoby bezrobotne oraz ubogie są też szczególnie narażone na uzależnienie od pomocy otrzymywanej z opieki społecznej, co prowadzi do zmniejszenia ich aktywności społecznej i zawodowej.

Polska należy do krajów Unii Europejskiej, w których występuje jedna z najwyższych stóp ubóstwa. W 2014 roku 7,4 % w kraju, a w województwie lubelskim, aż 8,2% osób żyło w gospodarstwach domowych, których dochód do dyspozycji był niższy od minimum egzystencji. **Oznacza to, że stopień ubóstwa skrajnego w województwie lubelskim jest wyższy niż w kraju.** Ubóstwo skrajne w 2014 roku, podobnie jak w latach poprzednich związane było głównie z bezrobociem, z wielodzietnością, niepełnosprawnością oraz faktem zamieszkiwania na wsi i w małych ośrodkach miejskich.

Według danych GUS w roku 2014 w województwie lubelskim odnotowano spadek odsetka osób zagrożonych ubóstwem relatywnym (procent osób w gospodarstwie domowym, w których wydatki wynosiły mniej niż 50 % średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych) do wartości 17,1 %, w stosunku do 2011 roku – 23,3 %, podczas gdy w Polsce wyniósł on 16,2 %. Region plasuje się na 8 pozycji wśród wszystkich województw jako najbardziej zagrożony tym zjawiskiem. Poniżej tzw. ustawowej granicy ubóstwa (oznaczającej kwotę, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej) żyło w 2014 r. 12,8 % mieszkańców woj. lubelskiego, a więc więcej niż średnia krajowa 12,2 %. Podobnie jak w latach ubiegłych w woj. lubelskim w roku 2014 głównymi powodami przyznania pomocy i wsparcia są ubóstwo – 43865 rodzin liczących 128844 osób i bezrobocie – 35891 rodzin liczących 111925 osób.

Pomoc społeczna pomaga przezwyciężyć trudne sytuacje życiowe tym, którzy nie są w stanie sami ich pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Wspiera ich w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Jednym z podstawowych problemów społecznych na analizowanym obszarze jest ubóstwo.

Analizując powody przyznani pomocy społecznej mieszkańcom obszaru, należy zauważyć, minimalny spadek ubóstwa w 2013 roku w porównaniu do 2007 roku. Jednakże, skala tego problemu w powiecie lubartowskim jest nadal dość wysoka - 23,9 %. Kolejnym czynnikiem wpływającym na przyznanie pomocy społecznej jest bezrobocie, które stanowi 19 % powodów przyznania pomocy w powiecie. Świadczy to o dużej skali problemu ubóstwa i bezrobocia wśród mieszkańców powiatu lubartowskiego.

Tabela 19. Powody przyznania pomocy społecznej przez ośrodki pomocy w powiecie lubartowskim w latach 2007-2013.

Powody przyznania pomocy społecznej przez ośrodki pomocy w powiecie lubartowskim w latach 2007-2013 [liczba osób]							
	2007	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
ubóstwo	2 955	2 421	2 310	2 423	2 377	2 398	2 468
sieroctwo	18	17	27	21	11	15	14
bezdomność	24	24	21	24	37	41	36
potrzeba ochrony macierzyństwa	362	489	388	525	558	535	623
bezrobocie	2 076	1 501	1 545	1 708	1 709	1 816	1 961
niepełnosprawność	1 160	941	946	962	977	960	939
długotrwała lub ciężka choroba	992	962	999	991	1 050	1 072	1 192
bezradność	1 035	731	712	713	692	643	688
przemoc w rodzinie	39	35	24	25	26	38	75
alkoholizm	269	230	238	289	235	235	232
narkomania	2	3	2	3	2	1	5
trudności w przystosowaniu do życia po powrocie z ZK	28	19	22	28	27	29	39
zdarzenia losowe	33	18	48	18	19	28	26
sytuacja kryzysowa	32	14	18	16	15	6	29
klęska żywiołowa lub ekologiczna	56	3	7	-	-	1	-
LGD Doliną Wieprza i	**11 088**	**9 416**	**9 316**	**9 756**	**9 746**	**9 830**	**10 340**

Leśnym Szlakiem							

Źródło: na podstawie danych z Miejskiego i Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej, stan na 31.12.2013 r.

Analizując dane dotyczące ilości gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej, w których mieszkańcy żyją poniżej tzw. ustawowej granicy ubóstwa na obszarze LGD od 2011 roku ulega wzrostowi i w 2013 roku wyniosła 1911 gospodarstw, o 224 gospodarstw domowych więcej niż w 2011 roku. **Świadczy to o pojawiającym się trendzie ubożenia społeczeństwa zamieszkującego na terenie LGD.** W analizowanym okresie tendencja malejąca dotyczy tylko gospodarstw domowych powyżej kryterium dochodowego, z wyłączeniem roku 2013 r. gdzie ilość tych gospodarstw wzrosła o 93, w stosunku do 2012 roku.

Tabela 20. Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej wg kryterium dochodowego.

Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej wg kryterium dochodowego										
Gmina	**poniżej kryterium dochodowego**					**powyżej kryterium dochodowego**				
	2009	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Abramów	33	40	31	39	46	35	24	33	21	24
Firlej	220	218	169	217	259	31	29	20	26	45
Jeziorzany	83	104	105	135	131	38	44	59	40	52
Kamionka	128	108	119	146	130	61	60	64	36	53
Kock	338	347	347	406	427	127	118	133	87	108
Lubartów	241	248	236	270	263	147	145	130	94	100
Michów	196	175	207	252	243	144	131	135	117	118
Niedźwiada	157	156	153	178	182	100	78	95	62	73
Ostrówek	200	222	173	171	153	73	59	63	42	41
Serniki	91	85	74	86	77	40	45	49	25	29
LGD Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	**1687**	**1703**	**1583**	**1900**	**1911**	**796**	**733**	**781**	**550**	**643**

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Liczba osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej poniżej kryterium dochodowego z roku na rok jest wysoka. Związane to jest ze wzrostem w analizowanych latach liczby gospodarstw domowych poniżej kryterium dochodowego. Największy wzrost zauważalny jest w gminie Firlej. W okresie dwóch lat ilość osób żyjących poniżej ustawowej granicy ubóstwa porównaniu do roku 2011 wzrosła o 319 osób, a na obszarze LGD o 1000 osób.

Tabela 21. Osoby w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej poniżej kryterium dochodowego.

Osoby w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej poniżej kryterium dochodowego			
Gminy	**2011**	**2012**	**2013**
Abramów	127	170	187
Firlej	514	720	833
Jeziorzany	349	469	438
Kamionka	410	496	418
Kock	1177	1372	1405
Lubartów	816	917	902
Michów	627	787	733
Niedźwiada	457	542	557
Ostrówek	596	680	555
Serniki	243	323	288
LGD Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	**5316**	**6476**	**6316**

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Ważnym zidentyfikowanym na obszarze LGD problemem jest również słaba oferta spędzania czasu wolnego oraz brak działań wzmacniających aktywność społeczną, a także utrudniony dostęp do obiektów użyteczności publicznej, co objawia się brakiem zaangażowania mieszkańców w życie społeczne i rozwój obszaru. Na szczególne podkreślenie zasługują zebrane w trakcie konsultacji społecznych wnioski stwierdzające brak wsparcia dla osób z grup defaworyzowanych.

Edukacja

Edukacja i łatwy do niej dostęp jest jednym z ważniejszych zadań samorządu. W 2013 roku na analizowanym obszarze zlokalizowanych było 43 placówek szkolnictwa podstawowego, o 5 placówek mniej niż w 2007 roku. Najwięcej placówek znajduję się w gminie Lubartów, a najmniej w gminie Jeziorzany. Zmniejszenie się liczby szkół podstawowych oraz liczby uczniów do nich uczęszczających związane jest z utrzymującym się na obszarze LGD ujemnym przyrostem naturalnym.

Tabela 22. Szkolnictwo podstawowe w gminach LGD w 2013 r.

Szkolnictwo podstawowe				
Gmina	**Liczba placówek**		**Liczba uczniów**	
	2007	**2013**	**2007**	**2013**
Abramów	3	3	330	260
Firlej	5	5	444	382
Jeziorzany	2	2	178	133
Kamionka	3	3	421	416
Kock	5	5	500	428
Lubartów	9	8	612	572
Michów	4	3	431	353
Niedźwiada	6	6	485	401
Ostrówek	3	3	301	274
Serniki	8	5	362	289
LGD Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	**48**	**43**	**4064**	**3508**

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Liczba szkół gimnazjalnych w analizowanym okresie nie uległa zmianie, na obszarze LGD znajduję się 14 placówek szkolnictwa gimnazjalnego.

Tabela 23. Szkolnictwo gimnazjalne w gminach LGD w 2013 r.

Szkolnictwo podstawowe				
Gmina	**Liczba placówek**		**Liczba uczniów**	
	2007	**2013**	**2007**	**2013**
Abramów	1	1	194	148
Firlej	2	2	244	163
Jeziorzany	1	1	102	73
Kamionka	1	1	290	186
Kock	2	2	371	298
Lubartów	2	2	314	265
Michów	2	2	273	185
Niedźwiada	1	1	303	217
Ostrówek	1	1	161	150
Serniki	1	1	225	156
LGD Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	**14**	**14**	**2477**	**1841**

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Infrastruktura szkolna na obszarze LGD jest w dobrym stanie i dostosowana wielkością do liczby uczęszczających do niej uczniów. Większość szkół wyposażona jest w sprzęt informatyczny i posiada stałe łącze internetowe. Na 1 komputer z dostępem do Internetu na terenie powiatu lubartowskiego przypada 6,72 ucznia i wskaźnik ten uległ znaczącej poprawie - w 2007 roku wynosił 12,5 ucznia na 1 komputer i od tego czasu systematycznie ulega poprawie. Sytuacja w powiecie jest porównywalna do wskaźników dla podregionu lubelskiego i lepsza niż w województwie. Wskaźnik ten w podregionie lubelskim wynosił 6,48% a w województwie lubelskim 7,16%.

Poza edukacją, nie mniej ważna dla społeczeństwa jest kultura i dostęp do niej. Na obszarze LGD infrastruktura kultury jest słabo rozwinięta. Funkcjonuje tu jedno muzeum - Muzeum Zamoyskich w Kozłówce w gminie Kamionka. Na obszarze LGD działają 3 ośrodki kultury. W 2013 r. na analizowanym obszarze zorganizowano 140 imprez, w których udział wzięło 10 835 osób. Analizując poniższe dane można zauważyć znaczy spadek uczestników imprez w 2013 roku (różnica 3245 osób w porównaniu do 2007 roku).

Tabela 24. Instytucje kultury i biblioteki na obszarze LGD.

Instytucje kultury i biblioteki						
Gmina	**Instytucje kultury**		**Uczestnicy imprez**		**Biblioteki**	
	2007	**2013**	**2007**	**2013**	**2007**	**2013**
Abramów	0	0	0	0	2	2
Firlej	0	0	0	0	3	3
Jeziorzany	1	1	9800	2540	1	1
Kamionka	1	1	580	3845	4	4

Kock	1	1	3700	4450	3	3
Lubartów	0	0	0	0	5	5
Michów	0	0	0	0	2	2
Niedźwiada	0	0	0	0	4	4
Ostrówek	0	0	0	0	3	3
Serniki	0	0	0	0	4	4
LGD Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	**3**	**3**	**14 080**	**10 835**	**31**	**31**

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Oferta kulturalna dla mieszkańców obszaru LGD wydaje się być niewystarczająca i niedostatecznie dopasowana do potrzeb. Porównując do innych ośrodków kultury zlokalizowanych na obszarach wiejskich zauważyć należy stosunkowo małą liczbę organizowanych cyklicznie imprez oraz stosunkowo niską frekwencję. Niewiele jest również ofert spędzenia wolnego czasu dla dorosłych mieszkańców LGD, jak i dzieci oraz młodzieży.

Przekonanie o niewystarczającej infrastrukturze kulturalnej wyrażali także mieszkańcy podczas konsultacji. Ten problem szczególnie artykułowali mieszkańcy małych miejscowości, którzy mają znacznie utrudniony dostęp infrastruktury kulturalnej, ponieważ często znajduje się ona poza ich miejscem zamieszkania lub oferta programowa w istniejących obiektach jest niewystarczająca i nie dostosowana do potrzeb.

Opieka społeczna

Pomoc społeczna na obszarze LGD realizowana jest za pośrednictwem gminnych ośrodków pomocy społecznej, Domu Pomocy Społecznej im. Macieja Rataja w Kocku, przeznaczonego dla kobiet i mężczyzn w podeszłym wieku z przewlekłymi somatycznie chorobami, Domu Pomocy Społecznej dla Dorosłych Zgromadzenia Sióstr Felicjanek w Jadwinowie, przeznaczonego dla kobiet w podeszłym wieku przewlekle somatycznie chorych. Na obszarze LGD znajdują się dwa domy opieki społecznej. Łącznie w tych obiektach dostępnych jest 166 miejsc.

Pomoc społeczna na terenie każdej gminy skierowana jest do bardzo zróżnicowanych grup społecznych. Najczęstszymi przyczynami kwalifikującymi rodzinę do wsparcia systemem pomocy społecznej są: ubóstwo, bezrobocie, długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność, starość.

Z uwagi na tendencję starzenia się społeczeństwa utrzymującą się w kraju, woj. lubelskim, a także na obszarze LGD, celowe jest wsparcie tej grupy osób w wieku 50 lat i więcej .

Infrastruktura sportowo-rekreacyjna

Wyposażenie w infrastrukturę sportowo-rekreacyjną jest istotne z punktu widzenia rozwoju psychiczno-motorycznego dzieci i młodzieży, dlatego też obiekty sportowe koncentrują się w pobliżu placówek szkolnych. Rozwój kultury fizycznej i sportu wspierany jest na obszarze poprzez rozbudowę infrastruktury sportowej. Uczniowie mogą skorzystać z oferty Uczniowskich Klubów Sportowych, zaś pozostali mieszkańcy gminy – z Ludowych Klubów Sportowych. W ostatnich latach zrealizowano szereg projektów mających na celu poprawę infrastruktury społecznej o charakterze rekreacyjno-sportowym. Jednak pomimo wielu inwestycji infrastruktura sportowa w wielu miejscowościach gminnych jest w złym stanie technicznym oraz jest słabo rozwinięta. Szansą na rozwój infrastruktury sportowej i rekreacyjnej

6. Wykazanie wewnętrznej spójności obszaru LSR

Obszar LGD cechuje wiele elementów wspólnych, zarówno w odniesieniu do posiadanych zasobów, jak i potrzeb oraz oczekiwań. Cele LSR zostały sformułowane na podstawie przeprowadzonej diagnozy i wynikającej z niej analizy SWOT. W ramach specyfiki obszaru zostały wskazane takie elementy jak:

- Cały obszar analizowanych terenów, których dotyczy LSR leży w obrębie 10 sąsiadujących ze sobą gmin. Teren gmin wchodzących w skład LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem", tworzy zwarte terytorium. Obszar wyznaczony granicami funkcjonowania LGD charakteryzuje się unikalnymi walorami przyrodniczymi oraz krajobrazowymi.
- Na obszarze LGD istnieją unikalne obiekty zabytkowe o magnackim rodowodzie zlokalizowane w Kocku, Lubartowie, Firleju oraz Kozłówce. Muzeum Zamoyskich w Kozłówce razem z dawnymi zabudowaniami gospodarskimi i okazałym parkiem, stanowi kompleks zaliczany do najpiękniejszych na świecie. Zespół pałacowo-parkowy w Kozłówce jest to najlepiej zachowana rezydencja magnacka w Polsce, którą co roku odwiedza kilkaset tysięcy turystów z Polski i z zagranicy. Sprzyja to promocji atrakcyjnie turystycznych miejsc znajdujących się w najbliższej okolicy, które turyści mogliby odwiedzić. Na obszarze LGD występują, także zachowane układy urbanistyczne wsi z licznymi przykładami drewnianych budynków historycznych – Brzostówka, Nowa Wieś, Firlej. Diagnoza obszaru ukazuje, że na terenie LGD istnieje duży potencjał do rozwoju turystyki, który w znacznym stopniu ogranicza słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna. Do podniesienie atrakcyjności i konkurencyjności obszaru oraz wypromowania miejsc nieznanych turystom, a ciekawych pod względem posiadanych walorów kulturowych przyczyni się realizacja drugiego celu szczegółowego „,Promocja oraz rozwój turystyki i rekreacji na obszarze LGD'' poprzez tworzenie i rozwój ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz organizację kampanii informacyjno-promocyjnych.

- Urozmaicone i czyste środowisko naturalne i bardzo bogata tradycja oraz uwarunkowania historyczne sprawiły, iż nadrzędnym elementem, który stanowi o odrębności obszaru są więzi kulturalne i przyrodnicze. Tereny obszaru LGD są idealnym miejscem do wypoczynku dla spragnionych spokoju i kontaktu z przyrodą turystów, dlatego też jedną z przodujących form jakie oferuje obszar są szlaki turystyczne. Lokalizacja na terenie LGD jezior, rzeki, lasów, terenów rekreacyjnych oraz Lasów Kozłowieckich sprawiła, że obszar ten stała się niezwykle specyficzny pod względem zarówno krajobrazowym jak i przyrodniczym. Na obszarze LGD duży potencjał do rozwoju turystyki stanowi rzeka Wieprz, która nadaje się do uprawiania spokojnej turystyki wodnej i wędkarstwa. Rzeka Wieprz stwarza doskonałe warunku do rozwoju rekreacji i promocji obszaru LGD. Zatem należy podjąć konkretne działania w celu zagospodarowania i promocji terenów na rzeką Wieprz, które przyczynią się do podniesienia atrakcyjności obszaru.
- Występowanie obszarów prawnie chronionych świadczy o wysokich walorach krajobrazowo-przyrodniczych obszaru LGD. Kozłowiecki Park Krajobrazowy, obszary chronionego krajobrazu, rezerwaty przyrody, użytki ekologiczne oraz obszary NATURA 2000 stanowią potencjał do rozwoju turystyki, który powinien zostać wykorzystany do promocji obszaru LGD.
- Dziedzictwo lokalne obszaru LGD jest bardzo bogate o czym świadczą działające prężnie zespoły ludowe m. in. Zespół „Rokiczanka'', „Brzostowiacy'', „Ostrowianki'', „TO I OWO''. Mieszkańcy LGD kultywują oraz przekazują dawne tradycje związane z regionem. Na obszarze LSR znajdują się liczne przykłady wiejskiej, drewnianej zabudowy historycznej, ciekawe zabytki architektury sakralnej i architektonicznej, związane z historią obszaru, które są wartością w rozwoju lokalnym regionu . Zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturalnego i historycznego będzie możliwe poprzez organizacje przedsięwzięć mających na celu wspieranie twórczości ludowej, lokalnych zwyczajów oraz promocję twórców i artystów ludowych, a także dzięki rewitalizacji lokalnych obiektów. Promocja i organizacja lokalnej twórczości kulturalnej oraz aktywnego trybu życia i specyfiki obszarów wiejskich wpłynie na wzrost atrakcyjności turystycznej regionu oraz na wzrost integracji społecznej mieszkańców.
- Diagnoza obszar ukazuje, iż teren działania LGD jest bogaty w lokalne oraz tradycyjne produkty m.in. spożywcze i rękodzielnicze. Produkty lokalne promowane są jedynie wśród lokalnej społeczności i nie są znane i promowane wśród turystów. Obszar LGD nie posiada wspólnej marki obejmującej cały region (nie ma wspólnej wizji regionu). Produkty lokalne obszaru ze względu na swoją unikatowość i wyjątkowość mogą stać się jednym z głównych czynników rozwoju obszaru. Producenci produktów lokalnych ze względu na małą skalę produkcji mają ograniczone środki finansowe na promocje, a bez zbytu produktów lokalnych ich wytwarzanie staje się nie opłacalne co w konsekwencji może doprowadzić do zaniku dziedzictwa historyczno-kulturowo-przyrodniczego obszaru. Działania w ramach realizacji LSR powinny zatem być ukierunkowane na rozwój i promocje produktów lokalnych, przetwórstwa lokalnego oraz rynku zbytu, poprzez organizację przedsięwzięć na rzez rozwoju i promocji produktów lokalnych oraz poprzez wdrożenie certyfikacji produktu lokalnego.
- Obszar LGD jest spójny pod względem sytuacji społeczno-gospodarczej. Elementami wspólnymi dla całego terenu jest zjawisko depopulacji oraz wysokie bezrobocie. Obszar działania LGD jest obszarem typowo rolniczym, z wyraźną dominacją tej gałęzi gospodarki nad innymi. Przedsiębiorczość obszaru to głównie mikro i małe przedsiębiorstwa, nie tworzące wystarczającej ilości miejsc pracy, szczególnie dla osób z wykształceniem wyższym, pozarolniczym. Gospodarka obszaru jest w dużej mierze tradycyjna, sektor usług dotyczy przede wszystkim usług zaspokajających podstawowe potrzeby bytowe. Obszar LGD charakteryzuje się niskim poziomem życia mieszkańców, szczególnie obszarów wiejskich, rosnącą liczbą ludności w wieku nieprodukcyjnym oraz stosunkowo wysoką migracją młodzieży. Wzrasta liczba ludzi ubogich i potrzebujących pomocy z zewnątrz w rozwiązywaniu ich najistotniejszych problemów egzystencjonalnych. W celu niwelowania problemów występujących na obszarze LGD , należy podjąć wszelkie działania, zmierzające do zmniejszenia bezrobocia poprzez wspieranie rozwoju przedsiębiorczości nie związanej z rolnictwem oraz aktywizacji mieszkańców, szczególnie tych z grup defaworyzowanych, w zakresie zakładania działalności gospodarczej. Jednym z przedsięwzięć zmierzających do rozwoju i zwiększenia rynku pracy jest tworzenie spółdzielni socjalnych.

Obszar LGD charakteryzuje się niskim poziomem życia mieszkańców, szczególnie obszarów wiejskich, rosnącą liczbą ludności w wieku nieprodukcyjnym oraz stosunkowo wysoką migracją młodzieży. Wzrasta liczba ludzi ubogich i potrzebujących pomocy z zewnątrz w rozwiązywaniu ich najistotniejszych problemów egzystencjonalnych. Widoczna jest aktywność organizacji pozarządowych działających w obronie i interesie ludzi ubogich i pozostających bez pracy. Występuje jednak brak mechanizmów integrujących lokalną społeczność w obszarze objętym Lokalną Strategią Rozwoju.

7. Opis dziedzictwa kulturowego/zabytków

Zasoby dziedzictwa kulturowego jako trwałe elementy zagospodarowania obszaru LGD stanowią istotny element tożsamości świadczący o ciągłości działalności i dorobku społeczności lokalnej.

Pierwsze przekazy historyczne o ziemi lubartowskiej pochodzą sprzed sześciuset lat i mówią o dynamicznym rozwoju tych ziem, kiedy to wiele miast otrzymało prawa miejskie. W wielowiekowej historii powiatu lubartowskiego zaznaczyło się wielu sławnych ludzi, których nazwiska znane są do dziś w całej Polsce. Najbardziej

znane postacie to: Jan Kochanowski, Bolesław Prus, Klemens Szaniawski, Leon Wyczółkowski, Józef Weyssenhoff oraz Biskup Ignacy Krasicki.

Na obszarze LGD lokalna kultura przejawia się, także poprzez promocję produktów lokalnych:

- regionalne potrawy (ciasta drożdżowe, pierogi, bigos, pączki, flaki, zacierki, placki nadziewane kaszą),
- wyroby rękodzieła ludowego (bieżniki, serwety, obrazy, obrusy, poduszki, batiki, rzeźby z drewna, plecionki z wikliny, garncarstwo, własnoręczny wyrób biżuterii, palmy),
- działalność zespołów ludowych (m. in. Ostrowianki, Zespół Śpiewaczy Zabiele).

Na terenie LGD wielu twórców ludowych kultywuje dawne rzemiosło i obyczaje. Na lokalnych jarmarkach i festynach można zaopatrzyć się w modne kompozycje kwiatowe z zasuszonych roślin, hafty, a nawet tkane ręcznie dywaniki. Wielu rękodzielników zajmuje się wyrabianiem tzw. galanterii plecionkarskiej, która reprezentowana jest przez ozdoby choinkowe, szopki, palmy, baranki wielkanocne, lalki, stroiki itp. Rękodzieło z terenów gmin należących do LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" znajduje uznanie wśród znawców i kolekcjonerów sztuki ludowej.

Na terenie miejscowości Rokitno działa Stowarzyszenie Miłośników Twórczości Ludowej „Rokiczanka". Jego głównym celem jest pielęgnowanie bogatej tradycji polskiej wsi, a zwłaszcza lokalnego dziedzictwa kulturowego. Stowarzyszenie prowadzi Zespół Artystyczny „Rokiczanka". „Rokiczanka" jest zespołem ponad dwudziestoosobowym, w skład którego wchodzi kapela oraz osoby śpiewające. Na scenie występują od 2001 r., uświetniając swoimi występami odbywające się w gminie imprezy.

Na obszarze LGD znajdują się liczne przykłady wiejskiej, drewnianej zabudowy historycznej (w miejscowości Brzostówka, Nowa Wieś).

W grupie obiektów i pomników dziedzictwa kulturowego przeważają obiekty architektoniczne budownictwa ludowego i sakralnego (kościoły, kapliczki, cmentarze).

Najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie LSR:

- **Gmina Abramów -** ołtarz w kościele parafialnym p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej w Abramowie, drewniany wiatrak koźlak z 1920 r. w Marcinowie, dwie murowane kapliczki z lat 30-tych XX wieku w miejscowościach Wielkolas i Glinnik, cmentarz w Marcinowie, gdzie znajduje się miejsce pochówku żołnierzy polskich, austriackich i rosyjskich poległych w czasie I wojny światowej.
- **Gmina Firlej –** rynek z zabudową pochodzącą z końca XIX wieku, drewniany kościół parafialny zbudowany w 1880 roku, pomnik z popiersiem Piłsudskiego.
- **Gmina Jeziorzany** - pozostałość parku folwarcznego z XIX wieku w Blizocinie, Zespół Kościoła Parafialnego p.w. św. Trójcy z końca XVIII wieku w Jeziorzanach, pozostałości Zespołu Folwarcznego z początku XX wieku w Krępie, zespół folwarczny z początku XX wieku w Przytocznie.
- **Gmina Kamionka -** Muzeum Zamoyskich w Kozłowce, zespół kościoła parafialnego w Kamionce, zespół pałacowo – parkowy w Samoklęskach, pomnik w Kozłówce upamiętniający 10-lecie niepodległości Polski, pomnik - kapliczka - obelisk w Kozłówce upamiętniający przemarsz wojsk napoleońskich, cmentarz żydowski w Kamionce, cmentarz wojenny z okresu I wojny światowej w Kozłówce.
- **Gmina Kock**- Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Kocku wraz z pozostałymi elementami zespołu sakralnego, pochodzący z lat 1779-1782, kapliczka św. Heleny przy placu Jabłonowskiej z II poł. XVIII w., zespół pałacowo-parkowy z XVIII w. pałac Anny z Sapiehów Jabłonowskiej, Dom Cadyka w Kocku, mogiła Berka Joselewicza w Białobrzegach, pomnik Gen. Franciszka Kleeberga, cmentarz wojenny Żołnierzy i Oficerów WP poległych w walkach pod Kockiem w dniach 2-5.10.1939 r.
- **Gmina Lubartów** – XIX –wieczny zespół dworski w Łucce, grodzisko „Góra Tatarska'', liczne kapliczki z XIX i I poł. XX w.
- **Gmina Michów**- kościół parafialny w Michowie, kapliczka drewniana z XIX wieku w Ostrowie, kapliczka murowana z XIX wieku w Szczuchni oraz kapliczka murowana w Michowie, kaplica cmentarna w Michowie z XIX wieku.
- **Gmina Niedźwiada** – park podworski w Pałecznicy, Zespół kościoła parafialnego pw. NMP Królowej Polski w Brzeźnicy Bychwaskiej, kapliczki słupowe z II poł. XIX w. w Brzeźnicy Bychwaskiej, kapliczka z figurą św. Jana Napomucena z przełomu XVIII i XIX w. w Brzeźnicy Książęcej, kapliczki z I poł. XX w. w Tarle i Zabielu.
- **Gmina Ostrówek** – kościół parafialny pw. Świętego Józefa w Leszkowicach z początku XX w., kościół parafialny pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Ostrówku Kolonii z początku XX w., zabytkowa Aleja Lipowa w Kolonii Ostrówek, park podworski w Dębicy.
- **Gmina Serniki** – Zespół kościoła parafialnego pw. Św. Marii Magdaleny w Sernikach, kaplica cmentarna, cmentarze wojenne w Nowej Woli, kapliczki przydrożne w Brzostówce, Czerniejowie, Nowej Wsi, Nowej Woli, Wólce Zabłockiej, Wólce Zawieprzyckiej.

Pomimo bogatej historii i tradycji lokalnej, jak również dużej liczby obiektów mających wartość historyczną, na obszarze LSR istnieją problemy związane po pierwsze ze złym stanem technicznym tych obiektów, słabo zagospodarowanymi terenami przyległymi oraz niewystarczającą promocją. Społeczność podkreśla także problem braku lub złego stanu muzeów lokalnych lub miejsc pamięci i kultywowania lokalnej tradycji.

Życie kulturowe na terenie LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" organizowane jest przez Domy Kultury, Koła Gospodyń Wiejskich. Kultura ludowa to folklor i sztuka charakterystyczna dla społeczności zamieszkującej dany obszar. Wyrasta ona ze wspólnych doświadczeń historycznych, form gospodarowania i warunków życia. Kultura ludowa odznacza się poprzez działalność zespołów ludowych oraz imprezy nawiązujące do tradycji lokalnych i historycznych.

Należy jednak podkreślić, iż analizowany obszar charakteryzuje się niewystarczającym wsparciem lokalnych producentów wytwarzających lokalne produkty, słabą promocją twórców ludowych oraz brakiem miejsc do przetwarzania lokalnych produktów, np. w postaci inkubatora przetwórstwa lokalnego. Wyniki przeprowadzonego badania ankietowego wśród społeczności lokalnej wskazały także na potrzebę zorganizowania spójnego systemu certyfikacji produktów lokalnych koordynowanego przez Lokalną Grupę Działania.

8. Charakterystyka obszarów atrakcyjnych turystycznie

Ziemia Lubartowska posiada wiele wyjątkowych miejsc, malowniczych zakątków, lasów zasobnych w dziką zwierzynę i pięknych jezior. Bogactwo przyrody, krajobrazu, czyste środowisko naturalne w połączeniu z cennymi obiektami kultury sakralnej i świeckiej są szansą dla wzmacniania lokalnej gospodarki i rozwoju obszaru LGD.

Obszar LGD, jako całość i każda gmina z osobna odznaczają się sprzyjającymi warunkami do uprawiania turystyki oraz różnych form rekreacji i wypoczynku. Oprócz wspomnianego potencjału leżącego w uwarunkowaniach przyrodniczo-kulturowo-historycznych niezbędna jest infrastruktura turystyczna.

Na terenie LGD znajduje się 9 obiektów noclegowych, oferujących 633 miejsca noclegowe. Obiekty zlokalizowane są w 4 gminach: Firlej, Kock, Lubartów i Niedźwiada. Infrastruktura turystyczna jest słabo rozwinięta. Tylko pojedyncze ośrodki posiadają bogatą ofertę sportowo-rekreacyjną , czyli boiska do siatkówki, koszyków i piłki nożnej, bilard, pokój zabaw dla dzieci, wypożyczalnie sprzętów. W gminie Firlej i Lubartów niektóre ośrodki posiadają zaplecze konferencyjne. Turystyka została zidentyfikowana jako branża rozwojowa LGD, dlatego należy dokonać wszelkich działań zmierzających do rozwoju infrastruktury turystycznej na obszarze LGD.

Tabela 25. Turystyczne obiekty noclegowe wg rodzaju na terenie LGD.

Turystyczne obiekty noclegowe wg rodzaju										
ogółem										
	Abramów	Firlej	Jeziorzany	Kamionka	Kock	Lubartów	Michów	Niedźwiada	Ostrówek	Serniki
obiekty ogółem	0	4	0	0	1	3	0	1	0	0
miejsca noclegowe	0	525	0	0	31	57	0	20	0	0
Obiekty posiadające urządzenia sportowo-rekreacyjne										
boisko do siatkówki lub koszykówki	0	3	0	0	0	1	0	0	0	0
boisko do piłki nożnej	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Siłownia	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
sauna	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
bilard	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0
pokój zabaw dla dzieci	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Wypożyczalnia sprzętu turystycznego	0	2	0	0	0	1	0	0	0	0
wypożyczalnia sprzętu pływającego	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Obiekty z zapleczem konferencyjnym										
Z salą konferencyjną	0	3	0	0	0	1	0	0	0	0
Liczba miejsc w salach konferencyjnych	0	566	0	0	0	250	0	0	0	0

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl,

W 2013 roku obszar LGD odwiedziło 6.444 turystów, w tym 268 z zagranicy, którym udzielono 27.544 noclegów (985 turystom zagranicznym). Turyści w powiecie lubartowskim stanowili 0,9% turystów odwiedzających województwo lubelskie. Intensywność ruchu turystycznego na obszarze LGD została obliczona na podstawie wskaźnika Schneidera (wskaźnik intensywności ruchu turystycznego, wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegów, przypadających na 1000 mieszkańców stałych). Wskaźnik dla woj. lubelskiego wyniósł w 2013 roku 336,62, a dla obszaru LGD 109,70. W zestawieniu z potencjałem regionu wskazuje to jednoznacznie, że rozwój turystyki powinien iść w parze z szeroki pojętymi zadaniami promocyjnymi, które zintegrowałyby atrakcje turystyczne regionu. Działania promocyjne podejmowane przez jednostki samorządu terytorialnego oraz przedsiębiorców powinny zostać zintegrowane. Większość działań o charakterze promocyjnym powinno skupić się na tworzeniu wspólnego produktu turystycznego oraz kompleksowej oferty sprzedaży usług turystycznych.

Tabela 26. Wskaźnik Schneidera w gminach LGD w latach 2007-2013.

Gmina	Wskaźnik Schneidera						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Abramów	-	-	-	-	-	-	-
Firlej	849,78	722,72	1103,0	1202,14	739,10	616,19	567,77
Jeziorzany	-	-	-	-	-	-	-
Kamionka	189,27	279,27	308,26	230,08	137,98	243,66	20,73
Kock	-	-	-	-	-	-	55,19
Lubartów	84,13	80,52	64,87	86,97	82,31	173,64	218,49
Michów	-	-	-	-	-	-	--
Niedźwiada	-	-	-	-	-	0,95	13,85
Ostrówek	-	-	-	-	-	-	-
Serniki	-	-	-	-	-	-	-
LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem''	**125,58**	**121,06**	**161,33**	**165,07**	**106,22**	**122,92**	**109,70**
woj. lubelskie	283,90	313,00	301,99	305,10	301,23	318,77	336,62

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Na terenie LGD funkcjonuje 18 gospodarstw agroturystycznych. Oferta agroturystyki na terenie LGD jest bardzo bogata i zróżnicowana, a co najważniejsze - dostępna dla turystów przez cały rok. Podstawą działania tych gospodarstw są wygodne pokoje i smaczna domowa kuchnia, oferująca produkty regionalne. Ponadto na turystów czekają bardzo ciekawe atrakcje: dla dorosłych i dzieci, sprawnych i niepełnosprawnych, aktywnych i lubiących wypoczywać biernie w ciszy i spokoju.

Agroturystyka jest szansą dla mieszkańców wsi na dywersyfikację źródeł dochodów, ale jednocześnie reklamą powiatu dla turystów z innych części województwa, kraju oraz z zagranicy.

Potencjał do rozwoju turystyki:

- Kozłowiecki Park Krajobrazowy, położony na Równinie Lubartowskiej w odległości kilku kilometrów od północnej krawędzi Wyżyny Lubelskiej. Obejmuje on największy w pobliżu Lublina (ok.20 km) kompleks leśny oraz towarzyszące mu śródleśne łąki, bagna i stawy, a także enklawy rolniczo - osadnicze
- Pradolina Wieprza. Po rzece Wieprz prowadzi jeden z najpiękniejszych szlaków kajakowych w południowo – wschodniej Polsce. Liczne zakręty, odnogi i piękno przyrody sprawiają, że spływ jest niezapomnianą przygodą. Trasy prowadzące przez Powiat Lubartowski wynoszą ok. 30 km. Proponowane jednodniowe spływy to trasy: Zawieprzyce – Szczekarków o długości ok. 24 km oraz Szczekarków - Wola Skromowska, o długości 28 km. Turyści mogą skorzystać z funkcjonujących przystani kajakowych i wypożyczalni kajaków.
- Kąpieliska nad jeziorami w Firleju gdzie można wypożyczyć sprzęt do sportów wodnych oraz powędkować.
- Zalew w Pałecznicy z wybudowanym pomostem i altankami dla miłośników przyrody, wędkowania i aktywnego spędzania czasu wolnego. W pobliżu znajdują się dwa boiska do gry w piłkę plażową.
- Stajnia Enklawa i Stanka, jedna usytuowana w sąsiedztwie Lasów Kozłowieckich, 3 km od Muzeum Zamoyskich, w pobliżu jezior Firlej i Kunów, druga w Lisowie gm. Lubartów. Można skorzystać z nauki jazdy konnej, przejażdżek bryczką lub powozem, kuligu. Stajnie oferują również usługowy pensjonat dla koni.
- Ranczo Arka– miejsce, które promuje na obcowanie z naturą. W ofercie m.in.: mini zoo, kolejka wąskotorowa, dwa stawy, atrakcje dla dzieci, przejażdżki bryczką, a zimą kulig.
- Pole paintballowe w Firleju położone w 2-hektarowym lesie ze starymi torfowiskami,
- 200 km trasa rowerowa i siedem 10 kilometrowych tras nordic walking wykonanych przez LGD.

Rozwijająca się od lat w regionie formą turystyki jest turystyka piesza, która w znakomity sposób łączy ze sobą takie typy turystyki jak: turystyka przyrodnicza, kulturowa i agroturystyka. Uprawiana jest głównie przez turystów indywidulanych i grupy młodzieżowe. Turystyce pieszej służy sieć szlaków turystycznych, należą do niej: szlak pieszy

Osada Firlej, Firlej – Kunów, Firlej – Serock. Na obszarze LGD popularna jest, także turystyka rowerowa. Ten rodzaj turystyki pozwala na szybsze przemieszczanie się od miejscowości obfitujących w zabytki do obszarów najbardziej interesujących pod względem przyrodniczym. Na terenie LGD znajdują się następujące szlaki rowerowe: Firlej – Domek Myśliwski, Firlej – Kozłówka oraz ścieżki rowerowe: w Lasach Kozłowieckich wyznaczono sieć ścieżek rowerowych, które prowadzą do najciekawszych miejsc takich jak rezerwat „Kozie Góry", osada Stary Tartak, stawy „Wzory", Kozłówka. Na trenie działania LGD znajdują się także szlaki samochodowe: Szlak Partyzancki *(*Rąblów- Łopatki - Markuszów - Kozłówka - Lubartów - Serniki -Kaznów do Ostrowa Lubelskiego), Szlak im. generała Kleeberga: Dęblin – Kock – Radzyń Podlaski – Czemierniki.

Ogromne nie w pełni wykorzystane dotąd szanse rozwoju na obszarze LGD ma turystyka kulturowa. Są to takie formy zwiedzania regionu, gdzie głównym celem turystów jest poznanie obiektów dziedzictwa kulturowego: zabytków architektury, miejsc związanych z ważnymi wydarzeniami i postaciami historycznymi czy literackimi, ośrodków kultu religijnego, zespołów budownictwa wiejskiego.

Słabo wykorzystany jest także potencjał turystyczny rzeki Wieprz, mimo dotychczasowych działań LGD. Brakuje podstawowej infrastruktury turystycznej przy rzece, jak również promocji jej walorów i możliwości wykorzystania na cele turystyczno-rekreacyjne.

Szansą na rozwój regionu jest stworzenie wspólnej oraz uatrakcyjnienie istniejącej sieci szlaków turystycznych na obszarze LGD.

Obszar LGD nie posiada wspólnej marki obejmującej cały region (nie ma wspólnej wizji regionu). Budowa lokalnej marki obszaru LGD wpłynie na wzrost poczucia tożsamości dzięki czemu możliwe będą kompleksowe i spójne działania promocyjne. Rozwój turystyki wiejskiej stanowi nowy kierunek w przemianach społeczno-gospodarczych obszarów wiejskich. Pozwala na wykorzystanie zasobów lokalnych, uzyskanie dodatkowych dochodów, rozwój przedsiębiorczości i ekonomicznego ożywienia terenów wiejskich.

9. Opis produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych

Produkt lokalny to najczęściej wyrób lub usługa, z którą utożsamiają się mieszkańcy regionu. Jest on produkowany w sposób nieprzemysłowy, niemasowy, z surowców lokalnych lub przy użyciu lokalnych metod wytwarzania. Produkt lokalny to także produkt, który dla mieszkańców danego regionu jest codzienny, pospolity, natomiast dla osób z zewnątrz stanowi cos wyjątkowego i specyficznego.

Na liście produktów tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi znalazło się 153 produkty z województwa lubelskiego. Podstawą wpisu produktu na Listę Produktów Tradycyjnych jest jakość lub też wyjątkowe cechy i właściwości wynikające ze stosowania tradycyjnych metod produkcji. O specyfice obszaru LGD świadczy wpisanie w dniu 28 lutego 2006 roku na Listę Produktów Tradycyjnych w kategorii Gotowe dania i potrawy – Pierogi Nowodworskie.

Obszar LGD jest terenem bogatym w lokalne oraz tradycyjne produkty spożywcze i rękodzielnicze. Twórczość ludową kultywuje oraz przekazuje dawne tradycje pani Stanisława Baran z Majdanu Kozłowieckiego (gmina Lubartów). Wykonuje ona kompozycje z suszonych kwiatów i traw, a także zajmuje się wyrabianiem tzw. galanterii plecionkarskiej tj. ozdoby choinkowe, szopki, palmy, baranki, lalki, stroiki. Tradycje kontynuują również córki pani Stanisławy Baran – Wiesława Kucharzyk i Janina Wadowska z Annoboru, które znane są w całej Polsce. Pani Janina Wadowska prowadzi pokazy dla dzieci i młodzieży oraz pokazy dla studentów, które odbywają się na uczelniach, w skansenach, muzeach.

Na obszarze LGD występują liczne produkty lokalne: ciasta drożdżowe, pierogi, bigos, pączki, smalec wiejski, knedle, pyzy z różnym nadzieniem, flaki, zacierki, placki nadziewane kaszą.

Lokalne i regionalne produkty obszaru LGD są w niskim stopniu promowane. Rozwój produktów lokalnych na obszarze LGD byłby korzystny zarówno ze względów środowiskowych (wykorzystywane są naturalne zasoby środowiska), gospodarczych (nowe firmy, dochód dla mieszkańców), jak i społecznych (miejsca pracy, ciekawe zajęcie, realizacja celów życiowych, wzrost poziomu życia i przywiązania do regionu). Rozwój, promocja i sprzedaż produktów lokalnych stworzyłoby szansę poprawy sytuacji ekonomicznej w regionie, zapewniając jednocześnie pozytywne efekty środowiskowe i społeczne. Rozwój produktów lokalnych stałby się regionalnym sposobem na realizację zrównoważonego rozwoju.

10. Charakterystyka rolnictwa i rynku rolnego

Według danych GUS na obszarze LGD znajduje się znaczna liczba (55 803,37 ha) użytków rolnych. Mimo, że zdecydowaną większość użytków rolnych to grunty pod zasiewami (35 730,64 ha), duże znaczenie mają także lasy, które wraz z łąki (11 903,22 ha) stanowią o charakterze całego obszaru.

Na obszarze LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" działalność rolną w 2010 r. prowadziło 12 221 gospodarstw rolnych. Największa liczba gospodarstw zlokalizowana była na terenie gminy Lubartów (1 848), Michów (1557) oraz gminy Firlej (1489), najmniej zaś na terenie gminy Jeziorzany (727).

Przewaga na obszarze LGD gleb średniej i słabej klasy wskazuje na niekorzystne warunki glebowe dla produkcji rolniczej. Uprawia się na nich głównie zboża. Niska jakość gleb stanowi podstawę do produkcji zwierzęcej.

Na terenie LGD dominują gospodarstw o powierzchni od 1 do 5 ha (5 540 gospodarstw – 48 % ogólnej ilości gospodarstw). Gospodarstwa powyżej 15 ha stanowią 3,5 % ogólnej ilości gospodarstw. **Rozdrobnienie gospodarstw, słaba klasa gleb oraz brak rynku zbytu produktów rolnych stanowi jedną z przyczyn niskiej wydajności rolnictwa.** Wśród gospodarstw domowych dominują tradycyjne metody produkcji, bez nadmiernego stosowania środków chemicznych, co jest dużym atutem dla rozwoju rolnictwa ekologicznego i związanego z nim przetwórstwa rolno - spożywczego. Pomimo to, na terenie realizacji LSR nie nastąpił istotny rozwój rolnictwa ekologicznego.

Słaba jakość gleb przekłada się na powierzchnię zasiewów, rodzaj upraw i hodowlę zwierząt. Przeważają uprawy zbóż, głównie żyta, pod tym względem dominują gminy Michów, Firlej. Pod względem hodowli zwierząt liderami obszaru są gminy: Firlej i Kock. Najwięcej gospodarstw rolnych zajmujących się chowem i hodowlą bydła oraz trzody chlewnej występuje w gminie Michów oraz Abramów. Chów i hodowla drobiu na obszarze LGD, występuje w gospodarstwach rolnych na terenie gmin: Michów (696), Niedźwiada (654) , Lubartów (645), Kamionka (622).

11. Uwarunkowania przyrodnicze

Obszar LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem'' położony jest w granicach 3 krain geograficznych: Mazowsza, Polesia Lubelskiego i Wyżyny Lubelskiej. Znaczną część obszaru zajmuję Wysoczyzna Lubartowska, a na obszarze gminy Niedźwiada Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie. Równina Lubartowska zajmuję obszar pomiędzy Pradoliną Wieprza, a lessową krawędzią Wyżyny Lubelskiej. Pradolina Wieprza przebiega w północnej części obszaru LGD i obejmuję dolny bieg rzeki oraz jej dopływu.

Według regionalizacji klimatycznej Polski obszar LGD znajduję się w obrębie Regionu klimatycznego XIX – Podlasko-Poleskiego. Warunki klimatyczne kształtują masy powietrza polarno-morskiego i polarno-kontynentalnego. Średnia roczna temperatura wynosi ok. 7,4 ° C. Najwyższe temperatury odnotowywane są w lipcu i wynoszą 18,6-19,2 ° C, a najniższe w styczniu i wynoszą średnio -2,4 do -3,0 ° C. Średnia wilgotność powietrza jest wysoka i osiąga wartość od 68 do 70 %. Średnie roczne sumy opadów atmosferycznych na obszarze LGD są niższe niż w województwie lubelskim i wynoszą 540 mm. Największe opady występują w lipcu i charakteryzują się dużym natężeniem. W okresie zimowy opady są krótkotrwałe i o niewielkim natężeniu. Pokrywa śnieżna zalega średnio 70-80 dni w roku.

Największą rzeką przepływającą przez obszar LGD jest Wieprz, która jest prawym dopływem Wisły. Towarzyszą jej liczne starorzecza, będące często zbiornikami wody stojącej. Na obszarze LGD znajdują się również jeziora – Firlej i Kunów, a także zbiorniki sztuczne m.in. w Pałecznicy gm. Niedźwiada, w obrębie miejscowości Wandzin, gm. Lubartów.

Na obszarze LGD występują gleby bielicowe i rdzawe wytworzone z piasków słabogliniastych i gliniastych, gleby pyłowe w kompleksie z brunatnymi i odgórnie oglejonymi, powstałe z piasków naglinionych i glin zwałowych lekkich. W dolinie rzeki Wieprz dominują mady piaszczyste oraz pyłowe i ilaste. Na znacznym obszarze przeważają gleby średniej i słabej jakości (IV, V i VI) klasy bonitacyjnej. Gleby słabe występują na terenie gmin: Firlej, Lubartów i Ostrówek.

Na terenie LGD występują znaczne ilości złóż kruszyw naturalnych oraz glin i torfów. Część kruszyw w postaci piasków, żwirów i iłów jest eksploatowana i wykorzystywana w lokalnym przemyśle budowlanym. Na terenie gminy Niedźwiada i Serniki znajdują się udokumentowane zasoby przemysłowe węgla kamiennego. Są to głównie węgle energetyczne.

Obszar LGD dysponuje znacznymi potencjałami, jeżeli chodzi o rozwój energii odnawialnej (OZE). Powiat należy do obszarów uprzywilejowanych do rozwoju energetyki wodnej, wiatrowej i słonecznej. Podstawą do rozwoju energetyki wodnej mogą być dwie istniejące budowle piętrzące na rzece Minina w miejscowościach Lipniak i Węgielice w gminie Michów. Ponadto areał gruntów ornych oraz tradycja rolnicza stwarza realne szanse rozwoju upraw energetycznych na obszarze LGD oraz produkcji energii z odpadów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego (np. biogazu). Obszar LGD leży również w obrębie tzw. rowu lubelskiego, w pobliżu którego stwierdzono występowanie znacznych zasobów wód geotermalnych.

Szczególną rolę przyrodniczą i rekreacyjno-turystyczną odgrywają lasy. Grunty leśne na terenie LGD wg danych na 2013 r. zajmują powierzchnie 12 856,57 ha tj. 12,3 % powierzchni gmin należących do LGD. Najwięcej gruntów leśnych występuje na obszarze gmin Ostrówek, Kamionka i Firlej.

Tabela 27. Grunty leśne na obszarze LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem"

Lp.	Gminy	Grunty leśne ogółem [ha]	% w stosunku do ogólnej powierzchni gmin
1.	Abramów	773,12	9,1
2.	Firlej	1882,87	14,9
3.	Jeziorzany	628,35	9,5
4.	Kamionka	1708,48	15,3
5.	Kock	834,43	8,3

6.	Lubartów	1408,78	8,9
7.	Michów	1880,41	13,8
8.	Niedźwiada	1228,16	12,8
9.	Ostrówek	1657,42	18,4
10.	Serniki	854,55	11,3
LGD Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem		**12 856, 57**	**12,3**

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl , stan na 31.12.2013 r.

Obszary leśne, za wyjątkiem dwóch dużych kompleksów (Kozłowiecki i Budy-Lipniak), nie przekraczają powierzchni 800 ha i stanowią rozdrobnione powierzchnie leśne. Utrudnia to prowadzenie efektywnej gospodarki leśnej z rozwinięciem zadań wielofunkcyjnych w tym (m.in. ochrona lasów, gospodarka leśna, turystyka i ostoja dla zwierzyny). Z uwagi na walory przyrodnicze oraz bliskość Lublina, Lasy Kozłowieckie nazywane są „zielonymi płucami Lublina".

Obszar LGD jest bogaty w walory przyrodniczo-krajobrazowe. Obszary prawnie chronione zajmują 24 659,4 hektarów (23,6% powierzchni gmin wchodzących w skład LGD) i stanowią je rezerwaty przyrody (41 ha), parki krajobrazowe (5 087,0ha), obszary chronionego krajobrazu (19.199 ha) i 38 pomników przyrody. Na terenie powiatu zostały wyznaczone dwie ostoje, które wchodzą w skład obszarów NATURA 2000. Są to: ostoja siedliskowa Dolny Wieprz (na styku gmin Jeziorzany i Michów) oraz ostoja ptasia Dolina Tyśmienicy (na granicy gmin Ostrówek i Kock).

Tabela 28. Obszary prawnie chronione oraz pomniki przyrody na obszarze LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem''.

Gminy	Obszary prawnie chronione ogółem	Rezerwaty przyrody	Parki krajobrazowe	Obszary Chronionego Krajobrazu	Użytki ekologiczne	Pomniki przyrody
	ha					sztuki
Abramów	1781,0			1781,0		5
Firlej	5823,3			5469,0	358,2	3
Jeziorzany	3150,0			3150,0		-
Kamionka	2462,0		672,0	1790,0	2,6	10
Kock	3849,0			3849,0	33,9	5
Lubartów	4429,2	41,0	4415,0		14,20	4
Michów	3160			3160,0	9,7	2
Niedźwiada	1,6				1,6	1
Ostrówek						-
Sernik	3,3				3,3	4
LGD Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	24 659,4	41,0	5087,0	19199,0	423,5	34

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl , stan na 31.12.2013 r.

Do obszarów chronionych zlokalizowanych na obszarze LGD zaliczają się:

- *„Kozłowiecki Park Krajobrazowy"*, obejmujący największy w okolicach Lublina kompleks leśny (6.121 ha) z cennymi gatunkami roślin i zwierząt wraz z otuliną. Celem powołania parku jest zachowanie walorów przyrodniczych, kulturowych historycznych, krajobrazowych i turystycznych środowiska ze szczególnym uwzględnieniem ekosystemów. Kozłowiecki Park Krajobrazowy ma równinny charakter, jednak występują w rzeźbie terenu ciągi wydm, wzgórza morenowe i tarasy zalewowe. Ponad 90% parku stanowią lasy.
- *Rezerwat Przyrody „Kozie Góry"*, położony w kompleksie Kozłowieckiego Parku Krajobrazowego, ustanowiony w celu ochrony dębu bezszypułkowego. Okazy dębów osiągnęły wiek 120-150 lat. W rezerwacie stwierdzono występowanie: 14 gatunków drzew, 6 gatunków krzewów, 91 gatunków roślin kwiatowych i paprotników oraz 12 gatunków mszaków. Fauna rezerwatu jest tu typowa dla wnętrza dużych kompleksów leśnych. .
- *Obszar Chronionego Krajobrazu* „Kozi Bór", znany między innymi z występowania rzadkich gatunków nietoperzy, jest chroniony ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach. Obejmuje część gmin Kamionka i Abramów. Wschodnia granica OCK Kozi Bór pokrywa się z granicą otuliny Kozłowieckiego Parku Krajobrazowego. Utworzony został w celu ochrony walorów krajobrazowych mozaik lasów i łąk oraz zachowania powiązań przestrzennych miedzy terenami o wysokiej aktywności biologicznej.
- *Obszar Chronionego Krajobrazu „Pradolina Wieprza"*, stanowiący ostoję dla wielu ginących gatunków ptaków wodno-błotnych. Wyróżnia się krajobrazem ze zróżnicowanymi ekosystemami. Jest wartościowy ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką, wypoczynkiem oraz pełniona funkcją korytarzy ekologicznych. Osią ekologiczną OCK jest dolina rzeki Wieprz.

- *Obszar Chronionego Krajobrazu „Annówka"*, będący rozległem kompleksem leśnym z rzadkimi gatunkami drzew. Stworzony został w celu ochrony zwartego, dobrze zachowanego kompleksu leśnego, który zdecydowanie warto zobaczyć, gdyż udział starodrzewu przekracza tutaj 30%. Jego powierzchnia wynosi 2 069 ha.
- *użytki ekologiczne* to śródleśne powierzchnie zabagnione, torfowiska oraz śródleśne łąki, porośnięte brzozą, olszą, wierzbą, dębem, sosną, grabem oraz krzewami kruszyny, czeremchy, leszczyny tworzącymi zarośla o różnym stopniu zadrzewienia.
- *Obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Tyśmienicy* PLB060004, obejmuje fragment doliny Tyśmienicy od Ostrowa Lubelskiego do wsi Górka Kocka. W terytorialnym zasięgu powiatu znalazł się ww. obszar, obejmujący środkowy i dolny odcinek doliny Tyśmienicy.
- *Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dolny Wieprz* PLH060051 jest rozległą, płaską doliną rzeczną z bogatym mikroreliefem (piaszczyste wzniesienie i muliste obniżenia). Koryto rzeki zachowało naturalny, silnie meandrujący charakter. Towarzyszą mu liczne starorzecza i zastoiska. Do doliny głównej uchodzi kilka małych dolin rzecznych (m.in. Mininy). Jest to też ważna ostoja ptaków wodno - błotnych. Rozległy, otwarty teren ma bardzo duże walory krajobrazowe.

Zagrożenia dla środowiska

Z uwagi na brak na obszarze LSR większych zakładów przemysłowych podstawowym problemem na obszarze LGD jest niska świadomość ekologiczna mieszkańców. W celu jej zwiększenia konieczna jest dalsza edukacja, poprzez szkolenia, warsztaty oraz akcje i kampanie informacyjne o niekorzystnych skutkach, jakie wywiera działalność człowieka na środowisko. Niska świadomość ekologiczna przekłada się m. in. na słabe wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, zarówno przez osoby prywatne i podmioty gospodarcze. Wyniki przeprowadzonych analiz pokazały, iż brakuje także innowacyjnych przedsięwzięć promujących środowisko naturalne i uświadamiających o negatywnych skutkach zmian klimatycznych. Wpływa to niekorzystnie na przeciwdziałanie zmianom klimatu. Należy zatem podjąć działania, które wpłyną na zwiększenie świadomości ekologicznej i dbałość o środowisko.

12. Metodologia opracowania diagnozy

Przedstawiony powyżej opis obszaru i ludności został dokonany w oparciu o następujące metody i techniki badawcze:

1. Analizę danych statystycznych przeprowadzoną na podstawie danych statystyczny GUS na dzień 31 grudnia 2013
2. Analizę desk research **polegająca na analizie już istniejących dostępnych danych pochodzących z różnych źródeł, takich jak Internet, raporty analityczne, zestawienia danych statystycznych oraz wzajemnej ich weryfikacji i scaleniu.**
3. **Przeprowadzone konsultacje ze społecznością lokalną z zastosowaniem pięciu metod partycypacyjnych:**
    a. **badań ankietowych;**
    b. **zogniskowanego wywiadu grupowego**
    c. **konsultacji internetowych**
    d. **warsztatów strategicznych**
    e. **konsultacji społecznych.**

Wynikiem zastosowanych metod partycypacyjnych było przede wszystkim precyzyjne zdefiniowanie obszarów problemowych dotyczących m. in. rynku pracy, przedsiębiorczości, turystyki, wspierania grup defaworyzowanych, czy też infrastruktury społecznej. Zebrane od społeczności lokalnej rekomendacje, uwagi oraz opinie zostały uwzględnione w diagnozie niniejszej LSR. Szczegółowe informacje na temat zastosowanych metod partycypacyjnych na każdym etapie procesu opracowania LSR zostały zawarte w poprzedniej części dokumentu.

Rozdział IV Analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jeden z najważniejszych etapów planowania strategicznego. Polega na zdiagnozowaniu oraz zinterpretowaniu wpływu różnego rodzaju czynników oddziałujących na badany obszar. Jej celem jest określenie otoczenia analizowanego rejonu oraz zdefiniowanie jego potencjału. Bada się również interakcje między czynnikami zewnętrznymi a cechami wewnętrznymi. Analiza przeprowadzona zgodnie z powyższą logiką pozwala na określenie perspektyw rozwoju obszaru oraz możliwości jego reagowania na zmiany w otoczeniu.

Analizę SWOT dla obszaru objętego LSR przeprowadzono w następujących etapach:

1. analiza otoczenia obszaru – diagnoza stanu oraz ocena perspektyw w kategoriach szans rozwojowych i zagrożeń,
2. analiza i diagnoza obszaru celem wyodrębnienia jego sił i słabości,

3. kojarzenie mocnych i słabych stron obszaru z szansami i zagrożeniami występującymi w otoczeniu w celu określenia kierunków rozwoju,
4. formułowanie strategii na podstawie wskazań z analizy.

Identyfikacji głównych silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń rozwoju gmin Lubartów, Kamionka, Serniki, Ostrówek, Niedźwiada, Michów, Abramów, Jeziorzany, Firlej i Kock dla celów analizy SWOT dokonano na warsztatach strategicznych z udziałem lokalnych liderów z obszaru Lokalnej Grupy Działania. Uczestnicy warsztatów pracując w grupie określili zasoby w zakresie następujących obszarów: gospodarka, sfera społeczna, kultura, dziedzictwo lokalne, turystyka, rekreacja, ochrona środowiska naturalnego i przyrody. W dalszej kolejności wskazywali pozytywne i negatywne czynniki (wewnętrzne i zewnętrzne) oddziaływujące na sytuację całego obszaru objętego LSR. Następnie poddano pod dyskusję zaproponowane czynniki stanowiące mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia zewnętrzne oraz uzupełniono je o kolejne propozycje. Ostatecznie uczestnicy poproszeni zostali o wskazanie najistotniejszych według nich czynników z każdej z kategorii. W drugiej części spotkania zaprezentowane zostały najważniejsze wnioski wypływające z przeprowadzonej diagnozy obszaru oraz wypisano kluczowe wnioski z analizy SWOT. Następnie w oparciu o powyższe konkluzje wspólnie wypracowane zostało drzewo problemów, które następnie zostało przekształcone w drzewo celów.

Kolejnym etapem opracowywania analizy SWOT było poddanie pod konsultacje opracowanego podczas warsztatów projektu analizy SWOT. Zorganizowano łącznie 10 spotkań konsultacyjnych (po jednym spotkaniu w każdej gminie), podczas których poddawano pod dyskusję koncepcję analizy obszaru oraz celów strategii. Po zakończeniu konsultacji społecznych, przeanalizowano zgłaszane uwagi pod kątem poprawności metodologicznej i zasadności oraz zebrano wnioski zgłaszane w każdej z gmin.

Poniżej przedstawiono zestawienie najważniejszych silnych i słabych stron obszaru oraz głównych szans i zagrożeń jego rozwoju.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Położenie geograficzne - atrakcyjny tereny przyrodniczo - środowiskowe (rzeka Wieprz, duża lesistość – Lasy Kozłowieckie, pomniki przyrody, jeziora, mało zagrożeń środowiskowych) • Bogate zasoby dziedzictwa historycznego i kulturowego • Muzeum Zamoyskich w Kozłówce • Korzystne warunki do OZE • Potencjalnie duży rynek zbytu na produkty lokalne • Produkcja owoców miękkich • Niskie koszty pracy • Obszary inwestycyjne • Duży potencjał ludzki • Duża liczba grup nieformalnych • Liczne i aktywne stowarzyszenia • Wysoki poziom wykształcenia mieszkańców • Aktywni seniorzy i młodzież • Aktywne społeczeństwo(duża ilość stowarzyszeń) • Lokalna (bogata) twórczość ludowa • Bliskość aglomeracji Lubelskiej i Lubartowskiej • Stanowisko archeologiczne-neolityczne • Obszary chronione - rzadkie gatunki roślin i zwierząt • Dziedzictwo lokalne (twórcy ludowi, zespoły śpiewacze • Duży potencjał do produkcji zdrowej żywności • Potencjał w zakresie rozwoju infrastruktury turystycznej, szlaków, ścieżek, nordicwalking	• Brak perspektyw rozwoju rolnictwa z uwagi na rozdrobnienie gruntów, słabej klasy gleby i brak rynków zbytu produktów rolnych • Niewystarczające możliwości rozwoju dla małych gospodarstw rolnych • Brak wypromowanych produktów lokalnych • Brak promocji i systemu certyfikacji produktów lokalnych • Brak zakładów przetwórstwa lokalnego • Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna (szlaki , miejsca odpoczynku itp.) • Brak infrastruktury do korzystania z zasobów środowiska • Uboga baza noclegowa i gastronomiczna • Słabo zagospodarowane na cele turystyczne tereny nad rzeką Wieprz • Niski standard usług turystycznych • Wysokie bezrobocie, szczególnie długotrwałe i wśród ludzi młodych – emigracje zarobkowe • Mała liczba obiektów rekreacyjnych i miejsc co obniża jakość życia mieszkańców i generuje patologie wśród młodzieży • Słaba komunikacja społeczna między różnymi sektorami (społeczny, prywatny, publiczny) • Słaba promocja obszaru LGD • Zły stan techniczny obiektów dziedzictwa lokalnego • Mała liczba obiektów rekreacyjnych i miejsc spotkań dla młodzieży • Niedostateczna baza agroturystyczna wraz z towarzyszącą infrastrukturą • Niska świadomość ekologiczna mieszkańców • Brak ścieżek dydaktycznych związanych z promocją walorów przyrodniczych i kształtowaniem świadomości ekologicznej mieszkańców • Brak innowacyjnych przedsięwzięć promujących środowisko naturalne i uświadamiających o negatywnych skutkach zmian klimatycznych • Wykształcenie osób nieadekwatne do rynku pracy • Brak miejsc opieki dla seniorów i niepełnosprawnych • Słaba promocja twórców ludowych

	• Niedostatecznie wykorzystane zasoby historyczne i kulturowe • Patologie społeczne • Niskie dochody ludności • Niekorzystna sytuacja kobiet wiejskich w zakresie zatrudnienia • Brak promocji przedsiębiorców i instytucji otoczenia biznesu • Brak szkoleń osób chcących założyć działalność gospodarczą, w szczególności z grup defaworyzowanych • Ubóstwo • Starzejące się społeczeństwo • Mała innowacyjność w działalności społecznej i gospodarczej
SZANSE	**ZAGROŻENIA**
• Możliwość rozwoju infrastruktury sportowej i rekreacyjnej • Potencjał w zakresie rozwoju produktów i usług lokalnych • Rozwój turystyki i agroturystyki • Rozwój przetwórstwa lokalnego • Rozwój ośrodków miejskich – Lubelski Obszar Funkcjonalny • Potencjalny duży rynek zbytu na produkty lokalne • Większe wykorzystanie zasobów kulturowych • Podniesienie świadomości proekologicznej • Rozwój OZE • Wykorzystanie dziedzictwa historycznego • Pozyskanie środków w ramach programu LEADER • Pozytywne tendencje demograficzne • Rozwój obszarów inwestycyjnych • Aktywizacja stowarzyszeń i innych organizacji społecznych • Rozwój nowych usług turystycznych • Rozwój działań promocyjnych obszar w oparciu o przemyślaną strategię promocji i kreowania lokalnej marki • Wykorzystanie istniejącej infrastruktury • Pobudzenie przedsiębiorczości z wykorzystaniem zasobów obszaru • Wykorzystanie bliskości Muzeum Zamoyskich • Wypromowanie lokalnych liderów • Stworzenie spójnej sieci szlaków turystycznych • Wsparcie dla grup defaworyzowanych • Reemigracja ludzi na wieś • Wykorzystanie turystyczne rzeki Wieprz i Tyśmienica • Stworzenie wiosek i zagród tematycznych.	• Emigracja ludzi /młodych mieszkańców • Brak rynków zbytu, kryzys gospodarczy, niskie ceny • Ograniczenia w dostępie do pracy i rozwoju społecznego • Pogłębiający się brak zaangażowania społecznego • Niskie ceny płodów rolnych • Wyludnianie się obszarów wiejskich • Rosnące problemy społeczne – patologie • Skomplikowane procedury w pozyskiwaniu środków zewnętrznych • Polityka państwa utrudniająca zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej • Mniejsze środki na zabezpieczenie obszaru polityki społecznej • Marginalizacja mniejszych miejscowości • Zmieniające się i niestabilne przepisy prawa • Apatia społeczna, zniechęcenie do działania • Brak zainteresowania ze strony turystów • Starzenie się społeczeństwa • Zmniejszający się poziom integracji społeczeństwa • Rosnące zagrożenia środowiska naturalnego spowodowane działalnością człowieka i niską świadomością ekologiczną • Brak strategicznego myślenia władz lokalnych.

Na podstawie analizy strategicznej stwierdzono, iż w przypadku obszaru LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" **wskazana jest strategia agresywna**. której celem jest wykorzystanie szans będących w otoczeniu jednostki, bazując na jej mocnych stronach. Jest to więc strategia dynamicznego, często skokowego rozwoju, przejawiająca się między innymi w wysokim wzroście gospodarczym, wysokiej absorpcji środków unijnych dzięki pracy i zaangażowaniu lokalnej społeczności. Polega ona **aktywnym gospodarowaniu posiadanymi zasobami w celu wykorzystania możliwości powstających w otoczeniu**. Na obszarze objętym analizą powinno się podjąć aktywność ukierunkowaną na wykorzystanie sposobności pojawiających się w otoczeniu. Obszar analizowany jest w korzystnej sytuacji – posiada wiele atutów umożliwiających wykorzystanie pojawiających się w otoczeniu trendów, mogących poprawić sytuację mieszkańców.

Z poszczególnych macierzy SWOT/TOWS wyodrębniono najsilniejsze relacje, które wskazują, jakie z czynników mogą się okazać kluczowymi dla rozwoju obszaru. Wśród silnych stron najbardziej znaczącymi są: położenie geograficzne, walory przyrodnicze, potencjał do rozwoju turystyki oraz zasoby dziedzictwa lokalnego. Potencjał rozwojowy tworzą także możliwości rozwoju przedsiębiorczości oraz produktów lokalnych, jako dodatkowe źródło dochodu. Z drugiej strony potencjał rozwojowy obszaru LGD jest osłabiany przez słabo rozwiniętą infrastrukturę techniczną i społeczną. Bolączką obszaru jest mała ilość miejsc noclegowych, punktów gastronomicznych oraz dobrze oznaczonych atrakcji turystycznych. Należy także zwrócić na ograniczenia jakie wynikają z krótkiego sezonu turystycznego oraz braku sieciowych produktów turystycznych.. Istotnym elementem osłabiającym potencjał rozwojowy obszaru jest także słaba aktywność społeczna i gospodarcza uwarunkowana głównie niedostrzeganiem szans rozwojowych obszaru i brakiem małą liczbą liderów społecznych.

Szansę dla rozwoju obszaru lokalna społeczność upatruje przede wszystkim w wykorzystaniu potencjału turystycznego dla rozwoju turystyki oraz rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości, głównie z wykorzystaniem zasobów lokalnych. Spowoduje to zatrzymanie emigracji ludzi młodych oraz wpłynie pozytywnie na ograniczenie ubóstwa mieszkańców i ograniczenie patologii społecznych. Środkiem dla osiągnięcia tego stanu jest w szczególności poprawa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej, jak również zbudowanie i wypromowanie spójnej marki obszaru LGD.

Czynnikami zewnętrznymi wpływającymi negatywnie na działania rozwojowe obszaru mogą być: starzejące się społeczeństwo, ujemny przyrost naturalny, apatia społeczna – brak chęci do aktywności, jak również brak zainteresowania ze strony turystów i nieprzyjazna dla rozwoju biznesu polityka państwa. Dlatego też istotne jest położenie nacisku na maksymalne wykorzystanie mocnych stron obszaru oraz szans rozwojowych w celu zniwelowania słabości.

Opis metod partycypacyjnych w procesie formułowania i analizy SWOT obszaru LGD

W procesie formułowania analizy SWOT zastosowano następujące metody partycypacyjne: **1) Badania ankietowe.** Przedmiotem badania było w szczególności dokonanie oceny warunków życia na obszarze działania LGD, potencjału obszaru, uwarunkowań problemowych, jak też szans i zagrożeń; **2) Warsztaty strategiczne.** Odbyły się one w formie spotkań warsztatowych w każdej z 10 gmin obszaru LGD. Podczas warsztatów uczestnicy dokonali identyfikacji problemów obszaru oraz opracowali analizę SWOT w kilku sferach życia społecznego i gospodarczego, m.in: sferze gospodarczej, kwestiach społecznych, dziedzictwa lokalnego, infrastruktury społecznej oraz ochrony środowiska i przyrody; **3) Prace w ramach Grupy Fokusowej.** Grupa dokonała weryfikacji i określiła wagę dla czynników SWOT**; 4) Konsultacje internetowe.** Projekt analizy SWOT został także poddany **konsultacjom internetowym**. Dzięki temu większa grupa mieszkańców miała możliwość wnoszenia uwag i propozycji. Dzięki przeprowadzonym konsultacjom doprecyzowano i uzupełniono elementy diagnozy, zweryfikowano szerzej problemy wskazując na ich przyczyny oraz skutki, jak też uszczegółowiono analizę SWOT; **5) Konsultacje społeczne.** Zebrane i zweryfikowane przez Grupę Fokusową wnioski i dane zostały poddane ostatecznym konsultacjom wśród członków LGD.

Uzasadnienie analizy SWOT w odniesieniu do Diagnozy obszaru LSR

Mocne strony	Odniesienie do diagnozy	Słabe strony	Odniesienie do diagnozy
Położenie geograficzne –atrakcyjne tereny przyrodniczo-środowiskowe (rzeka Wieprz, duża lesistość –Lasy Kozłowieckie, pomniki przyrody, jeziora, mało zagrożeń środowiskowych)	Rozdz. 11	Niski wskaźnik przedsiębiorczości na obszarze LGD	Rozdz. 2.2
Bogate zasoby dziedzictwa historycznego i kulturowego	Rozdz. 7	Niski stopień aktywności ekonomicznej ludności	Rozdz. 3.1
Muzeum Zamoyskich w Kozłówce	Rozdz. 7	Brak perspektywy w rozwoju rolnictwa z uwagi na rozdrobnienie gruntów, słabej klasy gleby	Rozdz. 10
Korzystne warunki do OZE	Rozdz. 11	Wysokie bezrobocie , szczególnie długotrwałe, wśród ludzi młodych - emigracje zarobkowe	Rozdz. 1.2
Obszary inwestycyjne	Rozdz. 2.3	Brak wsparcia dla osób z grup defaworyzowanych	Rozdz. 5
Dobry dostęp do nowoczesnych technologii	Rozdz. 5	Brak pomocy szkoleniowej dla osób chcących założyć działalność gospodarczą, w szczególności grup defaworyzowanych	Rozdz. 2.4
Bliskość aglomeracji Lubelskiej i Lubartowskiej	Rozdz. 2	Niskie przeciętne wynagrodzenie brutto	Rozdz. 3.2
Potencjał do produkcji zdrowej żywności	Rozdz. 10	Patologie społeczne	Rozdz. 5
Dziedzictwo lokalne(twórcy ludowi, zespoły śpiewacze, obiekty zabytkowe)	Rozdz. 9	Ubóstwo mieszkańców	Rozdz. 5
Aktywni seniorzy i młodzież	Rozdz. 4	Starzejące się społeczeństwo	Rozdz. 1.1
Potencjał w zakresie rozwoju turystyki	Rozdz. 8	Ujemny przyrost naturalny	Rozdz. 1.1
Liczne stowarzyszenia i inne organizacje społeczne	Rozdz. 4	Ujemne saldo migracji- odpływ ludzi młodych z terenu LGD	Rozdz. 1.1
Obszary chronione –rzadkie gatunki roślin i zwierząt	Rozdz. 11	Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna i rekreacyjna (szlaki, miejsca odpoczynku)	Rozdz. 8
		Zły stan techniczny obiektów dziedzictwa lokalnego	Rozdz. 7
		Uboga baza noclegowa i gastronomiczna	Rozdz. 8
		Słabo zagospodarowane na cele turystyczne tereny nad rzeką Wieprz	Rozdz. 8
		Słaba promocja obszaru LGD	Rozdz. 8
		Brak promocji i systemu certyfikacji produktów lokalnych	Rozdz. 7
		Słaba promocja twórców ludowych	Rozdz. 7
		Brak inkubatorów przetwórstwa lokalnego	Rozdz. 7
		Brak miejsc zbytu produktów lokalnych	Rozdz. 7
		Mała liczba obiektów rekreacyjnych i miejsc co obniża jakość życia mieszkańców i generuje patologie wśród młodzieży	Rozdz. 5
		Niska świadomość ekologiczna mieszkańców powodująca zagrożenia dla środowiska i przyrody	Rozdz. 11
		Brak ścieżek dydaktycznych związanych z promocją walorów przyrodniczych i kształtowaniem świadomości ekologicznej	Rozdz. 5

		mieszkańców	
		Brak innowacyjnych przedsięwzięć promujących środowisko naturalne i uświadamiających o negatywnych skutkach zmian klimatycznych	Rozdz. 11
Szanse	**Odniesienie do diagnozy**	**Zagrożenia**	**Odniesienie do diagnozy**
Możliwość rozwoju infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Rozdz. 5	Emigracja młodych mieszkańców	Rozdz. 1.1
Szansa na rozwój produktów i usług lokalnych	Rozdz. 9	Kryzys gospodarczy	Rozdz. 3.2
Rozwój turystyki i agroturystyki	Rozdz. 8	Rosnące zagrożenia środowiska naturalnego spowodowane działalnością człowieka i niską świadomością ekologiczną	Rozdz. 5
Większe wykorzystanie zasobów kulturowych	Rozdz. 7	Pogłębiający się brak zaangażowania społecznego	Rozdz. 4
Podniesienie świadomości proekologicznej	Rozdz. 5	Wyludnianie się obszarów wiejskich	Rozdz. 1.1
Rozwój OZE	Rozdz. 11	Rosnące patologie społeczne	Rozdz. 5
Pozyskanie środków w ramach programu LEADER		Skomplikowane procedury w pozyskiwaniu środków zewnętrznych	
Wyposażenie regionu w zasoby wykwalifikowanej i wykształconej siły roboczej	Rozdz. 3.2	Brak zainteresowania ze strony turystów	Rozdz. 8
Rozwój obszarów inwestycyjnych	Rozdz. 2.3	Starzenie się społeczeństwa	Rozdz. 1.1
Aktywacja stowarzyszeń i innych organizacji społecznych	Rozdz. 4	Apatia społeczna, zniechęcenie do działania	Rozdz. 5
Rozwój nowych usług turystycznych	Rozdz. 8	Zmniejszający się poziom integracji społeczeństwa	Rozdz. 4
Rozwój działań promocyjnych obszaru w oparciu o przemyślaną strategię promocji i kreowania marki	Rozdz. 8		
Kreowanie przedsiębiorczości z wykorzystaniem zasobów obszaru	Rozdz. 2.3		
Stworzenie spójnej sieci szlaków turystycznych	Rozdz. 8		
Wsparcie dla grup defaworyzowanych	Rozdz. 1.2		
Stworzenie spółdzielni socjalnych angażujących osoby z grup defaworyzowanych	Rozdz. 2.4		

Rozdział V Cele i wskaźniki

Celem ogólnym Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" na lata 2016-2022 jest **poprawa jakości i warunków życia mieszkańców oraz podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności społeczno-gospodarczej obszaru LSR.** Poniżej przedstawiono strukturę celów oraz przypisanych do nich przedsięwzięć.

Partycypacja społeczna w procesie formułowania celów i wskaźników LSR

Podstawą do sformułowania celów LSR były przeprowadzone szerokie działania konsultacyjne ze społecznością lokalną obszaru LGD. Wypracowane we wcześniejszym etapie konsultacji analizy problemów i potrzeb mieszkańców obszaru LGD zostały poddane dalszej analizie podczas warsztatów strategicznych oraz konsultacji społecznych. W ramach tego procesu zastosowano następujące metody partycypacyjne: **1) Warsztaty strategiczne –** dokonano na nich przede wszystkim transpozycji drzewa problemów na drzewo celów; **2) Ankieta internetowa -** opublikowano na stronie internetowej ankietę dotyczącą formułowania celów i propozycji przedsięwzięć; **3) Spotkanie Grupy Fokusowej -** dokonano weryfikacji zebranych ankiet i sformułowano ogólne założenia celów, przedsięwzięć oraz wskaźników LSR, jak też planu działania; **4) Konsultacje społeczne -** dokonano zdefiniowania celów, przedsięwzięć oraz wskaźników LSR. Miało to miejsce w ramach przeprowadzonych konsultacji społecznych z członkami LGD. Podczas konsultacji uzgodniono formułę celów głównych oraz celów szczegółowych. Zaproponowano także wskaźniki na poziomie produktu, rezultatu oraz oddziaływania; **5) Konsultacje internetowe.** Wypracowane podczas warsztatów oraz konsultacji społecznych propozycje zostały opublikowane na stronie internetowej LGD. W ramach **konsultacji internetowych** społeczność lokalna obszaru miała możliwość wypowiedzenia się na temat trafności, zasadności i realności realizacji sformułowanych celów oraz wskaźników; **6) Punkt konsultacyjny - z**ainteresowani mieszkańcy obszaru mieli możliwość osobistego lub telefonicznego zgłaszania uwag i propozycji do projektu celów oraz wskaźników. Informacje o funkcjonowaniu punktu zostały przekazane do jednostek administracji samorządowej, organizacji społecznych oraz przedsiębiorców. Zostały też zamieszczone na stronie internetowej LGD; **7) Panel ekspertów - z**ebrany podczas warsztatów strategicznych, przeprowadzonych ankiet internetowych oraz wniosków i propozycji zgłaszanych przez lokalną społeczność do Punktu konsultacyjnego został poddany analizie przez Panel ekspertów. Przedmiotem Panelu była analiza i weryfikacja dotychczas zrealizowanych działań i wypracowanych wniosków, analiz danych oraz ich ostateczne sprawdzenie, uzgodnienie i zatwierdzenie.

Efekty tych prac pozwoliły na precyzyjne określenie poszczególnych etapów w procesie wdrażania LSR w odniesieniu celów ogólnych, celów szczegółowych oraz przedsięwzięć i wskaźników ich realizacji, jak również planu działania.

Uzasadnieniem formuły celu ogólnego oraz celów szczegółowych są wyniki opracowanej diagnozy obszaru LSR, analizy SWOT oraz przeprowadzonych konsultacji społecznych z zastosowaniem różnych metod partycypacyjnych. Dodatkowo podkreślić także należy fakt, iż tak sformułowane cele wpisują się w polityki publiczne prowadzone przez samorządy gminne obszaru LSR, zawarte w ich strategiach rozwoju lokalnego. W wyniku analiz strategii rozwoju lokalnego 10 gmin obszaru LSR okazało się, iż zidentyfikowane obszary problemowe oraz kierunki rozwoju stanowią odzwierciedlenie prowadzonych lokalnych polityk. W większości strategii gminnych jest mowa o rozwoju gospodarczo-społecznym na poziomie celów ogólnych lub szczegółowych. Poza tym we wszystkich analizowanych strategiach pojawia się w słabych stronach problem bezrobocia i małej aktywności mieszkańców. Co zresztą potwierdziły również analizy SWOT przeprowadzone podczas konsultacji z mieszkańcami obszaru LGD. Dodatkowo we wszystkich strategiach uwzględniono aspekt środowiska naturalnego oraz cele związane jego ochroną i przeciwdziałaniu różnym zagrożeniom.

Zasadniczym kierunkiem rozwoju obszaru LSR jest poprawa jakości i warunków życia mieszkańców. Wyzwanie to może zostać osiągnięte dzięki między innymi podniesieniu konkurencyjności i atrakcyjności społeczno-gospodarczej obszaru LSR. Przeprowadzona diagnoza obszaru oraz analiza SWOT wskazała na główne czynniki rozwojowe obszaru LSR oraz obszary problemowe wymagające określonej interwencji z uwzględnieniem istniejących szans i zagrożeń. Zdiagnozowany potencjał rozwojowy obszaru LSR jest zdeterminowany głównie atrakcyjnością turystyczną, walorami środowiskowo-krajobrazowymi oraz aktywnością społeczności lokalnej. Jednocześnie istniejąca sytuacja społeczno-ekonomiczna obszaru uniemożliwia efektywne wykorzystanie tego potencjału do poprawy warunków życia i rozwoju lokalnej gospodarki. Do tego dochodzą czynniki zewnętrzne wpływające negatywnie na potencjał rozwojowy i przynoszące niekorzystne następstwa istniejących problemów społeczno-gospodarczych, takie jak: migracje, niską konkurencyjność lokalnej gospodarki, patologie społeczne. Podstawowym zatem zadaniem w procesie kreowania rozwoju lokalnego tego obszaru jest efektywne wykorzystanie istniejących zasobów i potencjału przy aktywnym włączeniu lokalnej społeczności w ten proces.

Powiązanie celów ogólnych, przypisanych im celów szczegółowych i przedsięwzięć z diagnozą obszaru

Jednym z najważniejszych determinantów będących podstawą do określenia celu głównego oraz celów szczegółowych i przedsięwzięć była diagnoza obszaru LSR, sformułowana w oparciu o złożony proces konsultacji

społecznych, licznych analiz i badań źródłowych. Istotą diagnozy obszaru jest wskazanie w poszczególnych częściach, z jednej strony na stan obecny sytuacji społecznej i gospodarczej obszaru LSR, z drugiej zaś na uwarunkowania rozwojowe i zidentyfikowane obszary problemowe. Poddany analizie w diagnozie obszaru LSR potencjał rozwojowy oraz zasoby społeczne, gospodarcze, turystyczne i przyrodnicze stanowi kluczowe podłoże do budowania rozwoju lokalnego obszaru, wzrostu konkurencyjności, atrakcyjności tego terenu, jak również wspierania i aktywizacji lokalnej społeczności, a w szczególności grupy defaworyzowane.

Uszczegółowieniem, a zarazem bezpośrednim instrumentem realizacji celu ogólnego oraz celów szczegółowych LSR są zaplanowane przedsięwzięcia. Odnoszą się one bezpośrednio do istniejących zasobów i potencjału obszaru, jak również stanowią szansę na zniwelowanie jego słabych stron oraz uniknięcie zagrożeń.

W poniżej przedstawionej tabeli – matrycy logicznej - zaprezentowano powiązanie i uzasadnienie celów i przedsięwzięć w odniesieniu do obszarów problemowych, jak też szans i zagrożeń, tj. czynników zewnętrznych mających wpływ na realizację działań i osiągnięcia wskaźników. **Pierwsza kolumna odnosi się do diagnozy obszaru LSR, kolumny 2-7 dotyczą części strategicznej, natomiast kolumna ostatnia wskazuje na powiązanie z analizą SWOT w kontekście czynników pozytywnych (szans) oraz negatywnych (zagrożeń).**

Tabela nr 29. Matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników

Zidentyfikowana problemy/wyzwania społeczno-ekonomiczne	Cel ogólny	Cele szczegółowe	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Oddziaływanie	Czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcia wskaźników
Słabe warunki życia mieszkańców, w tym grup defaworyzowanych obszaru LSR spowodowane niskimi dochodami, małą liczbą miejsc pracy i słabo rozwiniętą przedsiębiorczością	**Poprawa jakości i warunków życia mieszkańców oraz podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności społeczno-gospodarczej obszaru LSR**	**Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości niezwiązanej z rolnictwem oraz podnoszenie kwalifikacji biznesowych mieszkańców z grup defaworyzowanych**	Wsparcie zakładania działalności gospodarczej	Nowo zarejestrowane przedsiębiorstwa	Utworzone miejsca pracy w przeliczeniu na pełne etaty średniorocznie	• Liczba podmiotów w gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców • Liczba osób bezrobotnych w stosunku do osób w wieku produkcyjnym • Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców	**<u>Czynniki pozytywne:</u>** • Możliwość rozwoju infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej • Szansa na rozwój produktów i usług lokalnych • Rozwój turystyki i agroturystyki • Większe wykorzystanie zasobów kulturowych • Podniesienie świadomości proekologicznej • Rozwój OZE • Pozyskanie środków w ramach programu LEADER • Wyposażenie regionu w zasoby wykwalifikowanej i wykształconej siły roboczej • Rozwój obszarów inwestycyjnych • Aktywacja
			Rozwój działalności gospodarczej	Rozwinięte działalności gospodarcze			
			Tworzenie spółdzielni socjalnych	Założone spółdzielnie socjalne	Osoby z grup defaworyzowanych, które utworzyły spółdzielnie socjalne		
			Organizacja szkoleń dla mieszkańców z grup defaworyzowanych w zakresie zakładania działalności gospodarczej	Szkolenia	Osoby z grup defaworyzowanych które ukończyły szkolenia z wynikiem pozytywnym		
Niska jakość życia mieszkańców obszaru oraz malejąca atrakcyjność obszaru LSR spowodowana słabej jakości infrastrukturą turystyczną i rekreacyjną oraz niewystarczającą promocją potencjału i zasobów		**Promocja oraz rozwój turystyki i rekreacji na obszarze LSR**	Tworzenie i rozwój ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Nowych lub zmodernizowane obiekty infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej	Osoby, które skorzystały w pierwszym roku po realizacji projektu z nowo powstałej infrastruktury		
			Promocja turystyczna obszaru LSR poprzez organizację kampanii informacyjno-promocyjnych	Kampanie informacyjno-promocyjne	Osoby, które były odbiorcami kampanii informacyjno-promocyjnych		
			Zagospodarowanie i promocja terenów nad rzeką Wieprz na cele turystyczne – projekt pn. Promocja turystyki kajakowej na Wieprzu	Zrealizowane projekty współpracy	Osoby, które skorzystały z nowo zagospodarowanych terenów nad rzeką Wieprz		

Brak możliwości pozyskiwania dodatkowych dochodów przez mieszkańców obszaru LSR zdeterminowany brakiem możliwości przetwórstwa, promocji i zbytu produktów lokalnych		**Rozwój i promocja produktów lokalnych, przetwórstwa lokalnego oraz rynków zbytu**	Organizacja szkoleń, warsztatów, konkursów, wyjazdów studyjnych oraz innych przedsięwzięć na rzecz rozwoju i promocji lokalnych produktów	Zorganizowane szkolenia, warsztaty, konkursy, wyjazdy studyjne	Osoby, które wzięły udział w warsztatach, konkursach i wyjazdach studyjnych na rzecz rozwoju i promocji produktów lokalnych		stowarzyszeń i innych organizacji społecznych • Rozwój nowych usług turystycznych • Rozwój działań promocyjnych obszaru w oparciu o przemyślaną strategię promocji i kreowania marki • Kreowanie przedsiębiorczości z wykorzystaniem zasobów obszaru • Stworzenie spójnej sieci szlaków turystycznych • Wsparcie dla grup defaworyzowanych • Stworzenie spółdzielni socjalnych angażujących osoby z grup defaworyzowanych **<u>Czynniki negatywne:</u>** • Emigracja młodych mieszkańców • Kryzys gospodarczy • Rosnące zagrożenia środowiska naturalnego spowodowane
			Organizacja i wdrożenie certyfikacji produktu lokalnego na obszarze LGD	Zrealizowane projekty współpracy w tym projekty współpracy międzynarodwej	Certyfikowane produkty lokalne		
Pogłębiający się zanik kultywowania lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego i historycznego spowodowany brakiem wsparcia dla lokalnych twórców oraz pogarszającym się stanem obiektów lokalnej tradycji, kultury i historii		**Odnowa i pielęgnowanie dziedzictwa lokalnego**	Organizacja przedsięwzięć mających na celu wspieranie twórczości ludowej, lokalnych zwyczajów oraz promocję twórców i artystów ludowych	Zorganizowane przedsięwzięcia	Uczestnicy przedsięwzięć		
			Rozwój i rewitalizacja lokalnych obiektów świadczących o lokalnej tradycji, kulturze i historii	Utworzone i zrewitalizowane obiekty	Osoby, które skorzystały z nowoutworzonych i zrewitalizowanych obiektów		
Wzrost patologii, wykluczenia społecznego oraz zagrożeń środowiska naturalnego spowodowany słabym poziom aktywności i integracji społecznej oraz niską świadomością ekologiczną		**Tworzenie warunków do włączenia społecznego oraz aktywizacja mieszkańców i wzmacnianie kapitału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego**	Wspieranie włączenia społecznego poprzez organizację kampanii i innych działań aktywizujących i integrujących lokalną społeczność, w tym grupy defaworyzowane	Zorganizowane kampanie	Odbiorcy kampanii aktywizujących i integrujących lokalną społeczność		
			Organizacja kampanii informacyjno-promocyjnych i innych działań na rzecz efektywnego wdrażania	Zorganizowane działania komunikacyjne	Osoby, które wzięły udział w działaniach promocyjno-informacyjnych		

mieszkańców obszaru LSR			LSR				działalnością człowieka i niską świadomością ekologiczną • Pogłębiający się brak zaangażowania społecznego • Wyludnianie się obszarów wiejskich • Rosnące patologie społeczne • Skomplikowane procedury w pozyskiwaniu środków zewnętrznych • Brak zainteresowania ze strony turystów • Starzenie się społeczeństwa • Apatia społeczna, zniechęcenie do działania • Zmniejszający się poziom integracji społeczeństwa.

Zgodność celów z celami programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR

Cel główny oraz cele szczegółowe LSR są zgodne z celami przekrojowymi oraz Priorytetami Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020. Cele przekrojowe PROW na lata 2014 – 2020 to: **innowacyjność, przeciwdziałanie zmianom klimatu, ochrona środowiska.** Zgodność celów LSR z celami przekrojowymi PROW wynika przede wszystkim ze specyfiki planowanych do realizacji przedsięwzięć oraz procesu ich wyboru. Zaplanowano zatem przedsięwzięcie związane z popularyzowaniem innowacyjnych przedsięwzięć w tym dobrych praktyk związanych z ochroną środowiska zapobiegających zmianom klimatycznym. Dodatkowo kryterium innowacyjności zostało zawarte w katalogu kryteriów oceny i wyboru operacji. Zgodność celów LSR odnosi się także do następujących priorytetów PROW:

1. Promowanie efektywnego gospodarowania zasobami i wspieranie przechodzenia w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu.
2. Promowanie włączenia społecznego, zmniejszania ubóstwa oraz rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

Cele zaplanowane w LSR przekładają się także na działania zmierzające do zrównoważonego rozwoju obszaru i wyrównania istniejących dysproporcji, w myśl celów dla RLKS zawartych w Umowie Partnerskiej z dnia 21 maja 2014 r. tj.: poprawa spójności społecznej i terytorialnej oraz zrównoważony rozwój danego obszaru poprzez lepszą mobilizację na szczeblu lokalnym.

Źródła finansowania celów

Źródłem finansowania realizacji celów określonych w LSR jest PROW na lata 2014-2020.

Opis przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS a także wskazanie sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem

Cel ogólny 1: Poprawa jakości i warunków życia mieszkańców oraz podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności społeczno-gospodarczej obszaru LSR
Cel szczegółowy 1.1: Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości niezwiązanej z rolnictwem oraz podnoszenie kwalifikacji biznesowych mieszkańców z grup defaworyzowanych
Przedsięwzięcie 1.1.1: Wsparcie zakładania działalności gospodarczej
Sposób realizacji przedsięwzięcia
Przedsięwzięcie będzie realizowane w ramach konkursu dla poddziałania 19.2 Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii RLKS objętego PROW na lata 2014-2020 poprzez wsparcie projektów z zakresu Rozwój przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym LSR - podejmowanie działalności gospodarczej. Kwota wsparcia ma formę premii i na jedno działanie będzie wynosić 18 750,00 EUR. Łączna pula środków przewidzianych na przedsięwzięcie wynosi 976 659,50 EUR. Przewiduje się dofinansowanie 55 operacji. Przedsięwzięcie dedykowane jest mieszkańcom obszaru LSR, w szczególności zaś przedstawicielom grup defaworyzowanych, którzy jako wnioskodawcy premiowani są w kryteriach wyboru.
Uzasadnienie realizacji przedsięwzięcia
Przedsięwzięcie ukierunkowane na wsparcie podejmowania działalności gospodarczej ma swoje uzasadnienie w wynikach diagnozy obszaru oraz konsultacji społecznych, w których wskazuje się jako największy problem obszaru – wysokie bezrobocie i słaba sytuację gospodarczą obszaru. Dodatkowo LGD przewiduje skierowanie tego wsparcia do grup defaworyzowanych, ponieważ zgodnie z umową ramową jest zobligowana do skierowania 30% budżetu na poddziałania 19.2 na działania dedykowane grupom defaworyzowanym (par. 8, ust. 2 pkt 2)).
Przedsięwzięcie 1.1.2: Rozwój działalności gospodarczej
Sposób realizacji przedsięwzięcia
Przedsięwzięcie będzie realizowane w ramach konkursu w ramach poddziałania 19.2 Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii RLKS objętego PROW na lata 2014-2020 poprzez wsparcie projektów z zakresu Rozwój przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym LSR – rozwój działalności gospodarczej. Wsparcie będzie miało formę refundacji poniesionych kosztów związanych z rozwojem istniejącego przedsiębiorstwa w wysokości średnio 35 320,00 EUR. Łączna pula środków przewidzianych na przedsięwzięcie wynosi 168 978,69 EUR. Przewiduje się przyznanie dofinansowania dla 5 operacji.
Uzasadnienie realizacji przedsięwzięcia
Przedsięwzięcie ukierunkowane na wsparcie rozwoju działalności gospodarczej ma swoje uzasadnienie w wynikach diagnozy obszaru oraz konsultacji społecznych, w których wskazuje się jako największy problem obszaru – wysokie bezrobocie i słabnący poziom rozwoju przedsiębiorczości.
Przedsięwzięcie 1.1.3: Organizacja szkoleń dla mieszkańców z grup defaworyzowanych w zakresie zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej
Sposób realizacji przedsięwzięcia
Przedsięwzięcie będzie realizowane w ramach Poddziałania 19.4 Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji. Wsparciu będą podlegać operacje polegające na organizacji i przeprowadzeniu szkoleń dla mieszkańców obszaru, w szczególności grup defaworyzowanych w zakresie przedsiębiorczości, w tym zakładania,

prowadzenia i rozwijania działalności gospodarczej. Planuje się zorganizowanie 10 szkoleń o łącznej wartości 2 500,00 EUR.

Uzasadnienie realizacji przedsięwzięcia

Uzasadnieniem przedsięwzięcia są wyniki konsultacji społecznych oraz diagnozy i analizy SWOT, w których wskazuje się istotny problem związany z brakiem dostępnych szkoleń w zakresie zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej, w szczególności przez osoby z grup defaworyzowanych, które mają utrudniony dostęp do fachowej wiedzy.

Cel szczegółowy 1.2: Promocja oraz rozwój turystyki i rekreacji na obszarze LSR

Przedsięwzięcie 1.2.1: Tworzenie i rozwój ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej

Sposób realizacji przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie będzie realizowane w ramach konkursu w ramach poddziałania 19.2 Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii RLKS objętego PROW na lata 2014-2020 poprzez wsparcie projektów z zakresu rozwoju infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej obszaru. Beneficjentami wsparcia będą jednostki sektora finansów publicznych, fundacje oraz stowarzyszenia. Wsparcie będzie miało formę refundacji poniesionych kosztów związanych z tworzeniem nowych lub modernizacją istniejących obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej. Planuje się dofinansowanie łącznie 51 operacji na całkowitą kwotę 1 063 509,15 EUR.

Uzasadnienie realizacji przedsięwzięcia

Uzasadnieniem planowanego przedsięwzięcia są wyniki konsultacji społecznych, analizy danych statystycznych oraz diagnozy i analizy SWOT. Poprawa jakości życia mieszańców oraz wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru LSR są możliwe dzięki m. in. poprawie stanu infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej. Przewiduje się, iż dzięki realizacji przedsięwzięcia zwiększy się liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej, jak również zmniejszy się poziom patologii społecznych poprzez zwiększenie możliwości zagospodarowania wolnego czasu np. dla młodzieży.

Przedsięwzięcie 1.2.2: Promocja turystyczna obszaru LSR poprzez organizację kampanii informacyjno-promocyjnych

Sposób realizacji przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie będzie realizowane w ramach Poddziałania 19.4 Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji. Wsparciu będą podlegać operacje polegające na organizacji i przeprowadzeniu kampanii informacyjno-promocyjnych dla mieszkańców obszaru turystów, odnoszących się potencjału turystycznego i stanowiących zachętę dla turystów. W ramach przedsięwzięcia planuje się m. in. wydawanie publikacji, sytuowaniu tablic informacyjnych, emisję spotów promocyjnych, organizację imprez rekreacyjno-sportowych promujących lokalne walory turystyczne. W ramach przedsięwzięcia planuje się zorganizowanie 3 kampanii o łącznej wartości 15 000,00 EUR.

Uzasadnienie realizacji przedsięwzięcia

Uzasadnieniem planowanego przedsięwzięcia są wyniki konsultacji społecznych oraz diagnozy i analizy SWOT. Jednym z istotnych zdiagnozowanych problemów obszaru LSR obniżającym jego konkurencyjność jest słaba promocja. Przewiduje się, iż zrealizowanie zakładanych operacji przyczyni się do poprawy wizerunku obszaru oraz w perspektywie podniesienia jego atrakcyjności turystycznej, gospodarczej i inwestycyjnej.

Przedsięwzięcie 1.2.3: Zagospodarowanie i promocja terenów nad rzeką Wieprz na cele turystyczne – projekt pn. Promocja turystyki kajakowej na Wieprzu

Sposób realizacji przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie będzie realizowane w formie projektu współpracy z innymi LGD w ramach poddziałania 19.3 – Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania objętego PROW na lata 2014-2020. W ramach przedsięwzięcia przewiduje się m. in. opracowanie i wydaniu przewodnika turystycznego w języku polskim dla kajakarzy; opracowanie i wydaniu przewodnika turystycznego w języku angielskim dla kajakarzy; utworzenie miejsca postojowego dla kajakarzy w miejscowości Leszkowice g. Ostrówek; aktualizacja i poszerzenie informacji na stronie www.kajakiempowieprzu.pl wraz z utworzeniem zakładki anglojęzycznej. Planowane koszty realizacji przedsięwzięcia opiewają na kwotę 9 617,50 EUR.

Uzasadnienie realizacji przedsięwzięcia

Uzasadnieniem planowanego przedsięwzięcia są wyniki konsultacji społecznych oraz diagnozy i analizy SWOT. Jedną z głównych atrakcji turystycznych stanowiącą ważny walor przyrodniczy jest przepływająca przez obszar LSR rzeka Wieprz. Od dawna dostrzegany jest problem niewykorzystania potencjału tej atrakcji dla rozwoju turystyki i rekreacji. Brakuje odpowiedniej infrastruktury, jak też niewystarczająca jest promocja potencjału turystycznego.

Przedsięwzięcie 1.2.4: Rozwój infrastruktury turystyki aktywnej na obszarze LGD wraz z jej promocją I etap

Sposób realizacji przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie będzie realizowane w formie projektu współpracy z innymi LGD w ramach poddziałania 19.3 – Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania objętego PROW na lata 2014-2020. W ramach przedsięwzięcia przewiduje się realizację następujących zadań: a) wyznaczenie i oznakowanie

pętli trasy rowerowej na obszarze gmin Abramów, Jeziorzany i Michów połączonej z istniejącą już trasą rowerową na obszarze pozostałych gmin LGD; b) wytyczenie i oznakowanie na terenie gmin Abramów, Jeziorzany i Michów tras nordic walking; c) wydanie wspólnego z LGD Zielony Pierścień, LGD Jagiellońska Przystań, LGD Owocowy Szlak, LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej, LGD Trygon - Rozwój i Innowacja przewodnika dla rowerzystów obejmującego trasy rowerowe wskazanych LGD; d) wydanie przewodnika turystycznego LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem

Uzasadnienie realizacji przedsięwzięcia

W wyniku konsultacji społecznych dokonanych wśród mieszkańców i podmiotów terenu LSR ustalono, że na terenie gmin Abramów, Jeziorzany i Michów brak jest wyznaczonych i oznakowanych tras do uprawiania turystyki aktywnej dla rowerzystów i miłośników nordic walking. Uczestnicy konsultacji zwracali również uwagę na niedostateczną i rozproszoną informację na temat atrakcji turystycznych, kulturowych i rekreacyjnych obszaru LGD. Stąd zaplanowanie w projekcie wydania informatora turystycznego i rowerowego oraz mapy obszaru LGD.

Przedsięwzięcie 1.2.5: Rozwój infrastruktury turystyki aktywnej na obszarze LGD wraz z jej promocją II etap

Sposób realizacji przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie będzie realizowane w ramach projektu współpracy z innymi LGD z terenu województwa lubelskiego w ramach poddziałania 19.3 – Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania objętego PROW na lata 2014-2020. W ramach przedsięwzięcia przewiduje się rozbudowę infrastruktury turystycznej dla uprawiania turystyki aktywnej.

Uzasadnienie realizacji przedsięwzięcia

Konsultacje społeczne wskazały, że pozyskane dodatkowe środki na projekty współpracy winny być wykorzystane na realizację działań wzmacniających rozwój turystyki aktywnej na obszarze LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem". Uznano za ważne aby ten rozwój nie obejmował tylko obszaru jednego LGD ale miał charakter szerszy – regionalny.

Cel szczegółowy 1.3: Rozwój i promocja produktów lokalnych, przetwórstwa lokalnego oraz rynków zbytu

Przedsięwzięcie 1.3.1: Organizacja szkoleń, warsztatów, konkursów, wyjazdów studyjnych oraz innych przedsięwzięć na rzecz rozwoju i promocji lokalnych produktów

Sposób realizacji przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie będzie realizowane w ramach Poddziałania 19.4 Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji. W ramach przedsięwzięcia zostaną zorganizowane szkolenia, warsztaty, konkursy oraz wyjazdy studyjne dotyczące promocji i rozwoju produktu lokalnego. Uczestnikami działań będą mieszkańcy obszaru, w szczególności grupy defaworyzowane zainteresowani produkcją lokalnych wyrobów oraz ich przetwarzaniem i sprzedażą bezpośrednią. Realizacja przedsięwzięcia pozwoli na odpowiednie przygotowanie lokalnej społeczności do wdrożenia spójnych działań związanych z rozwojem produktów lokalnych na obszarze LSR. W ramach przedsięwzięcia zostanie zorganizowanych łącznie 11 działań na łączną kwotę 10 650,00 EUR.

Uzasadnienie realizacji przedsięwzięcia

Uzasadnieniem planowanego przedsięwzięcia są wyniki konsultacji społecznych oraz diagnozy i analizy SWOT. Mieszkańcy obszaru LSR posiadają warunki, możliwości, odpowiedni potencjał, oraz wyrażają potrzebę wsparcia w zakresie wytwarzania i sprzedaży produktów wytworzonych we własnych gospodarstwach na danym terenie. Przeprowadzone spotkania konsultacyjne w gminach tworzących LGD uwidoczniły zarówno ogromny potencjał lokalnej społeczności w tym zakresie, jak też konieczność stworzenia możliwości właściwej identyfikacji takich produktów, przekazania fachowej wiedzy związanej z ich wytwarzaniem na większą skalę oraz wprowadzaniem na rynek. Przedsięwzięcie będzie komplementarne z przedsięwzięciami 1.3.2; 1.3.3.

Przedsięwzięcie 1.3.2: Organizacja targów, giełd, wystaw, punktów zbytu oraz tworzenie portali internetowych i wydawanie publikacji związanych z promocją i zbytem produktów lokalnych

Sposób realizacji przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie będzie realizowane w ramach Poddziałania 19.4 Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji. W ramach przedsięwzięcia zostaną zorganizowane targi, giełdy, wystawy, punkty zbytu oraz zostanie stworzony portal internetowy poprzez który lokalni producenci będą mogli sprzedawać swoje produkty. szkolenia, warsztaty, konkursy oraz wyjazdy studyjne dotyczące promocji i rozwoju produktu lokalnego. Uczestnikami działań będą mieszkańcy obszaru produkujący lokalne wyroby zainteresowani ich promocją i sprzedażą. Realizacja przedsięwzięcia jest komplementarna z przedsięwzięciem 1.3.1; 1.3.2. W ramach przedsięwzięcia zostanie zorganizowanych łącznie 22 działań na łączną kwotę 8 600,00 EUR.

Uzasadnienie realizacji przedsięwzięcia

Uzasadnieniem planowanego przedsięwzięcia są wyniki konsultacji społecznych oraz diagnozy i analizy SWOT. Przedstawianym przez mieszkańców obszaru LSR problemem jest brak wsparcia w zakresie promocji wytwarzanych przez nich produktów lokalnych, jak również rynków zbytu tych produktów. Zrealizowanie wcześniejszych przedsięwzięć pozwoli na istotne liczby zwiększenie mieszkańców zajmujących się wytwarzaniem produktu lokalnego oraz jego sprzedażą. Zatem uzasadnione jest wsparcie producentów w postaci organizacji targów i giełd promocyjnych, punktów zbytu oraz stworzenia portalu internetowego do sprzedaży bezpośredniej.

Przedsięwzięcie 1.3.3: Organizacja i wdrożenie certyfikacji produktu lokalnego na obszarze LGD

Sposób realizacji przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie będzie realizowane w formie projektu współpracy z innymi LGD w ramach poddziałania 19.3 – Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania objętego PROW na lata 2014-2020. W ramach przedsięwzięcia przewiduje się opracowanie i wdrożenie koncepcji i mechanizmów certyfikacji produktów lokalnych we współpracy LGD i innych LGD, także z zagranicy. Przewiduje się m. in.: szkolenia, publikacje, stworzenie miejsc ekspozycyjnych i sprzedażowych na terenie LGD certyfikowanych produktów. Docelowo certyfikacja będzie obejmowała produkty lokalne w kategoriach: smaki, rękodzieło, twórcy, produkt turystyczny, wydarzenie. Na realizację tego przedsięwzięcia zaplanowano w budżecie 23 250,00 EUR.

Uzasadnienie realizacji przedsięwzięcia

Uzasadnieniem planowanego przedsięwzięcia są wyniki konsultacji społecznych oraz diagnozy i analizy SWOT. Wdrożenie systemu certyfikacji produktów lokalnych na poziomie LGD pozwoli z jednej strony na ujednolicenie procedur, jakości, parametrów, przepisów, standardów wytwarzania danego produktu, zaś z drugiej strony podniesie atrakcyjność oferowanych produktów, które nie zawsze mają szansę na otrzymanie certyfikatów szczebla krajowego, czy też europejskiego. Potrzeba realizacji tego przedsięwzięcia została wyrażona przez społeczność lokalną obszaru LSR na spotkaniach konsultacyjnych oraz w badaniach ankietowych. Realizacja niniejszego przedsięwzięcia jest elementem spójnej koncepcji rozwoju i promocji produktów lokalnych na obszarze LSR.

Cel szczegółowy 1.4: Odnowa i pielęgnowanie dziedzictwa lokalnego

Przedsięwzięcie 1.4.1: Organizacja przedsięwzięć mających na celu wspieranie twórczości ludowej, lokalnych zwyczajów, dziedzictwa kulturowego i historycznego oraz ich promocję

Sposób realizacji przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie będzie realizowane w ramach Poddziałania 19.4 Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji. W ramach przedsięwzięcia zostaną wydane publikacje oraz zorganizowane szkolenia, warsztaty, konkursy oraz wyjazdy studyjne związane z promocją twórczości ludowej, lokalnych twórców oraz artystów ludowych. Uczestnikami działań będą mieszkańcy obszaru, grupy defaworyzowane oraz organizacje społeczne. W ramach przedsięwzięcia zostanie zorganizowanych łącznie 18 działań na łączną kwotę 13 250,00 EUR.

Uzasadnienie realizacji przedsięwzięcia

Dziedzictwo lokalne, kultywowanie lokalnych tradycji, promocja twórczości i lokalnych talentów stanowią ważną domenę i specyfikę obszaru LSR. Są spójne z działaniami związanymi z podnoszeniem atrakcyjności obszaru, poprawą warunków życia oraz promowaniem włączenia społecznego. Istotne jest zatem wspieranie rozwoju już istniejących podmiotów, które są aktywne społecznie i kulturowo. Wyniki przeprowadzonej analizy SWOT oraz diagnozy i konsultacji społecznych wskazały na problem niewystarczającego wsparcia na promocję lokalnych twórców, dokumentacji ich dokonań w celu przekazywania tradycji i twórczości następnym pokoleniom. Realizacja przedsięwzięcia wpłynie pozytywnie na promocję obszaru oraz podniesienie jego atrakcyjności turystycznej.

Przedsięwzięcie 1.4.2: Rozwój i rewitalizacja lokalnych obiektów świadczących o lokalnej tradycji, kulturze i historii

Sposób realizacji przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie będzie realizowane w ramach konkursu w ramach poddziałania 19.2 Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii RLKS objętego PROW na lata 2014-2020. Beneficjentami wsparcia będą fundacje, stowarzyszenia oraz jednostki organizacyjne związku wyznaniowego i kościoła. W ramach przedsięwzięcia przewiduje się finansowanie operacji polegających m.in. na tworzeniu nowych (np. muzea wiejskie, izby pamięci) ~~oraz~~ lub odnowie istniejących obiektów o wartości historycznej i kulturowej. Przewiduje się wsparcie łącznie 7 operacji na kwotę łączną 1125 852,66 EUR.

Uzasadnienie realizacji przedsięwzięcia

Uzasadnieniem planowanego przedsięwzięcia są wyniki konsultacji społecznych oraz diagnozy i analizy SWOT. Na obszarze LSR jest wiele obiektów mających wartość historyczną oraz stanowiących o lokalnych tradycjach i dziedzictwie kulturowym. Niestety często ich zły stan powoduje, iż nie można ich wykorzystywać do poznania lokalnej tradycji , obyczajów czy też historii. Przedstawiciele lokalnej społeczności podczas konsultacji społecznych przedstawiali m. in. te problemy oraz duże potrzeby w zakresie ochrony i odnowienia obiektów dziedzictwa lokalnego. Realizacja przedsięwzięcia przyczyni się do podniesienia atrakcyjności turystycznej obszaru LSR oraz wpłynie pozytywnie na poprawę wizerunku obszaru i lepszą jakość życia mieszkańców.

Cel szczegółowy 1.5: Tworzenie warunków do włączenia społecznego oraz aktywizacja mieszkańców i wzmacnianie kapitału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego

Przedsięwzięcie 1.5.1: Organizacja kampanii informacyjno-promocyjnych i innych działań na rzecz efektywnego wdrażania LSR

Sposób realizacji przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie będzie realizowane w ramach Poddziałania 19.4 Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji. Wsparciu będą podlegać operacje polegające na prowadzeniu działań informacyjnych i aktywizujących mieszkańców we wdrażaniu LSR, szkoleń dla pracowników Biura oraz organów LGD, doradztwa dla potencjalnych beneficjentów LSR. W ramach przedsięwzięcia planuje się zorganizowanie 10 działań komunikacyjnych, 8 szkoleń dla pracowników i organów LGD oraz 70 usług doradczych.

Uzasadnienie realizacji przedsięwzięcia
Konieczność zaplanowania niniejszego przedsięwzięcia jest zdeterminowana wynikami diagnozy, analizy SWOT oraz wniosków z przeprowadzonych konsultacji społecznych. Wynika także z Planu komunikacji LSR. Efektywne wdrażanie LSR oraz realizacja zakładanych celów wymaga podjęcia działań komunikacyjnych oraz aktywizujących mieszkańców. Jest to konieczne aby zachęcić lokalne społeczności do udziału w procesie wdrażania LSR oraz jednocześnie promować efekty realizowanych w ramach LSR przedsięwzięć. Nieodłącznym elementem jest także wsparcie merytoryczne pracowników oraz organów LGD i pomoc doradcza dla potencjalnych beneficjentów LSR.

Specyfikacja wskaźników przypisanych do przedsięwzięć, celów szczegółowych i celów ogólnych wraz z uzasadnieniem wyboru konkretnego wskaźnika w kontekście ich adekwatności do celów i przedsięwzięć.

Wskaźniki realizacji celów ogólnych, celów szczegółowych oraz przedsięwzięć zostały opisane w Tabeli nr 26. Ich wybór został dokonany przede wszystkim w oparciu o przeprowadzone konsultacje społeczne oraz prace Grupy roboczej, która ustaliła wagi dla poszczególnych zaproponowanych wcześniej wskaźników. Dodatkowo podstawą wyboru wskaźników był katalog wskaźników określonych dla PROW 2014-2020.

Źródłem pozyskania danych do pomiaru wskaźników będą dane GUS, sprawozdania beneficjentów oraz dane LGD, zgodnie z informacjami zawartymi w tabeli Plan działania stanowiącej zał. nr 3 do LSR Dane będą monitorowane przez Biuro LGD oraz poddawane okresowej ewaluacji, zgodnie z informacjami zawartymi w Procedurze monitoringu i ewaluacji, stanowiącej zał. nr 2 do LSR

Stan początkowy wskaźników produktu i rezultatu będzie co do zasady wynosił „0" ponieważ przyjęto statyczne wskaźniki produktu i rezultatu ze względu na charakter planowanych do realizacji działań w ramach wdrażania LSR. Wskaźniki oddziaływania odnoszą się do danych statystycznych dostępnych w publikatorze GUS na stronie internetowej http://stat.gov.pl/bdl, skąd będą brane dane dotyczące stanu początkowego wskaźnika oraz stanu na rok 2023 (rok docelowy)

Stan docelowy wskaźnika – stan docelowy wskaźników produktu i rezultatu będzie mierzony w oparciu o źródła pomiaru wskazane w tabeli nr 26 Cele i wskaźniki LSR.

Przedsięwzięcia szczególnie ważne dla LGD, w których LGD gotowa jest się podjąć realizacji operacji własnej w celu zapewnienia pełnej i kompletnej realizacji LSR.

W przypadku braku zainteresowania ze strony społeczności lokalnej ogłaszanymi konkursami LGD będzie w stanie zrealizować operacje własne wypełniając tym samym założone wskaźnik dla danego celu i przedsięwzięcia, w ramach następujących przedsięwzięć:

- 1.2.1 Tworzenie i rozwój ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej
- 1.4.2 Rozwój i rewitalizacja lokalnych obiektów świadczących o lokalnej tradycji, kulturze i historii
- 1.5.1 Wspieranie włączenia społecznego poprzez organizację kampanii i innych działań aktywizujących i integrujących lokalną społeczność, w tym grupy defaworyzowane

Wartość oraz zakres realizowanej operacji własnej będzie zbieżny z opisem podanym w powyższej tabeli przedsięwzięć.

LGD zrealizuje samodzielnie operacje własne pod warunkiem, że nie zgłosi się inny podmiot z obszaru LGD gotowy zrealizować te przedsięwzięcia, w ramach ogłoszonego konkursu".

Tabela nr 30. Tabela celów, przedsięwzięć i wskaźników Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem"

Tabela celów, przedsięwzięć i wskaźników Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem"						
1.0	**CEL OGÓLNY**	**Poprawa jakości i warunków życia mieszkańców oraz podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności społeczno-gospodarczej obszaru LSR**				
1.1	**CELE SZCZEGÓŁOWE**	**Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości niezwiązanej z rolnictwem oraz podnoszenie kwalifikacji biznesowych mieszkańców z grup defaworyzowanych**				
1.2		**Promocja oraz rozwój turystyki i rekreacji na obszarze LSR**				
1.3		**Rozwój i promocja produktów lokalnych, przetwórstwa lokalnego oraz rynków zbytu**				
1.4		**Odnowa i pielęgnowanie dziedzictwa lokalnego**				
1.5		**Tworzenie warunków do włączenia społecznego oraz aktywizacja mieszkańców i wzmacnianie kapitału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego**				
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	jednostka miary	stan początkowy 2014 rok	Plan 2023 rok	źródła danych/ sposób pomiaru
W 1.0		Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców	sztuka	496	540	Dane statystyczne GUS
		Liczba osób bezrobotnych w stosunku do osób w wieku produkcyjnym	%	12,3	11,00	Dane statystyczne GUS
		Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców	sztuka	27	35	Dane statystyczne GUS
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	jednostka miary	stan początkowy 2015 rok	plan 2023 rok	źródła danych/ sposób pomiaru
W 1.1		Liczba utworzonych miejsc pracy	pełny etat średniorocznie	0	61	Dane własne LGD, dane przekazane przez beneficjentów (informacja po realizacji operacji)
		Liczba utrzymanych miejsc pracy	pełny etat średniorocznie	0	70	Dane własne LGD, dane przekazane przez beneficjentów (informacja po realizacji operacji)
		Liczba osób przeszkolonych	osoba	0	120	Sprawozdanie LGD
		Liczba osób z grup defaworyzowanych, które ukończyły szkolenia z wynikiem pozytywnym	sztuka	0	70	Sprawozdanie LGD
		Liczba osób oceniających szkolenie jako adekwatne do oczekiwań	osoba	0	70	Sprawozdanie LGD (ankieta poszkoleniowa)
W 1.2		Liczba osób, które skorzystały w pierwszym roku po realizacji projektu z nowo powstałej infrastruktury	sztuka	0	20 000	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
		Liczba osób, które były odbiorcami kampanii informacyjno-promocyjnych	sztuka	0	10 000	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD

	Liczba osób, które skorzystały z nowo zagospodarowanych terenów nad rzeką Wieprz	sztuka	0	5 000	Sprawozdanie LGD
	Liczba projektów współpracy wykorzystujących lokalne zasoby	sztuka	0	3	Dane własne LGD
	Liczba projektów skierowanych do grup docelowych	sztuka	0	3	Dane własne LGD
W 1.3	Liczba osób, które wzięły udział w warsztatach, konkursach i wyjazdach studyjnych na rzecz rozwoju i promocji produktów lokalnych	sztuka	0	100	Sprawozdanie LGD
	Liczba uczestników zorganizowanych targów, giełd, wystaw, punktów zbytu oraz kupujących produkty lokalne poprzez portal internetowy	sztuka	0	5 000	Sprawozdanie LGD
	Liczba certyfikowanych produktów lokalnych	sztuka	0	30	Sprawozdanie LGD
	Liczba projektów współpracy wykorzystujących lokalne zasoby	sztuka	0	1	Sprawozdanie LGD
	Liczba projektów skierowanych do grup docelowych	sztuka	0	1	Sprawozdanie LGD
W 1.4	Liczba uczestników przedsięwzięć mających na celu wspieranie twórczości ludowej, lokalnych zwyczajów, dziedzictwa kulturowego i historycznego oraz ich promocję	sztuka	0	2 000	Sprawozdanie LGD
	Liczba osób, które skorzystały z nowoutworzonych i zrewitalizowanych obiektów	sztuka	0	20 000	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
W 1.5	Liczba odbiorców kampanii aktywizujących i integrujących lokalną społeczność	sztuka	0	1 500	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
	Liczba osób przeszkolonych	sztuka	0	23	Sprawozdanie LGD
	Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD.	sztuka	0	60	Sprawozdanie LGD

PRZEDSIĘWZIĘCIA	**Grupy docelowe**	**Sposób realizacji**	**Wskaźniki produktu**				
			Nazwa	**Jednostka miary**	**Wartość**		**Źródła danych/ sposób pomiaru**
					początkowa 2015 rok	**końcowa 2023 rok**	

1.1.1	Wsparcie zakładania działalności gospodarczej	Osoby fizyczne, grupy defaworyzowane: osoby niepełnosprawne, osoby bezrobotne, osoby powyżej 50 roku życia, osoby młode do ukończenia 35 roku życia	Konkurs	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	sztuka	0	55	Dane o zakończonych projektach (zrealizowane płatności końcowe, dane z wniosków, dane otrzymane od beneficjentów)
1.1.2	Rozwój działalności gospodarczej	Przedsiębiorcy	Konkurs	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	sztuka	0	5	Dane o zakończonych projektach (zrealizowane płatności końcowe)
1.1.3	Organizacja szkoleń dla mieszkańców z grup defaworyzowanych w zakresie zakładania działalności gospodarczej	Mieszkańcy obszaru, grupy defaworyzowane	Aktywizacja	Liczba szkoleń	sztuka	0	10	Sprawozdanie LGD
1.2.1	Tworzenie i rozwój ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej	Jednostki sektora finansów publicznych, fundacje, stowarzyszenia	Konkurs Operacja własna	Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej	sztuka	0	51	Dane własne LGD, dane przekazane przez beneficjentów (wnioski o płatność)
1.2.2	Promocja turystyczna obszaru LSR poprzez organizację kampanii informacyjno-promocyjnych	Mieszkańcy obszaru LSR	Aktywizacja	Liczba kampanii informacyjno-promocyjnych	sztuka	0	3	Sprawozdanie LGD
1.2.3	Zagospodarowanie i promocja terenów nad rzeką Wieprz na cele turystyczne – projekt pn. Promocja turystyki kajakowej na Wieprzu	LGD, przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane	Projekt współpracy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	sztuka	0	1	Dane własne LGD
1.2.4	Rozwój infrastruktury turystyki aktywnej na obszarze LGD wraz z jej promocją I etap	Turyści, mieszkańcy obszaru LSR w tym grupy defaworyzowane, przedsiębiorcy	Projekt współpracy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	sztuka	0	1	Dane własne LGD

1.2.5	Rozwój infrastruktury turystyki aktywnej na obszarze LGD wraz z jej promocją II etap	Turyści, mieszkańcy obszaru LSR w tym grupy defaworyzowane, przedsiębiorcy	Projekt współpracy międzynarodowy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	sztuka	0	1	Dane własne LGD
1.3.1	Organizacja szkoleń, warsztatów, konkursów, wyjazdów studyjnych oraz innych przedsięwzięć na rzecz rozwoju i promocji lokalnych produktów	Mieszkańcy obszaru LSR, grupy defaworyzowane	Aktywizacja	Liczba zorganizowanych szkoleń, warsztatów, konkursów, wyjazdów studyjnych	sztuka	0	11	Sprawozdanie LGD
1.3.2	Organizacja targów, giełd, wystaw, punktów zbytu oraz tworzenie portali internetowych i wydawanie publikacji związanych z promocją i zbytem produktów lokalnych	Mieszkańcy obszaru LSR, stowarzyszenia, fundacje, grupy defaworyzowane	Aktywizacja	Liczba zorganizowanych targów, giełd, wystaw, punktów zbytu oraz portali internetowych	sztuka	0	22	Sprawozdanie LGD
1.3.3	Organizacja i wdrożenie certyfikacji produktu lokalnego na obszarze LGD	Mieszkańcy obszaru LSR, stowarzyszenia, fundacje, przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane	Projekt współpracy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	sztuka	0	1	Dane własne LGD
1.4.1	Organizacja przedsięwzięć mających na celu wspieranie twórczości ludowej, lokalnych zwyczajów, dziedzictwa kulturowego i historycznego oraz ich promocję	Mieszkańcy obszaru LSR, stowarzyszenia, fundacje, grupy defaworyzowane	Aktywizacja	Liczba zorganizowanych przedsięwzięć	sztuka	0	18	Sprawozdanie LGD
1.4.2	Rozwój i rewitalizacja lokalnych obiektów świadczących o lokalnej tradycji, kulturze i historii	Fundacje, stowarzyszenia, jednostki organizacyjne związku wyznaniowego i kościoła	Konkurs Operacja własna	Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim	sztuka	0	7	Dane własne LGD, dane przekazane przez beneficjentów (wnioski o płatność)
1.5.1	Organizacja kampanii informacyjno-promocyjnych i innych działań na rzecz efektywnego wdrażania LSR	Mieszkańcy obszaru LSR, stowarzyszenia, fundacje, grupy defaworyzowane	Aktywizacja	Liczba zorganizowanych działań komunikacyjnych	sztuka	0	10	Sprawozdanie LGD

		Beneficjenci LSR, pracownicy Biura LGD, Członkowie Rady i Zarządu LGD	Koszty bieżące	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD	osobodzień	0	136	Dane własne LGD, zaświadczenia/certyfikaty poświadczające udział w szkoleniu
				Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	sztuka	0	70	Dane własne LGD- ewidencja doradztwa (karty doradztwa)
SUMA					**-**	**0**	**402**	**-**

Rozdział VI Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych procedur

Lokalna Grupa Działania opracowała niedyskryminujące i przejrzyste procedury wyboru oraz obiektywne kryteria wyboru operacji, które pozwalają uniknąć konfliktu interesów, gwarantują, że co najmniej 50% głosów w decyzjach dotyczących wyboru pochodzi od partnerów niebędących instytucjami publicznymi. Procedury wyboru operacji oraz kryteria wyboru ustalane były mając na uwadze wskazane wcześniej problemy, przedsięwzięcia, cele i wskaźniki. Przygotowanie zasad odnoszących się do wyboru operacji ściśle na podstawie powyżej wymienionych elementów zapewnia spójność w ramach całej LSR i zagwarantuje, że wybrane zostaną jedynie te operacje, które faktycznie przyczyniają się do realizacji strategii.

Wnioski składane do LGD, kwalifikujące się do udzielenia pomocy w ramach inicjatywy Leader, mogą dotyczyć tylko działań i projektów zgodnych z celami LSR. Ich realizacja powinna w możliwie najwyższym stopniu pozytywnie oddziaływać na środowisko, prowadzić do tworzenia nowych miejsc pracy, być zgodna z innymi dokumentami planistycznymi danego obszaru oraz odznaczać się innowacyjnością, przyczyniając się do poprawy ogólnej jakości i warunków życia mieszkańców na obszarze LGD.

Przyjęte procedury wyboru operacji oparte są o następujące założenia:

- określono sposób organizacji naborów (tryb ogłaszania, czas trwania, miejsce składania wniosków)
- wybór operacji przez Radę, której skład odpowiada wymogom trójsektorowości, w składzie jest osoba młoda do 35 roku życia i kobieta oraz przedsiębiorca,
- zastosowano mechanizmy gwarantując utrzymanie zasady parytetów przy wyborze operacji dotyczących sektora publicznego i pojedynczych grup interesu, w tym celu wprowadzono rejestr interesu członków organu decyzyjnego,
- zapewniono, że wyniki oceny i wyboru operacji przez Radę będą podawanie do publicznej wiadomości po zakończeniu pracy Rady wraz z protokołami, w których będą zawarte informacje o ewentualnych włączeniach z procesu decyzyjnego ze wskazaniem, których wniosków dotyczą,
- zastosowano mechanizmy gwarantujące wyłączanie członków Rady z oceny operacji w przypadku wystąpienia ich powiazań lub konfliktu interesów z wnioskodawcą zarówno na wniosek członka Rady oraz z uzasadnionych przyczyn na wniosek Przewodniczącego Rady,
- zastosowano transparentne, obiektywne, jasne i niezmienne w trakcie naboru kryteriów ocen wniosków,
- określono szczegółowy sposób informowania o wynikach oceny i możliwości wniesienia protestu zapewniającą możliwość skutecznego protestu (warunki, sposób, termin),
- wprowadzono zasady ustalania przez Radę kwot wsparcia poszczególnych operacji,
- przewidziano, wskazano i opisano sposób udostępniania procedur do wiadomości publicznej (wszystkie informacje będą na bieżąco zamieszczane na stronie LGD (www.lgdlubartow.org.pl),
- szczegółowo określono zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji (opisano: ocenę wniosków, dokumentowanie oceny, określono wzory dokumentów np. karta oceny zgodności z programem, karta oceny operacji pod względem spełniania kryteriów wyboru, pod względem zgodności z LSR),
- opracowano procedury wyboru operacji własnych.

Propozycje zmian procedury i kryteriów mogą być zgłaszane przez mieszkańców, pracowników Biura oraz organy LGD i podlegają konsultacjom społecznym zgodnie z zapisami LSR, z zastrzeżeniem, że zmiany te nie mogą być dokonywane w trakcie trwania konkursu, a w całym procesie w ramach danego naboru stosowane będą te same kryteria i procedury.

Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów

W Regulaminie Rady opisano procedurę aktualizacji kryteriów wyboru operacji i ich konsultacji z mieszkańcami. Zmiany będą dokonywane na podstawie wniosków członków Rady, Zarządu oraz członków stowarzyszenia składanych do Zarządu LGD a także na podstawie wyników ewaluacji LSR dokonywanych zgodnie z przyjętym planem ewaluacji. Regulamin obejmuje również procedurę ogłaszania naboru wniosków. Niezależnie od Regulaminu Rady opracowano procedurę aktualizacji LSR.

LSR nie zakłada realizacji projektów grantowych zakłada natomiast możliwość realizacji operacji własnych. Na podstawie wstępnych porozumień z innymi lokalnymi grupami działania przewidziana jest realizacja kilku projektów współpracy.

Specyfika kryteriów wyboru – innowacyjność w kryteriach

Kryteria zostały ustalone zgodnie z wymogami określonymi w programach/ przepisach dla EFROW, posiadają metodologię wyliczenia oraz są mierzalne albo zawierają szczegółowy opis wyjaśniający wymagania konieczne do spełnienia danego kryterium, niebudzące wątpliwości interpretacyjnych, posiadają dodatkowe opisy/ definicje, oraz

sposób przyznawania wag nie budzi wątpliwości. Zasady ustalania lub zmiany kryteriów są przejrzyste. Procedura tworzenia i zmiany kryteriów jest konsultowana ze społecznością lokalną.

Punkty przyznawane są w szczególności dla operacji zwiększających atrakcyjność turystyczną obszaru, promujących jego walory przyrodnicze, promujących lokalne produkty. Premiowane też są operacje realizowane w miejscowościach zamieszkałych przez mniej niż 3 tys. mieszkańców. W kryteriach ocen znaczącą liczbę punktów mogą otrzymać wnioski dobrze przygotowane, kompletne pod względem wymaganych załączników. Wszystkie kryteria zostały szczegółowo opisane, a na użytek niektórych z nich sformułowane zostały definicje kluczowych pojęć, np. innowacyjności lub grupy defaworyzowanej. Specyfika kryteriów odnosi się także do premiowania utworzonych miejsc pracy i innowacyjności przedsięwzięć.

Kryteria są adekwatne do diagnozy, ponieważ ustalane były podczas przeprowadzanych konsultacji społecznych na których to społeczność lokalna zgłaszała uwagi, propozycje, pewne przemyślenia mając także na względzie wytyczne Programu PROW i ustawy o RLKS.

Kryteria zapewniają wybór operacji przyczyniających się do osiągnięcia poszczególnych celów LSR i bezpośrednio odnoszą się do wskaźników produktu i rezultatu LSR, ponieważ w stworzonych kartach oceny znajdują się kryteria punktowe powiązane z oddziaływaniem operacji na najważniejsze obszary oddziaływania LSR.

W kartach oceny zawarte są kryteria dotyczące m. in.:

- realizacji celów przekrojowych PROW 2014-2020:
  - ochrona środowiska
  - przeciwdziałanie zmianom klimatu
  - innowacyjność.
- innowacyjności projektów, które zarazem będą realizowały cele i wskaźniki LSR.

Przez innowacyjność rozumie się wdrożenie nowego na danym obszarze lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.

Kryterium innowacyjności jest odmiennie punktowane w przypadku operacji innowacyjnych w skali całej LGD oraz operacji innowacyjnych w skali danej gminy, na terenie której jest realizowany.

Informacja o realizacji projektów grantowych i/lub operacji własnych

Lokalna Strategia Rozwoju nie zakłada realizacji projektów grantowych. Natomiast przewiduje się realizację operacji własnych. Z związku z tym w ramach opracowanych procedur opracowano także procedurę realizacji operacji własnych, stanowiącą załącznik do wniosku o wybór LSR.

Przedsięwzięcia szczególnie ważne dla LGD, w których LGD gotowa jest się podjąć realizacji operacji własnej w celu zapewnienia pełnej i kompletnej realizacji LSR.

W przypadku braku zainteresowania ze strony społeczności lokalnej ogłaszanymi konkursami LGD będzie w stanie zrealizować operacje własne wypełniając tym samym założone wskaźnik dla danego celu i przedsięwzięcia, w ramach następujących przedsięwzięć:

- 1.2.1 Tworzenie i rozwój ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej
- 1.4.2 Rozwój i rewitalizacja lokalnych obiektów świadczących o lokalnej tradycji, kulturze i historii

Rozdział VII Plan działania

Plan działania LSR „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" jest powiązany z logiką realizacji celów. W swojej strukturze odnosi się do każdego celu oraz przedsięwzięcia odrębnie. Wskazuje też na konkretne wskaźniki na poziomie produktu oznaczone wartością i jednostką miary. Określone w planie działania wskaźniki są zaplanowane etapowo w przyjętym harmonogramie.

Harmonogram w niniejszym planie działania został podzielony na trzy okresy: lata 2016-2018; lata 2019-2021; lata 2022-2023. W harmonogramie zawarto również podsumowanie wskaźników i kwot wsparcia za lata 2016-2023.

Plan działania dotyczy harmonogramu wdrażania celu ogólnego oraz pięciu celów szczegółowych LSR. W ramach celu szczegółowego 1.1 Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości niezwiązanej z rolnictwem oraz podnoszenie kwalifikacji biznesowych mieszkańców z grup defaworyzowanych przewidziane są cztery przedsięwzięcia do realizacji w latach 2016-2023. Wskaźniki pierwszego z przedsięwzięć polegającego na tworzeniu nowych przedsiębiorstw zostaną osiągnięte w 2023 roku. Do tego czasu zostało zaplanowane utworzenie 55 nowych przedsiębiorstw. Z kolei wskaźniki drugiego, trzeciego i czwartego przedsięwzięcia zostaną osiągnięte do 2021 roku.

W zakresie celu szczegółowego 1.2 Promocja oraz rozwój turystyki i rekreacji na obszarze LSR zaplanowano trzy przedsięwzięcia na łączną kwotę 1167 064,54 EUR. Wszystkie wskaźniki przedsięwzięć mają zostać osiągnięte w 2021 roku

Cel szczegółowy 1.3 Rozwój i promocja produktów lokalnych, przetwórstwa lokalnego oraz rynków zbytu zostanie zrealizowany za pośrednictwem czterech kategorii przedsięwzięć. Wskaźniki przedsięwzięcia pierwszego polegającego na organizacji działań na rzecz rozwoju i promocji lokalnych produktów oraz trzeciego: tworzenie inkubatorów przetwórstwa lokalnego zostaną osiągnięte do 2023 roku. Natomiast wskaźniki drugiego i czwartego przedsięwzięcia, tj: związanego z organizacją działań związanych z promocją i zbytem produktów lokalnych oraz organizacją i wdrożeniem certyfikacji produktu lokalnego na obszarze LSR – do 2021 roku. Łącznie na realizację celu 1.3 zaplanowano w budżecie LSR kwotę 690 000 zł.

Cel szczegółowy 1.4 Odnowa i pielęgnowanie dziedzictwa lokalnego zostanie zrealizowany za pośrednictwem dwóch kategorii przedsięwzięć, których wskaźniki zostaną osiągnięte do 2022 roku. Łączna kwota na realizację celu wynosi 45 750,00 EUR.

Ostatni cel szczegółowy LSR Cel szczegółowy 1.5 Tworzenie warunków do włączenia społecznego oraz aktywizacja mieszkańców i wzmacnianie kapitału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego obejmuje realizację trzech kategorii przedsięwzięć. Wskaźniki wszystkich przedsięwzięć w ramach celu 1.5 zostaną osiągnięte do 2021 roku.

Szczegółowy harmonogram realizacji celów i przedsięwzięć wraz z prezentacją planowanych do osiągnięcia wskaźników, stopnia ich realizacji oraz kwot wsparcia finansowego zawarto w załączniku nr 3 do niniejszej LSR.

Rozdział VIII Budżet LSR

Jedynym źródłem finansowania zewnętrznego Lokalnej Strategii Rozwoju jest Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Na realizację LSR przewidziano łącznie 2 951 925,00 EUR. W tym planowana kwota wsparcia na realizację LSR wynosi 2 335 000,00 EUR – zgodnie z załącznikiem nr 6 do regulaminu konkursu na wybór LSR. Na koszty bieżące przewidziano kwotę 385 675,00 EUR, projekty współpracy 166 250,00 EUR oraz na aktywizację lokalnej społeczności 65 000,00 EUR.

Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020 obejmuje określenie kwot wsparcia dla beneficjentów innych niż jednostki sektora finansów publicznych oraz beneficjentów będących jednostkami sektora finansów publicznych. W planie tym dokonano także podziału zakładanego wsparcia na źródła Europejskiego Funduszu Rozwoju Obszarów Wiejskich, Budżetu Państwa oraz wyodrębniono kwoty wkładu własnego będącego wkładem krajowych środków publicznych, który muszą ponieść beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych z obszaru LSR.

Zaplanowana alokacja środków finansowych na realizację LSR jest ściśle skorelowana z planem celów i przedsięwzięć do realizacji, jak również wynika z założonych wskaźników. Podstawowym czynnikiem determinującym plan finansowy LSR była przeprowadzona diagnoza obszaru, analiza SWOT oraz wyrażone podczas licznych konsultacji społecznych potrzeby oraz oczekiwania lokalnej społeczności obszaru LSR. W procesie planowania budżetu LSR wzięto także pod uwagę określone kategorie beneficjentów zainteresowanych potencjalnym wsparciem na operacje mające wpływ na realizację celów i wskaźników LSR. W szczególności dotyczyło to jednostek sektora finansów publicznych.

Szczegółowe dane w zakresie kwot wsparcia w ramach poszczególnych poddziałań oraz źródło finansowania zawarto w załączniku nr 4 do LSR – Budżet LSR.

Rozdział IX Plan komunikacji

Celem ogólnym planu komunikacji Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020 jest zwiększenie efektywności realizacji celów sformułowanych w LSR.

Cele szczegółowe działań komunikacyjnych w procesie wdrażania LSR:

- Informowanie mieszkańców obszaru o przedsięwzięciach realizowanych przez LGD oraz o zasadach i kryteriach udzielania wsparcia z budżetu LSR.
- Wsparcie doradczo – informacyjne dla wnioskodawców w zakresie aplikowania o środki z budżetu LSR.
- Wsparcie doradczo – informacyjne dla beneficjentów w procesie realizacji i rozliczania projektów.
- Uzyskanie informacji zwrotnej nt. oceny jakości i efektywności doradztwa świadczonego przez LGD.
- Zwiększenie poziomu informacji o stanie realizacji LSR LGD, w tym o stopniu realizacji założonych wskaźników.
- Wzmocnienie pozytywnego wizerunku LGD wśród mieszkańców obszaru poprzez intensyfikację i skoordynowanie działań informacyjno – promocyjnych prezentujących efekty wdrażania Strategii.
- Promocja dobrych praktyk osiąganych za pośrednictwem środków na wdrażanie LSR zarówno na terenie LGD jak i w innych regionach.
- Zwiększenie zaangażowania mieszkańców w kształt Strategii oraz kierunki rozwoju obszaru LSR.

Działania komunikacyjne:

- Kampania informacyjno – promocyjna dotycząca głównych założeń LSR oraz zbliżających się naborów wniosków.
- Organizacja spotkań informacyjnych na temat wdrażanych przez LGD projektów oraz zasad aplikowania o dofinansowanie projektów, realizacji i rozliczania projektów.
- Doradztwo w biurze LGD dla beneficjentów wsparcia z zakresu przygotowywania dokumentów aplikacyjnych do konkursu.
- Doradztwo w biurze LGD dla beneficjentów wsparcia z zakresu realizacji i rozliczania projektów.
- Badanie satysfakcji wnioskodawców LGD w zakresie jakości i efektywności pomocy świadczonej na etapie przygotowania wniosków o przyznanie pomocy.
- Badanie satysfakcji beneficjentów LGD w zakresie jakości i efektywności pomocy świadczonej na etapie rozliczania projektów.
- Badanie satysfakcji beneficjentów w zakresie efektów zrealizowanych przez nich przedsięwzięć.
- Upublicznienie na stronie internetowej LGD wyników corocznej ewaluacji wdrażania LSR.
- Kampania informacyjno-promocyjna dotycząca osiągniętych efektów realizacji LSR.

Wskaźniki działań komunikacyjnych:

- Liczba artykułów w prasie lokalnej
- Liczba ogłoszeń na tablicach w instytucjach publicznych
- Liczba ogłoszeń na stronach internetowych
- Liczba wywieszonych plakatów i przekazanych ulotek
- Liczba spotkań
- Liczba udzielonych porad
- Liczba ankiet
- Liczba opublikowanych sprawozdań z wdrażania LSR
- Liczba przeprowadzonych akcji promocyjnych

Grupy docelowe:

- Beneficjenci (projektodawcy) – beneficjenci którzy realizują projekty dofinansowywane ze środków pomocowych Unii Europejskiej
- Potencjalni wnioskodawcy LSR i PROW
- Grupy defaworyzowane
- Ogół społeczeństwa.

Szczegółowe założenia Planu komunikacji LSR zostały określone w załączniku nr 5 do LSR.

Rozdział X Zintegrowanie

Zintegrowanie sektorów, partnerów, zasobów i branż gospodarki

Zintegrowane podejście oznacza, że działania zaplanowane w strategii są ze sobą powiązane i tworzą spójną całość. Integracja może dotyczyć działań prowadzonych w jednym lub kilku sektorach oraz związków między różnymi partnerami gospodarczymi, społecznymi, kulturowymi, środowiskowymi oraz zaangażowanymi sektorami. Zintegrowane podejście oznacza także zaangażowanie przedstawicieli różnych sektorów gospodarki oraz wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i historycznych.

Zintegrowane podejście w przypadku LSR dla LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" polega na tym, że cele i działania w ramach poszczególnych obszarów priorytetów współprzyczyniają się i prowadzą do osiągnięcia zakładanych efektów na poziomie oddziaływania, w szczególności tworzenia nowych miejsc pracy, wzrostu gospodarczego oraz włączenia społecznego. Efekty te zostaną osiągnięte głównie poprzez wsparcie zakładania i rozwoju działalności gospodarczej, poprawę infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, odnowę obiektów dziedzictwa lokalnego, jak też wykorzystanie potencjału i zasobów obszaru, ochronę środowiska i zachowaniu unikalnych walorów przyrodniczych i krajobrazowych, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

W ramach LSR zaplanowano realizację jednego celu szczegółowego 1.5.3, tj.: **Tworzenie warunków do włączenia społecznego oraz aktywizacja mieszkańców i wzmacnianiem kapitału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju gospodarczego,** w ramach którego realizowane przedsięwzięcia w sposób spójny i kompleksowy, z użyciem różnych metod i zaangażowaniem różnych sektorów i partnerów, adresują zidentyfikowany w analizie SWOT problem **niezadowalających warunków życia mieszkańców, jak również ich pogorszenia w sytuacji niepodjęcia interwencji.**

Spójność i kompleksowość planowanego do realizacji celu szczegółowego 1.5 jest spełniona poprzez fakt, iż obejmuje on realizację czterech kategorii przedsięwzięć, opartych o zróżnicowane metody, polegających na:

- Wspieraniu włączenia społecznego poprzez organizację kampanii i innych działań aktywizujących i integrujących lokalną społeczność, w tym grupy defaworyzowane
- Organizacji kampanii informacyjno-promocyjnych i innych przedsięwzięć innowacyjnych na rzecz podnoszenia świadomości i wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska, przyrody i zmian klimatycznych
- Tworzeniu ścieżek dydaktycznych związanych z ochroną środowiska, przyrody i edukacją ekologiczną
- Organizacji kampanii informacyjno-promocyjnych i innych działań na rzecz efektywnego wdrażania LSR.

Należy ponadto nadmienić, iż zintegrowanie niniejszej strategii polega na tym, iż **LSR integruje trzy branże działalności gospodarczej.** Cel szczegółowy 1.1 LSR tj.: Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości niezwiązanej z rolnictwem oraz podnoszenie kwalifikacji biznesowych mieszkańców z grup defaworyzowanych integruje **co najmniej 3 branże działalności gospodarczej związane między innymi z turystyką i rekreacją w rozróżnieniu według sekcji PKD, tj.: usługi noclegowe, usługi gastronomiczne, usługi rekreacyjne.**

Komplementarność celów LSR z innymi dokumentami planistycznymi/strategicznymi

Komplementarność oznacza wzajemne dopełnianie się i jest czymś innym niż pokrywanie się czy zbieżność. Zagadnienie komplementarności z punktu widzenia procesu planowania i wdrażania LSR należy analizować w oparciu o kilka płaszczyzn. Po pierwsze na poziomie komplementarności wewnętrznej, czyli pomiędzy celami i projektami realizowanymi w ramach LSR. Po drugie komplementarności zewnętrznej, czyli w powiązaniu z innymi celami/działaniami realizowanymi na obszarze LSR, bez względu na źródło finansowania. Inne, podlegające niniejszej analizie ujęcie komplementarności odnosi się do perspektywy: 1) możliwości realizacji innego projektu bez realizacji projektu będącego przedmiotem oceny; 2) wpisywania się projektu w istniejącą sieć działań, jako kolejny element lub kontynuacja/uzupełnianie działań (perspektywa funkcjonalna); 3) wyrównywania poziomu rozwoju całości obszaru LSR (perspektywa terytorialna). W celu dokonania analizy komplementarności LSR wobec najistotniejszych innych dokumentów planistycznych dotyczących regionu przyjęto następujące założenia:

- analiza dotyczy sformułowanych i dorozumianych celów LSR oraz celów innych dokumentów planistycznych, w szczególności strategii rozwoju gmin, ale także powiatu i województwa.
- cele są wzajemnie komplementarne co do zakresu, jeżeli służą zrównoważonemu rozwojowi społeczno-gospodarczemu, a ich zakresy są rozłączne cele są wzajemnie zbieżne co do zakresu i wzajemnie komplementarne co do sposobu, jeżeli istotna treść celów zawartych w różnych dokumentach planistycznych jest taka sama, natomiast można spodziewać się różnic co do sposobów ich realizacji cele niosące ryzyko konfliktu to cele zdefiniowane w dokumentach planistycznych w taki sposób, że ich realizacja może zagrażać realizacji celów LSR

W tabeli poniżej przedstawiono wyniki analizy dokumentów planistycznych szczebla powiatowego i regionalnego, które uznano za najistotniejsze z punktu widzenia wdrażania LSR. **Szczegółowej analizie komplementarności poddano głównie strategie i programy 10 gmin współtworzących LGD.** Wyniki przeprowadzonej analizy wskazują, iż ponad 70% celów sformułowanych w tych dokumentach strategicznych było komplementarnych z celami LSR co do zakresu, 30% było częściowo komplementarnych z LSR co do zakresu a częściowo zbieżnych co do zakresu i komplementarnych co do sposobu. Pozostałe cele były zbieżnych co do zakresu i komplementarne co do sposobu z celami LSR. Nieliczne – ok. 3% celów przedstawionych w analizowanych dokumentach gminnych, powiatowych i wojewódzkich wiąże się z pewnym ryzykiem konfliktu z celami LSR. Nie ma to jednak istotnego znaczenia z punktu widzenia realizacji zasady komplementarności LSR.

Tabela nr 31. Wyniki analizy dokumentów planistycznych, które uznano za najistotniejsze z punktu widzenia komplementarności z celami LSR

Cele LSR	Spójne z celami LSR cele dokumentów planistycznych/strategicznych wyższego rzędu na szczeblu wojewódzkim i powiatowym	Nazwa dokumentu planistycznego/strategicznego wyższego rzędu
Cel ogólny 1 LSR: Poprawa jakości i warunków życia mieszkańców oraz podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności społeczno-gospodarczej obszaru LSR Cele szczegółowe LSR: 1.1 Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości niezwiązanej z rolnictwem oraz podnoszenie kwalifikacji biznesowych mieszkańców z grup defaworyzowanych 1.2 Promocja oraz rozwój turystyki i rekreacji na obszarze LSR 1.3 Rozwój i promocja produktów lokalnych, przetwórstwa lokalnego oraz rynków zbytu 1.4 Odnowa i pielęgnowanie dziedzictwa lokalnego 1.5 Tworzenie warunków do włączenia społecznego oraz aktywizacja mieszkańców i wzmacnianie kapitału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego	Cel strategiczny 2: Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich Cele operacyjne: 2.2. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, pozwalający na wykorzystanie istniejącego potencjału surowcowego regionu. 2.4. Wspieranie przedsiębiorczości na wsi i tworzenia pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich w najbardziej efektywnych sektorach gospodarki (głównie usług, w tym usług dla rolnictwa). Cel strategiczny 3: Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu Cele operacyjne: 3.5. Wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw. Cel strategiczny 4: Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu Cele operacyjne: 4.2. Wspieranie włączenia społecznego; 4.3. Wzmacnianie społecznej tożsamości regionalnej i rozwijanie więzi i współpracy wewnątrzregionalnej m.in. przez odwoływanie się do tradycji wielokulturowości i włączaniu jej do regionalnych programów edukacyjnych i selektywnie wspieranych działań kulturotwórczych oraz stymulowanie podejmowania wspólnych przedsięwzięć gospodarczych, organizacyjnych i edukacyjnych; 4.4. Przełamywanie niekorzystnych efektów przygranicznego położenia regionu; 4.5. Racjonalne i efektywne wykorzystywanie zasobów przyrody dla potrzeb gospodarczych i rekreacyjnych, przy zachowaniu i ochronie walorów środowiska przyrodniczego.	Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku
	Cel strategiczny 1: Wzrost przedsiębiorczości w regionie Cele operacyjne: 1. Wzrost liczby i konkurencyjności przedsiębiorstw; 2. Rozwój kapitału ludzkiego Cel strategiczny 3: Rozwój sektora produktów ekologicznych Cele operacyjne: 1. Wzrost produkcji ekologicznej żywności; 2. Promocja i rozwój sektora agroturystycznego	Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego
	Priorytet 1: Zwiększenie konkurencyjności lokalnej gospodarki 1.2. Rozwój infrastruktury poprawiającej atrakcyjność turystyczną powiatu Priorytet 2: Wzrost poziomu zatrudnienia mieszkańców powiatu 2.1. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości 2.2. Rozwój instytucji rynku pracy i aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu Priorytet 3: Poprawa jakości kapitału ludzkiego oraz ograniczenie wykluczenia społecznego w powiecie.	Strategia Rozwoju Powiatu Lubartowskiego
	1. Zwiększania aktywności życiowej ludzi starszych poprzez pomoc w łagodzeniu trudności wynikających z wieku i stworzenia możliwości uczestnictwa w życiu społecznym; 2. poprawa oferty świadczonych usług przez jej wzbogacenie i podniesienie poziomu usług dla osób starszych, 3. Przeciwdziałanie skutkom bezrobocia. 4. tworzenie programów na rzecz aktywizacji społeczno – zawodowej bezrobotnych świadczeniobiorców pomocy społecznej. 5. ograniczanie zjawiska dziedziczenia bezrobocia, zapobieganie degradacji społeczno – zawodowej osób bezrobotnych.	Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Lubartowskiego

Rozdział XI Monitoring i ewaluacja

Celem procedury jest ocena stopnia realizacji wskaźników i planowanych przedsięwzięć, weryfikacja założonych w LSR celów oraz określenie czy LSR jest wdrażana prawidłowo a jej realizacja przebiega zgodnie z założeniami, a także czy sposób funkcjonowania LGD przebiega w sposób gwarantujący wypełnianie nałożonych obowiązków.

Procedura została opracowana przez Lokalną Grupę Działania na podstawie wniosków i wyników prac Grupy Roboczej oraz konsultacji społecznych i internetowych przeprowadzonych w ramach zastosowanych metod partycypacyjnych w procesie opracowania LSR.

Na podstawie dokonanych ustaleń sformułowano elementy podlegające ewaluacji oraz monitorowaniu.

Elementy podlegające ewaluacji:

- efektywność działalności LGD (aktywizacji i promocji);
- efektywność pracowników biura LGD;
- efektywność organu decyzyjnego;
- przebieg konkursów;
- efektywność współpracy;
- jakość procedur i kryteriów.

Przewiduje się opracowanie ewaluacji w oparciu o metody ilościowe i jakościowe pozyskiwania danych niezbędnych dla realizacji tego procesu takie jak:

1. Analiza danych zastanych (desk research), czyli analiza istniejących już dokumentów, raportów i dokumentów planistycznych;
2. Wywiady indywidualne, stanowiące metodę jakościową i pozwalające na bardziej precyzyjne i szczegółowe zbadanie danego projektu
3. Badania ankietowe, stanowiące metodę ilościową i uzupełniającą powyższe metody, przy czym pozwalają one na zbadanie większej części społeczeństwa i odzwierciedlenie opinii społecznej.

Materialnym efektem zakończenia procesu ewaluacji będzie raport sporządzony w powiązaniu z realizacją poszczególnych etapów badania, w wersji elektronicznej i wersji papierowej.

Podmioty dokonujące ewaluacji

Ewaluację on-going wykonuje Biuro LGD i Zarząd LGD. Badanie może zostać przeprowadzone przez niezależnych ekspertów.

Ewaluację ex-post wykonuje ekspert zewnętrzny.

1. **Elementy podlegające monitorowaniu**

- Harmonogram ogłaszanych konkursów
- Budżet LGD
- Wskaźniki realizacji LSR
- Funkcjonowanie Biura LGD

Podmioty prowadzące monitoring

Monitoring wykonuje Biuro LGD.

Rozdział XII Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

W procesie tworzenia LSR Lokalna Grupa Działania poddała analizie założenia LSR i ich ewentualny wpływ na ochronę środowiska na obszarze LSR w oparciu o regulacje zawarte w ustawie z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r., poz. 1235 ze zm.). W wyniku przeprowadzonej analizy Zarząd LGD postanowił o odstąpieniu od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisku na podstawie art. 48 ust. 1 w/w ustawy.

Uzasadnienie:

Uznano, iż Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" stanowi uszczegółowienie dokumentów strategicznych o zasięgu regionalnym, dla których zostały już przeprowadzone procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, tj. „Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020" oraz „Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020".

Lokalna Strategia Rozwoju dla obszaru LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" będzie stanowić instrument realizacji założeń Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2020 poprzez wykorzystanie m.in. środków unijnych, w tym środków z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020. Będzie także dotyczyć wyłącznie niewielkich modyfikacji przyjętego już dokumentu.

Zadania wdrażane zarówno przez beneficjentów jak i samą LGD będą realizowane w sposób taki by nie zagrażały zdrowiu i życiu ludzi oraz środowisku naturalnemu. Nie przewiduje się oddziaływań skumulowanych i transgranicznych.

Działania takie jak np. inwestycje infrastrukturalne, modernizacyjne, rewitalizacyjne ze względu na swój charakter, będą obowiązkowo poddane niezbędnym wymaganym prawem procedurom, np. uzyskanie niezbędnych pozwoleń (na budowę, na wykonanie prac konserwatorskich), w związku z czym inwestycje te będą podlegały procesom uzgadniania z organami uprawnionymi do wydawania takich decyzji/ opinii, co wyeliminuje wystąpienie negatywnego wpływu np. na zachowanie dziedzictwa kulturowego czy na środowisko przyrodnicze.

Realizacja niektórych przedsięwzięć (części kierunków wsparcia projektów) wyznaczonych w ramach LSR wymagała będzie przeprowadzenia procedury administracyjnej (RDOŚ) zakończonej uzyskaniem decyzji określającej środowiskowe uwarunkowania realizacji przedsięwzięcia.

Wobec powyższego można zakłada się, iż realizacja projektów, w ramach LSR, będzie zgodna z obowiązującymi wymogami dotyczącymi ochrony środowiska.

Ze względu na brak szczegółowych parametrów przedsięwzięć inwestycyjnych, takich jak ich lokalizacja, typ oraz skala czy też powierzchnia zabudowy inwestycji nie jest możliwe wykonanie szczegółowej oceny oddziaływania na środowisko. Z tego względu niemożliwa jest również pełna kwantyfikacja oddziaływań.

W szczególności realizacja każdego przedsięwzięcia zostanie poprzedzona postępowaniem zapewniającym wybór najkorzystniejszych dla środowiska wariantów lokalizacyjnych i technicznych, a także wskazaniem właściwych zabezpieczeń środowiska. Ograniczanie oddziaływań na środowisko przyrodnicze oraz warunki życia ludzi winno być prowadzone również w fazie budowy i późniejszej eksploatacji ewentualnych inwestycji.

Wskazane wyżej uzasadnienie było podstawą do złożenia w tej sprawie pisma do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Lublinie w dniu 16.11.2015 r. w sprawie zgody na odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu LSR Stowarzyszenia „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" planowanej do dofinansowania w ramach PROW na lata 2014-2020. **Po przeprowadzonej analizie RDOŚ działając na podstawie art. 57 ust. 1 pkt 2 cytowanej ustawy w piśmie z dnia 24.11.2015 roku wyraził stanowisko, iż „dla projektu Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2016-2022 przygotowanej przez Lokalną Grupę Działania „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" nie ma zastosowania art. 47 ustawy dotyczący konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko".**

Wykaz wykorzystanej literatury

- *Budowanie partnerstw pomiędzy administracją publiczną, biznesem i NGOs – dobre praktyki,* Miejski Ośrodek Wspierania Inicjatyw Społecznych w Krakowie, www.krakow.pl/pliki/5013*, 5.12.204.*
- *Ewaluacja Lokalnych Grup Działania z województwa łódzkiego wg stanu na dzień 31 marca 2012 roku*, 2013. Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego, s. 9-12, www.lodzkie.pl/files/prow/materialy2/EWALUACJA+ LODZKIE.pdf (10.11.2014).
- Flejterski, S. 2006, *Finansowe i pozafinansowe czynniki lokalnego rozwoju ekonomicznego*, [w:] Samorząd terytorialny w zintegrowanej Europie, T. 1, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego", Ekonomiczne Problemy Usług, Nr 1, p. 127.
- Gulc, A. 2013. Wdrażanie oddolnych inicjatyw lokalnych na obszarach wiejskich na przykładzie podejścia Leader, „Economics and Management" – 4, p. 225-228.
- Kołomycew, A. 2010. Lokalne grupy działania jako forma partycypacji na szczeblu lokalnym, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego" Nr 1, p. 113.
- Kraczkowski, A. 2014. *Lokalne Grupy Działania jako forma wspierania rozwoju samorządności w Polsce oraz refleksje na temat organizacji wewnętrznej* [w:] „Partycypacja społeczna w samorządzie terytorialnym", red. B. Dolnicki, Warszawa, s. 709.
- Partnerstwa lokalne w Polsce – kondycja, struktura, wyzwania. Raport badawczy. 2010, oprac. W. Knieć, Kraków – Toruń, p. 32-34.
- Psyk-Piotrowska, E. 2013, Badanie kapitału społecznego LGD – uzasadnienie problemu, założenia metodologiczne, podstawowe wyniki badań, „Acta Universitatis Lodziensis, Folia Sociologica" 44, p. 106-107.
- Rokoszewski, K. 2006. Partnerstwo lokalne i regionalne jako czynnik rozwoju gospodarczego i tworzenia miejsc pracy, Centrum Rozwoju Lokalnego Regionalnego Ośrodka Szkoleniowego EFS Fundacja Inkubator w Łodzi, p. 61.

- Skrzypiec, R. Społeczności lokalne, organizacje pozarządowe i rozwój lokalny jako przedmiot badań społecznych w Polsce, Ośrodek Badania Aktywności Lokalnej, http:jaobywatel.pl, s. 3-7, 10.12.2014.
- Sokólska, J. 2013. Rozwój kierowany przez społeczność lokalną (CLLD/RKSL/ LEADER), Spotkanie Krajowej Sieci Tematycznej ds. Partnerstwa Augustów, 13-14 czerwca 2013 r. Podlaska Sieć Lokalnych Grup Działania.
- *Zasady realizacji instrumentu Rozwój lokalny kierowany przez społeczność w Polsce*. 2014, Warszawa, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, p. 3-7.
- Ziomek, A. 2009. Partnerstwa lokalne w Polsce – uwarunkowania i kierunki rozwoju, [w:] Pomiędzy tożsamością a skutecznością. Dobre praktyki społecznego konstruowania partnerstw lokalnych, red. Bohdan Skrzypczak i Marta Grygorczyk, Warszawa, p. 9.
- Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem".
- Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Lubartów na lata 2015-2020,
- Strategia Rozwoju Gminy Abramów na lata 2007-2015,
- Strategia Rozwoju Gminy Firlej na lata 2008-2015,
- Strategia Rozwoju Gminy Michów na lata 2007-2015,
- Strategia Rozwoju Gminy Ostrówek na lata 2008-2020,
- Strategia Rozwoju Lokalnego Miasta i gminy Kock na lata 2008-2015,
- Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Kamionka na lata 2007-2015,
- Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Serniki na lata 2008-2015,
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Lubartowskim na lata 2014-2020,
- Dane Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego w latach 2007-2013.
- Dane Powszechne Spisu Rolnego 2010 roku,
- Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Lubartowie,
- Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie,
- Dane Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej,
- Ocena zasobów pomocy społecznej za 2014 rok, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie,
- „Terytorialne zróżnicowanie bezrobocia w Polsce'', MPiPS,
- Urząd Komunikacji Elektronicznej RP, http://www.uke.gov.pl,

Załącznik 1 – Procedura aktualizacji LSR

Program Leader w latach 2014-2020 zakłada udział lokalnej społeczności w kształtowaniu polityki rozwoju lokalnego, dlatego bardzo istotnym elementem aktualizacji strategii jest proces informowania jak największego grona mieszkańców obszaru o wszelkich działaniach z tym związanych, co mam posłużyć m. in. do aktualizacji LSR wobec zmieniającego się otoczenia, potrzeb i innych uwarunkowań społeczno-gospodarczych. System informowania mieszkańców o wszelkich zmianach w LSR powinien być oparty o zasady jawności, aktualności, dostępności oraz systematyczności. Szczegółowe zasady komunikowania LGD ze społecznością lokalną zostały określone w części LSR - Plan komunikacji.

Cel procedury:

Celem procedury jest dostosowanie zapisów LSR do wymogów prawnych, aktualizacja danych dotyczących obszaru oraz korekta zapisów wynikająca z ewaluacji wdrażania LSR.

Powiązania:

Procedura Ewaluacji i Monitoringu LSR

Przebieg procedury:

Wszyscy członkowie LGD, a także mieszkańcy obszaru mają możliwość składanie wniosków, uwag i propozycji zmian w zapisach LSR. Na stronach internetowych dostępne są adresy mailowe, karty oceny funkcjonowania LGD, a także ankiety dotyczące oceny jakości życia na obszarze. Wszystkie te uwagi są zbierane i analizowane w biurze Lokalnej Grupy Działania. Procedura aktualizacji LSR będzie obejmowała następujące etapy:

1. Analiza zgłaszanych do LGD potrzeb zmian dokonywana jest przez pracowników Biura i Zarząd Stowarzyszenia.
2. Analiza zgłaszanych potrzeb przez członków LGD i mieszkańców (Karty Projektów).
3. Analiza otoczenia prawnego związanego z funkcjonowaniem LGD i wdrażaniem LSR dokonywana jest przez pracowników Biura i Zarząd.
4. Ewaluacja i wdrażanie LSR dokonywana jest przez Biuro LGD (*patrz*: Procedura Ewaluacji i Monitoringu) które przygotowuje Raport z wdrażania LSR;
5. Zarząd podejmuje ostateczną decyzję o zmianach. Przyjęte uchwałą zmiany rekomenduje Walnemu Zebraniu Członków Stowarzyszenia.
6. Aktualizacja LSR dokonywana jest uchwałą Walnego Zebrania.

SCHEMAT PROCEDURY AKTUALIZACJI Lokalnej Strategii Rozwoju

Załącznik 2 – Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu

Cel procedury

Celem procedury jest ocena stopnia realizacji wskaźników i planowanych przedsięwzięć, weryfikacja założonych w LSR celów oraz określenie czy LSR jest wdrażana prawidłowo a jej realizacja przebiega zgodnie z założeniami, a także czy sposób funkcjonowania LGD przebiega w sposób gwarantujący wypełnianie nałożonych obowiązków.

Przebieg procedury monitorowania

Proces monitoringu będzie obejmować następujące elementy:

1. monitorowanie rzeczowej realizacji LSR polegającej na
   a. analizie stopnia osiągnięcia mierzalnych i weryfikowalnych wskaźników wykonalności celów strategii;
   b. monitorowaniu operacyjnym na podstawie bezpośrednich rozmów z beneficjentami i wizji lokalnych na miejscu realizacji operacji;
   c. zaangażowaniu społeczności lokalnej w proces ewaluacji
   d. harmonogram ogłaszanych konkursów.
2. monitorowanie poziomu wydatków środków na poszczególne operacje i działania własne LGD;
3. ocena zainteresowania stroną internetową LGD;
4. ocena zainteresowania ogłaszanymi konkursami;
5. ocena zainteresowania prowadzonymi szkoleniami.

Dla celów monitorowania i analizy stopnia osiągnięcia mierzalnych i weryfikowalnych wskaźników wykonalności celów strategii zostanie opracowana ankieta monitorująca, jako podstawowe narzędzie weryfikacji osiągniętych wskaźników w ramach danej operacji, której złożenie będzie obligatoryjne w terminie 30 dni od dnia otrzymania płatności końcowej w ramach danej operacji. Jako narzędzie dodatkowe wskazuje się: oświadczenia i sprawozdania beneficjentów oraz Biura LGD.

Sposoby realizacji badań – monitoring

Zakres badania	Podmiot/organ wykonujący badanie	Sposób wykonania badania (źródła danych)	Czas i okres dokonywani a pomiaru	Analiza i ocena danych
• Harmonogram ogłaszanych konkursów • Budżet LGD • Wskaźniki realizacji LSR • Funkcjonowanie Biura LGD	• Biuro LGD (ocena własna) • Zarząd LGD	• Rejestr ogłoszonych konkursów • Dokumentacja własna LGD, informacje z IW • Ankiety monitorujące beneficjentów, • Dokumentacja własna LGD • Anonimowe ankiety odbiorców świadczonego doradztwa • Rejestr doradztwa	• Na bieżąco	• Zgodność ogłaszania Konkursów z harmonogramem • Stopień wykorzystania funduszy • Wysokość zakontraktowanych środków • Stopień realizacji wskaźników produktu i rezultatu • Ocena pracy pracowników • Jakość i efektywność świadczonego doradztwa

Przebieg procedury ewaluacji

Proces ewaluacji związany z wdrażaniem LSR będzie obejmował:

1. **Ewaluację on-going**, czyli w trakcie wdrażania interwencji, której celem jest oszacowanie stopnia osiągnięcia zakładanych celów pod względem dostarczonych produktów i osiągniętych rezultatów oraz określenie trafności zamierzeń w stosunku do aktualnych trendów społeczno-gospodarczych - termin uruchomienia badania: 01.01.20l9r., termin zakończenia: 28.02.2019 r.;
2. **Ewaluację ex-post**, czyli po zakończeniu realizacji interwencji, której celem jest określenie jego długotrwałych efektów, w tym wielkości zaangażowanych środków, skuteczności i efektywności pomocy - termin uruchomienia badania: 01.04.2022r., termin zakończenia: 31.05.2022r.;

Proces ewaluacji związany z funkcjonowaniem Lokalnej Grupy Działania będzie obejmował **ewaluację on-going** w okresie I kwartału roku następującego po roku ocenianym za cały rok kalendarzowy.

Kryteria szczegółowe ewaluacji obejmują ocenę:

1. stopnia, w jakim przyjęte cele projektu odpowiadają zidentyfikowanym problemom w obszarze objętym projektem lub realnym potrzebom beneficjentów;
2. poziomu ekonomicznego uzasadnienia realizacji projektów, czyli stosunku poniesionych nakładów do uzyskanych wyników i rezultatów, przy czym przez nakłady rozumie się zasoby finansowe, ludzkie i poświęcony czas;
3. skuteczności - ocenę stopnia, na ile cele przedsięwzięcia, zdefiniowane na etapie programowania, zostały osiągnięte;
4. użyteczności - stopnia zaspokojenia potrzeb beneficjentów w wyniku osiągnięcia rezultatów podejmowanych operacji;
5. trwałości - oceny faktu, czy pozytywne efekty projektu na poziomie celu mogą trwać do zakończenia finansowania zewnętrznego oraz czy możliwe jest utrzymanie się wpływu tego projektu w dłuższym okresie na procesy rozwoju na poziomie sektora, regionu czy kraju.

Elementy podlegające ewaluacji:

- efektywność działalności LGD (aktywizacji i promocji);
- efektywność pracowników biura LGD;
- efektywność organu decyzyjnego;
- przebieg konkursów;
- efektywność współpracy;
- jakość procedur i kryteriów.

Przewiduje się opracowanie ewaluacji w oparciu o metody ilościowe i jakościowe pozyskiwania danych niezbędnych dla realizacji tego procesu takie jak:

4. Analiza danych zastanych (desk research), czyli analiza istniejących już dokumentów, raportów i dokumentów planistycznych;

5. Wywiady indywidualne, stanowiące metodę jakościową i pozwalające na bardziej precyzyjne i szczegółowe zbadanie danego projektu;
6. Badania ankietowe, stanowiące metodę ilościową i uzupełniającą powyższe metody, przy czym pozwalają one na zbadanie większej części społeczeństwa i odzwierciedlenie opinii społecznej.

Materialnym efektem zakończenia procesu ewaluacji będzie raport sporządzony w powiązaniu z realizacją poszczególnych etapów badania, w wersji elektronicznej i wersji papierowej.

Sposoby realizacji badań – ewaluacja

Tabela 32. Elementy funkcjonowania LGD podlegające ewaluacji

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródło danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
• Funkcjonowanie LGD • Efektywność pracy biura i organów LGD • Ocena przebiegu konkursów • Ocena komunikacji sposobu przepływu informacji • Efektywność wdrażania Planu komunikacji • Efektywność doradztwa LGD • Efektywność współpracy między LGD i innymi partnerami społecznymi, publicznymi. • Efektywność aktywizacji społeczności lokalnej	• Biuro LGD (ocena własna)	• ankiety badawcze skierowane do mieszkańców obszaru • wywiady telefoniczne z beneficjentami • rozmowy z mieszkańcami na otwartych spotkaniach • opinie Komisji Rewizyjnej i Zarządu • analizy danych z dokumentów własnych • analizy danych z dokumentów zewnętrznych • analiza ankiet badawczych skierowanych do beneficjentów operacji • wywiady telefoniczne z beneficjentami • sprawozdania beneficjentów z realizacji operacji • analizy danych z dokumentów własnych	• Ocena coroczna wykonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego. • Po każdym przeprowadzonym konkursie • Ocena coroczna wykonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego. • Ocena wykonywana po realizacji każdego działania komunikacyjnego • Ocena dokonywana co 6 miesięcy • Ocena coroczna na 31 grudzień wykonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego.	• Rzetelne i terminowe wypełnianie obowiązków wynikających z umowy • Realizacja LSR zgodnie z harmonogramem • Uczestnictwo w posiedzeniach • Przestrzeganie Regulaminu • Jakość i skuteczność świadczonych usług • Efektywność promocji LGD i aktywizacji lokalnej społeczności

Elementy wdrażania LSR podlegające ewaluacji

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródło danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
• Stopień realizacji celów • Stopień realizacji wskaźników • Stopień realizacji przedsięwzięć • Stopień wykorzystania budżetu	• Biuro LGD (ocena własna)	• analizy danych z dokumentów własnych • analiza ankiet badawczych skierowanych do beneficjentów operacji • wywiady	• Ocena roczna na 31 grudzień wykonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego. • Na bieżąco	• Stopień realizacji celów • Stopień realizacji wskaźników. • Stopień realizacji przedsięwzięć • Stopień wykorzystania budżetu • Zgodność

• Harmonogram rzeczowo-finansowy LSR • Kryteria i procedury wyboru operacji		telefoniczne z beneficjentami • sprawozdania beneficjentów z realizacji operacji • raporty finansowe określające stopień wykorzystania budżetu		z harmonogramem • Opinia społeczności lokalnej na temat wdrażania LSR projektów • Ocena zgodności i wysokości wydatkowania środków finansowych na przedsięwzięcia. • Ocena zgodności projektów z harmonogramem • Ocena przejrzystości i jasności kryteriów i procedur wyboru operacji • Ocena spójności kryteriów i procedur ze wskaźnikami realizacji celów

Wykorzystanie opinii i wniosków lokalnej społeczności

Wyniki przeprowadzonych ewaluacji i analiz danych monitoringowych pozyskanych również od lokalnej społeczności będą służyły, w razie konieczności, do wprowadzenia działań/planów naprawczych, zmiany kryteriów wyboru, aktualizacji harmonogramu ogłaszanych konkursów, modyfikacji budżetu czy sformułowania nowych celów i kryteriów wyboru.

Załącznik 3 – Plan działania

CEL OGÓLNY nr 1	Lata	2016 - 2018			2019 - 2021			2022 - 2023			Razem 2016 - 2023		Program	Poddziałanie/ zakres Programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w EUR	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w EUR	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w EUR	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w EUR		
Cel szczegółowy 1.1 Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości niezwiązanej z rolnictwem oraz podnoszenie kwalifikacji biznesowych mieszkańców z grup defaworyzowanych														
P. 1.1.1	Liczba nowo zarejestrowanych przedsiębiorstw	10 szt.	18%	262086,39 €	35	81%	538480,45 €	10	100%	176092,66€	55	976659,50 €	**PROW**	Realizacja LSR
P. 1.1.2	Liczba rozwiniętych działalności gospodarczych	3 szt.	50%	108986,90 €	2 szt.	100%	59 991,79 €	0	0	0,00	5	168978,69 €	**PROW**	Realizacja LSR
P. 1.1.3	Liczba szkoleń	5 szt.	50%	1 250,00 €	5 szt.	100%	1 250,00 €	0	0	0,00	10	2 500,00 €	**PROW**	Aktywizacja
Razem cel szczegółowy 1.1				**372323,29 €**			**599722,24 €**			**176092,66** €		**1148138,19 €**		
Cel szczegółowy 1.2 Promocja oraz rozwój turystyki i rekreacji na obszarze LSR														
P. 1.2.1	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej	24 szt.	50%	487500,00 €	15 szt.	80%	219064,54 €	12	100%	356944,61 €	51	1063509,15 €	**PROW**	Realizacja LSR
P. 1.2.2	Liczba kampanii informacyjno-promocyjnych	2 szt.	60%	10 000,00 €	1 szt.	100%	5 000,00 €	0	0	0,00	3	15 000,00 €	**PROW**	Aktywizacja

P. 1.2.3	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	1 szt.	100%	9 617,50 €	0	0%	0,00	0	0	0,00	1	9 617,50 €	**PROW**	Współpraca
P. 1.2.4	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	0 szt.	0%	0,00	1 szt.	100%	37 500,00 €	0	0	0,00	1	37 500,00 €	**PROW**	Współpraca
P. 1.2.5	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	0 szt.	0%	0,00	1 szt.	100%	163132,50 €	0	0	0,00	1	163132,50 €	**PROW**	Współpraca
Razem cel szczegółowy 1.2				**507117,50 €**			**424697,04 €**			**356944,61 €**		**1288759,15 €**		
Cel szczegółowy 1.3 Rozwój i promocja produktów lokalnych, przetwórstwa lokalnego oraz rynków zbytu														
P. 1.3.1	Liczba zorganizowanych szkoleń, warsztatów, konkursów, wyjazdów studyjnych	5 szt.	50%	5 000,00 €	6 szt.	100 %	5 650,00 €	0	0	0,00	10	10 650,00 €	**PROW**	Aktywizacja
P. 1.3.2	Liczba zorganizowanych targów, giełd, wystaw, punktów zbytu oraz portali internetowych	3 szt.	30%	3 750,00 €	19 szt.	70%	4 850,00 €	0	0	0,00	22	8 600,00 €	**PROW**	Aktywizacja
P. 1.3.3	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	1 szt.	100%	23 250,00 €	0	0%	0,00	0	0	0,00	1	23 250,00 €	**PROW**	Współpraca
Razem cel szczegółowy 1.3				**32000,00 €**			**10500,00 €**			**0,00**		**42500,00 €**		
Cel szczegółowy 1.4 Odnowa i pielęgnowanie dziedzictwa lokalnego														

P. 1.4.1	Liczba zorganizowanych przedsięwzięć	3 szt.	17 %	3 000,00 €	15 szt.	83%	10 250,00 €	0	0	0,00	18	13 250,00 €	**PROW**	Aktywizacja
P. 1.4.2	Liczba utworzonych i zrewitalizowanych obiektów	4 szt.	50%	87 654,57 €	3 szt.	100%	38198,09 €	0	0	0,00	7	125852,66 €	**PROW**	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 1.4				**90654,57 €**			**48448,09 €**			**0,00**		**139102,66 €**		
Cel szczegółowy 1.5 Tworzenie warunków do włączenia społecznego oraz aktywizacja mieszkańców i wzmacnianie kapitału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego														
P. 1.5.1	Liczba zorganizowanych działań komunikacyjnych	5 szt.	50%	7 500,00 €	5 szt.	100%	7 500,00 €	0	0	0,00	10	15 000,00 €	**PROW**	Aktywizacja
	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD	68 osobodni	50%	750,00 €	68 osobodni	100%	750,00 €	0	0	0,00	136 osobodni	1 500,00 €	**PROW**	Koszty bieżące
	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	25 szt.	50%	162 500,00 €	25 szt.	50%	221675,00 €	0	0	0,00	50 szt.	384175,00 €	**PROW**	Koszty bieżące
Razem cel szczegółowy 1.5				**170 750,00 €**			**229925,00 €**			**0,00**		**400675,00 €**		
RAZEM CEL OGÓLNY				**1172845,36 €**			**1313292,37 €**			**533037,27 €**		**3019175,00 €**		
RAZEM LSR				**946227,86 €**			**898772,14 €**			**490000,00 €**		**2335000,00 €**		
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW													% budżetu poddziałania Realizacja LSR	
												1162954,77 €	**50,58%**	

Załącznik 4 – Budżet LSR

BUDŻET LSR

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe EUR PROW
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	2 335 000,00 €
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	233 500,00 €
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	385 675,00 €
3Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	65 000,00 €
RAZEM	**3 019 175,00 €**

Plan Finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014 - 2020

	Wkład EFROW	Budżet państwa	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych	RAZEM
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	1 252 941,51 €	716 163,49 €		1 969 105,00 €
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	232 818,98 €		133 076,02 €	365 895,00 €
Razem	1 485 760,49 €	716 163,49 €	133 076,02 €	**2 335 000,00 €**

Załącznik 5 – Plan komunikacji

Wstęp

System komunikacji społecznej umożliwia wdrożenie opracowanego planu strategicznego. Poprzez komunikowanie społeczne, czyli wymianę informacji między ludźmi realizującymi strategię organizacji możliwe jest:

- wyjaśnienie założonych celów strategicznych i przełożenie ich na funkcjonalne działania rozwojowe,
- ustalenie i realizacja planów operacyjnych, przełożenie koncepcji realizacji strategii na konkretne zadania, interesariuszy LSR;
- ustalenie i kontrolowanie budżetu,
- pozyskiwanie zasobów ludzkich, zmiana kultury organizacyjnej, integracja społeczności lokalnej, tworzenie płaszczyzny współpracy sprzyjającej wdrożeniu strategii[2].

[2] Por.: M. Matosek, Komunikacja społeczna w realizacji strategii samorządów terytorialnych i przedsiębiorstw, Zeszyty Naukowe WSEI seria: EKONOMIA, 5(2/2012), s. 91-112.

1. Cele planu komunikacji

W okresie wrzesień – listopad 2015 roku została przeprowadzona analiza problemów, potrzeb i celów związanych z działaniami komunikacyjnymi zarówno zrealizowanej LSR, jak również przyszłej działalności Lokalnej Grupy Działania w okresie wdrażania LSR na lata 2014-2020. W ramach zrealizowanych działań przeprowadzono badania i wywiady ze społecznością lokalną, jak również spotkania warsztatowe w ramach grup fokusowych, panelu ekspertów i konsultacji przeprowadzonych z członkami LGD. Wyniki zastosowanych metod partycypacyjnych wskazały na konieczność sformułowania nowych celów i działań w zakresie komunikacji ze społecznością lokalną w procesie wdrażania LSR w nowym okresie programowania.

Na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego zidentyfikowano podstawowe problemy w zakresie komunikacji ze społecznością lokalną. Z pośród nich najważniejsze to:

- niewystarczająca promocja LSR
- niewystarczające rozpowszechnianie informacji o możliwościach i zasadach aplikowania o środki w ramach wdrażania LSR
- mała ilość badań i analiz pozwalających na badanie efektywności realizowanych przez beneficjentów przedsięwzięć po ich zakończeniu
- niewystarczająca promocja wizerunku samej LGD, jako koordynatora rozwoju lokalnego na danym terenie
- słabe zaangażowanie mediów w aktywność LGD
- niska dywersyfikacja źródeł komunikowania
- słaba promocja dobrych praktyk i przykładów przedsięwzięć realizowanych przez inne LGD w kraju i za granicą
- niska aktywność LGD w zakresie pozyskiwania nowych partnerów do współpracy w ramach organizacji , jak również współpracy międzysektorowej
- niewystarczający poziom komunikacji z beneficjentami projektów realizowanych przez LGD
- niewystarczająca aktywność LGD w zakresie budowania dobry relacji z interesariuszami działającymi na obszarze LGD.

Na podstawie zidentyfikowanych obszarów problemowych podczas kolejnych etapów konsultacji społecznych sformułowano i uzgodniono propozycje celów związanych z działaniami informacyjno-promocyjnymi LSR.

Cel ogólny działań komunikacyjnych w procesie wdrażania LSR:

Celem ogólnym planu komunikacji LSR na lata 2016-2022 jest zwiększenie efektywności realizacji celów sformułowanych w LSR. Cel ten zostanie zrealizowany poprzez poprawę wizerunku oraz wzrost rozpoznawalności Lokalnej Grupy Działania jako koordynatora wdrażania LSR, jak również zwiększenie aktywności beneficjentów LSR w zakresie aplikowania o środki dostępne w ramach LSR.

Cele szczegółowe działań komunikacyjnych w procesie wdrażania LSR:

Cel ogólny działań informacyjno-promocyjnych zostanie zrealizowany poprzez następujące cele szczegółowe:

1. Nabycie informacji przez potencjalnych wnioskodawców o zasadach i kryteriach udzielania wsparcia z budżetu LSR LGD;
2. Nabycie informacji przez potencjalnych wnioskodawców o zasadach i kryteriach rozliczania operacji w ramach LSR LGD;
3. Informowanie i wsparcie beneficjentów w zakresie pozyskiwania środków w ramach LSR oraz w procesie realizacji projektów przez profesjonalną informację i pomoc w rozliczaniu projektów,
4. Zwiększenie poziomu informacji o stanie realizacji LSR LGD, w tym o stopniu realizacji założonych wskaźników
5. Budowanie pozytywnego wizerunku LSR wśród mieszkańców obszaru poprzez informowanie ich o możliwościach dofinansowania oraz o już zrealizowanych w ramach Strategii projektach i bezpośrednich korzyściach wynikających z ich realizacji,
6. Promocja dobrych praktyk osiąganych za pośrednictwem środków na wdrażanie LSR zarówno na terenie LGD jak i w innych regionach
7. Wzmocnienie pozytywnego wizerunku LGD jako obszaru efektywnie wykorzystującego szanse stwarzane przez członkostwo Polski w Unii Europejskiej
8. Zwiększenie poziomu informacji o efektach zrealizowanych przez beneficjentów projektów.
9. Zwiększenie zaangażowania mieszkańców w działalność LGD.
10. Zwiększenie poziomu świadomości i wiedzy mieszkańców na temat korzyści z członkostwa w Unii Europejskiej dla gmin obszaru LGD, uzyskiwanych dzięki napływowi Funduszy Europejskich,

2. Opis działań komunikacyjnych i grup docelowych oraz środków przekazu, w tym działań podejmowanych w przypadku problemów z realizacją LSR, niskim poparciu społecznym dla działań realizowanych przez LGD itd.;

Plan komunikacji w procesie wdrażania LSR będzie opierał się o zastosowanie różnorodnych, spójnych ze sobą i wynikających z zaplanowanych celów działań komunikacyjnych.

Planowane działania mają wzbudzić zainteresowanie oraz zachęcić potencjalnych Beneficjentów do aplikowania o środki, zwiększając liczbę zrealizowanych inwestycji, a przez to wzmocnić konkurencyjność i atrakcyjność obszaru Lokalnej Grupy Działania. Głównym założeniem działań komunikacyjnych będzie stała wymiana informacji pomiędzy biurem LGD a partnerami społecznymi, publicznymi i gospodarczymi z obszaru LGD.

Planowane działania komunikacyjne są podzielone z jednej strony na działania promocyjne, z drugiej zaś na działania informacyjne. Działania promocyjne będą w szczególności skierowane do ogółu społeczeństwa, jak również potencjalnych beneficjentów i uczestników realizowanych projektów. Ich celem będzie także promowanie funduszy europejskich, jako szansy wsparcia realizacji lokalnych inicjatyw i inwestycji. Z kolei działania informacyjne będą adresowane w szczególności do konkretnych grup potencjalnych beneficjentów przedsięwzięć określonych w LSR.

Działania promocyjno-informacyjne w procesie wdrażania LSR wśród wszystkich grup docelowych z terenu LGD będą nakierowane w szczególności na:

- Atrakcyjność przekazu – pozwolą na wzbudzenie zainteresowania przez odbiorców działań poprzez np. ciekawe wizualizacje, hasła, formy przekazu;
- Czytelność i prostotę przekazu – ze względu na bardzo zróżnicowany krąg grup docelowych informacje muszą być przekazywane w sposób prosty i zrozumiały;
- Stosowanie innowacyjnych form i środków przekazu – poprzez wdrożenie innowacyjnych narzędzie prowadzenia spotkań, narzędzi internetowych, organizacji eventów, dystrybucji materiałów informacyjnych, czy też wdrożenie spójnego systemu wizualizacji działań informacyjno-promocyjnych;
- Prezentację na każdym etapie dobrych praktyk przedsięwzięć zrealizowanych przez inne LGD w kraju i za granicą;
- Zachęcenie do uczestnictwa w realizacji LSR osoby należące do tzw. grup defaworyzowanych – służyć temu będą przede wszystkim: prostota i atrakcyjność przekazu oraz prezentacja wymiernych korzyści dla danej grupy.

3. Grupy docelowe

Kluczowym aspektem w procesie planowania i wdrażania działań komunikacyjnych jest zidentyfikowanie oraz analiza interesariuszy, tj. grup docelowych do których prowadzone działania będą skierowane. Podstawowy krąg odbiorców działań komunikacyjnych jest określony w regulacjach odnoszących się do PROW i LEADER. Jednakże, dla maksymalnej realizacji założonych celów planowane działania nie powinny skupiać jedynie na tych grupach. Budowanie wizerunku LGD, jak również osiąganie zakładanego oddziaływania na lokalną społeczność w określonej perspektywie, wymaga podejmowania szerokiego spektrum działań komunikacyjnych skierowanych do wszystkich mieszkańców obszaru. Zatem w procesie komunikacji LSR planowane działania są skierowane na trzy grupy odbiorców 1) beneficjentów (projektodawców), 2) potencjalnych beneficjentów LSR i PROW, 3) pozostała społeczność lokalna. Dodatkowo konieczną do wyodrębnienia kategorią są grupy defaworyzowane, do których zaliczono:

- Osoby długotrwale bezrobotne
- Młodzież do 35 roku życia
- Seniorów – osoby powyżej 50 roku życia
- Kobiety z terenów wiejskich.

Każda z w/w grup wymaga zastosowania odpowiednich środków przekazu oraz rodzajów komunikatów. Na przykład:

- strony www, portale społecznościowe (młodzież),
- ogłoszenia w prasie (mieszkańcy obszaru LSR, w tym grupy defaworyzowane- mieszkańcy małych miejscowości),
- komunikacja twarzą w twarz (osoby 50+),
- ogłoszenia parafialne (mieszkańcy obszaru, kobiety, osoby 50+),
- plakaty, ulotki (mieszkańcy obszaru LSR, potencjalni beneficjenci działań podejścia Leader PROW 2014-2020);
- ankiety (beneficjenci działań podejścia Leader PROW 2014-2020),
- wywiady (beneficjenci działań podejścia Leader PROW 2014-2020),
- spotkania otwarte (mieszkańcy wsi, rolnicy, przedsiębiorcy, osoby fizyczne),
- fora opinii (młodzież, przedsiębiorcy, przedstawiciele JST, organizacje pozarządowe),
- konsultacje online (młodzież, przedsiębiorcy, przedstawiciele JST, organizacje pozarządowe).

Należy zaznaczyć, iż z punktu widzenia celów LSR podstawową grupą docelową działań komunikacyjnych są beneficjenci - projektodawcy LSR. Komunikaty przekazywane tej grupie powinny być rozbudowane, mieć charakter specjalistyczny i konkretny, powinny też zachęcić do działania i tworzyć pozytywny wizerunek aktywność LGD.

Poniżej wyszczególnienie głównych grup docelowych działań komunikacyjnych:

- Jednostki samorządu terytorialnego, w tym jednostki organizacyjne jst,
- Organizacje pozarządowe,
- Przedsiębiorcy (mikro, mali, średni),
- Podmioty zajmujące się działalnością turystyczną, w tym uzdrowiska, hotele, instytucje sportu, turystyki i rekreacji,
- Placówki edukacyjne;
- Kościoły i związki wyznaniowe,
- Parki narodowe i krajobrazowe, państwowe gospodarstwo leśne, lasy państwowe itp.,
- Spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, TBS-y,
- Zakłady opieki zdrowotnej, domy i zakłady opieki społecznej
- Jednostki otoczenia biznesu (organizacje zrzeszające przedsiębiorców, agencje rozwoju regionalnego, izby gospodarcze, przemysłowo – handlowe, jednostki sektora bankowego, fundusze poręczeń kredytowych i pożyczkowych),
- Partnerzy społeczni i gospodarczy.

Skuteczny przekaz i komunikacja musi zostać także oparta o współpracę i zaangażowanie mediów oraz innych środowisk opiniotwórczych. Są oni bowiem łącznikiem i dodatkowym kanałem komunikacji, który może efektywnie przyczynić się do osiągnięcia celów komunikacyjnych. Należy zatem stworzyć system stałej współpracy z mediami i innymi znaczącymi na lokalnym terenie podmiotami. Polegać to będzie między innym na angażowaniu ich w podejmowane kampanie informacyjno-promocyjne i inne inicjatywy LGD.

5. Działania komunikacyjne:

1. Kampania informacyjno-promocyjna dotycząca głównych założeń LSR
2. Organizacja seminariów na temat zasad aplikowania oraz oceny i wyboru operacji przez LGD;
3. Wsparcie doradcze w biurze LGD nt. zasad aplikowania oraz oceny i wyboru operacji przez LGD.
4. Badanie satysfakcji wnioskodawców LGD w zakresie jakości pomocy świadczonej na etapie przygotowania wniosków o przyznanie pomocy
5. II Kampania informacyjno-promocyjna dotycząca głównych założeń LSR oraz kolejnych naborów wniosków
6. Organizacja seminariów oraz doradztwa na temat zasad aplikowania oraz oceny i wyboru operacji przez LGD
7. Badanie satysfakcji wnioskodawców LGD w zakresie jakości pomocy świadczonej na etapie przygotowania wniosków o przyznanie pomocy
8. Organizacja seminariów i doradztwa na temat zasad rozliczania operacji przez LGD
9. Badanie satysfakcji wnioskodawców LGD w zakresie efektów zrealizowanych przez nich przedsięwzięć
10. Kampania informacyjno-promocyjna dotycząca osiągniętych efektów realizacji LSR

6. Budżet na realizację Planu komunikacji

Szacowany budżet działań komunikacyjnych planowanych do wdrożenia w ramach Aktywizacji LGD zamknie się w kwocie ok. 60 tys. zł.

7. Harmonogram rzeczowo finansowy działań komunikacyjnych (termin, działania, cele, grupy docelowe, środki przekazu, wskaźniki, budżet, efekty)

Termin	Nazwa działania komunikacyjnego	Cele komunikacji	Adresaci działania komunikacyjnego	Środki przekazu	Wskaźniki	Efekty
	Kampania informacyjno-promocyjna dotycząca głównych założeń LSR	• Nabycie informacji przez potencjalnych wnioskodawców o zasadach i kryteriach udzielania wsparcia z budżetu LSR; • Budowanie	Wszyscy mieszkańcy obszaru LGD	• artykuły w prasie lokalnej • ogłoszenia w siedzibach instytucji publicznych • artykuły na stronach	• liczba artykułów w prasie lokalnej • liczba ogłoszeń na tablicach w instytucjach publicznych • liczba ogłoszeń na stronach www i	Liczba osób poinformowanych o zasadach realizacj

2016		pozytywnego wizerunku LSR wśród mieszkańców obszaru poprzez informowanie ich o możliwościach dofinansowania oraz o już zrealizowanych w ramach Strategii projektach i bezpośrednich korzyściach wynikających z ich realizacji, • Zwiększenie zaangażowania mieszkańców w działalność LGD. • Zwiększenie poziomu świadomości i wiedzy mieszkańców na temat korzyści z członkostwa w Unii Europejskiej dla gmin obszaru LGD, uzyskiwanych dzięki napływowi Funduszy Europejskich.		internetowych oraz portalach społ. • biuletyn LGD • spoty w lokalnej telewizji • eventy i imprezy • ulotki • plakaty • spotkania • konferencja	portalach społ. • liczba wydań biuletynu LGD • liczba wejść na stronę internetową • liczba spotkań • liczba wypełnionych ankiet na stronach internetowych gmin i LGD • liczba uczestników konferencji • liczba wywieszonych plakatów i przekazanych ulotek	i LSR i udzielania wsparcia - 6 000
2016	Organizacja seminariów na temat zasad aplikowania oraz oceny i wyboru operacji przez LGD; Wsparcie doradcze w biurze LGD nt. zasad aplikowania oraz oceny i wyboru operacji przez LGD.	• Nabycie informacji przez potencjalnych wnioskodawców o zasadach i kryteriach udzielania wsparcia z budżetu LSR; • Informowanie i wsparcie beneficjentów w zakresie pozyskiwania środków w ramach LSR oraz w procesie realizacji projektów przez profesjonalną informację i pomoc w rozliczaniu projektów, • Wzmocnienie pozytywnego wizerunku LGD jako obszaru efektywnie wykorzystującego szanse stwarzane przez członkostwo Polski w Unii Europejskiej • Zwiększenie zaangażowania mieszkańców w działalność LGD. • Zwiększenie poziomu świadomości i wiedzy mieszkańców na temat korzyści z członkostwa w Unii Europejskiej dla gmin obszaru LGD, uzyskiwanych dzięki napływowi Funduszy	• Przedsiębiorcy • Rolnicy • Grupy defaworyzowane • Organizacje społeczne • Grupy nieformalne • Podmioty sektora publicznego • Osoby fizyczne • Kościoły i związki wyznaniowe	• Prezentacja • Materiały szkoleniowe	• Liczba seminariów • Liczba uczestników seminariów • Liczba przekazanych materiałów • Liczba udzielonych usług doradczych	Liczba osób przeszkolonych – 60 Liczba osób/podmiotów, które skorzystały z doradztwa świadczonego w biurze LGD - 20

		Europejskich,				
2016	Badanie satysfakcji wnioskodawców LGD w zakresie jakości pomocy świadczonej na etapie przygotowania wniosków o przyznanie pomocy	• Zwiększenie poziomu informacji o efektach zrealizowanych przez beneficjentów projektów. • Uzyskanie informacji zwrotnej nt. oceny jakości pomocy świadczonej przez LGD w kolejnych konkursach	• Przedsiębiorcy • Rolnicy • Grupy defaworyzowane • Organizacje społeczne • Grupy nieformalne • Podmioty sektora publicznego • Osoby fizyczne • Kościoły i związki wyznaniowe	• Ankiety rozesłane do wnioskodawców w formie elektronicznej lub przekazane osobiście	• Liczba ankiet rozesłanych do wnioskodawców - 60	Liczba uzyskanych pozytywnych informacji zwrotnych - 50
2017	II Kampania informacyjno-promocyjna dotycząca głównych założeń LSR oraz kolejnych naborów wniosków	• Nabycie informacji przez potencjalnych wnioskodawców o zasadach i kryteriach udzielania wsparcia z budżetu LSR; • Budowanie pozytywnego wizerunku LGD i LSR wśród mieszkańców obszaru poprzez informowanie ich o możliwościach dofinansowania oraz o już zrealizowanych w ramach Strategii projektach i bezpośrednich korzyściach wynikających z ich realizacji, • Zwiększenie zaangażowania mieszkańców w działalność LGD. • Zwiększenie poziomu świadomości i wiedzy mieszkańców na temat korzyści z członkostwa w Unii Europejskiej dla gmin obszaru LGD, uzyskiwanych dzięki napływowi Funduszy Europejskich.	Wszyscy mieszkańcy obszaru LGD	• artykuły w prasie lokalnej • ogłoszenia na stronach internetowych lub w siedzibach instytucji publicznych • artykuły na stronach internetowych oraz portalach społ. • biuletyn LGD • eventy i imprezy sportowo-rekreacyjne • ulotki • plakaty • spotkania z mieszkańcami obszaru LSR • zakup gadżetów promocyjno-informacyjnych	• liczba artykułów w prasie lokalnej • liczba ogłoszeń na stronach internetowych lub tablicach w instytucjach publicznych • liczba artykułów na stronach www i portalach społ. • liczba wydań biuletynu LGD • liczba wejść na stronę internetową • liczba eventów i imprez sportowo-rekreacyjnych na terenie LSR w których LGD wzięła udział • liczba spotkań z mieszkańcami obszaru LSR • liczba wypełnionych ankiet na stronach internetowych gmin i LGD • liczba wywieszonych plakatów i przekazanych ulotek • liczba zakupionych i rozdanych gadżetów promocyjno-informacyjnych	Liczba osób poinformowanych o zasadach realizacji LSR i udzielania wsparcia - 6 000
2018	Organizacja seminariów oraz doradztwa na temat zasad aplikowania oraz oceny i	• Nabycie informacji przez potencjalnych wnioskodawców o zasadach i kryteriach udzielania wsparcia z	• Przedsiębiorcy • Rolnicy • Grupy defaworyzowane	• Prezentacja • Materiały szkoleniowe • Foldery	• Liczba seminariów • Liczba uczestników seminariów • Liczba	Liczba osób przeszkolonych – 60

	wyboru operacji przez LGD	budżetu LSR; • Informowanie i wsparcie beneficjentów w zakresie pozyskiwania środków w ramach LSR oraz w procesie realizacji projektów przez profesjonalną informację i pomoc w rozliczaniu projektów, • Wzmocnienie pozytywnego wizerunku LGD jako obszaru efektywnie wykorzystującego szanse stwarzane przez członkostwo Polski w Unii Europejskiej • Zwiększenie zaangażowania mieszkańców w działalność LGD. • Zwiększenie poziomu świadomości i wiedzy mieszkańców na temat korzyści z członkostwa w Unii Europejskiej dla gmin obszaru LGD, uzyskiwanych dzięki napływowi Funduszy Europejskich.	• Organizacje społeczne • Grupy nieformalne • Podmioty sektora publicznego • Osoby fizyczne • Kościoły i związki wyznaniowe		przekazanych materiałów • Liczba przekazanych folderów • Liczba udzielonych usług doradczych	Liczba osób/podmiotów, które skorzystały z doradztwa świadczonego w biurze LGD - 20
2018	Badanie satysfakcji wnioskodawców LGD w zakresie jakości pomocy świadczonej na etapie przygotowania wniosków o przyznanie pomocy	• Zwiększenie poziomu informacji o efektach zrealizowanych przez beneficjentów projektów. • Uzyskanie informacji zwrotnej nt. oceny jakości pomocy świadczonej przez LGD w kolejnych konkursach	• Przedsiębiorcy • Rolnicy • Grupy defaworyzowane • Organizacje społeczne • Grupy nieformalne • Podmioty sektora publicznego • Osoby fizyczne • Kościoły i związki wyznaniowe	• Ankiety rozesłane do wnioskodawców w formie elektronicznej lub przekazane osobiście	• Liczba ankiet rozesłanych do wnioskodawców	Liczba uzyskanych pozytywnych informacji zwrotnych - 50
2019	Organizacja seminariów oraz doradztwa na temat zasad aplikowania oraz oceny i wyboru operacji przez LGD	• Informowanie i wsparcie beneficjentów w zakresie pozyskiwania środków w ramach LSR oraz w procesie realizacji projektów przez profesjonalną informację i pomoc w rozliczaniu projektów, • Wzmocnienie pozytywnego wizerunku LGD jako obszaru efektywnie wykorzystującego	• Przedsiębiorcy • Rolnicy • Grupy defaworyzowane • Organizacje społeczne • Grupy nieformalne • Podmioty sektora publicznego • Osoby fizyczne • Kościoły i związki wyznaniowe	• Prezentacja • Materiały szkoleniowe • Foldery	• Liczba seminariów • Liczba uczestników seminariów • Liczba przekazanych materiałów • Liczba przekazanych folderów • Liczba udzielonych usług doradczych	Liczba osób przeszkolonych – 60 Liczba osób/podmiotów, które skorzystały z doradztwa świadczonego w

		szanse stwarzane przez członkostwo Polski w Unii Europejskiej • Zwiększenie zaangażowania mieszkańców w działalność LGD. • Zwiększenie poziomu świadomości i wiedzy mieszkańców na temat korzyści z członkostwa w Unii Europejskiej dla gmin obszaru LGD, uzyskiwanych dzięki napływowi Funduszy Europejskich.				biurze LGD - 20
2019	Organizacja seminariów i doradztwa na temat zasad rozliczania operacji przez LGD	• Nabycie informacji przez potencjalnych wnioskodawców o zasadach i kryteriach rozliczania operacji w ramach LSR; • Informowanie i wsparcie beneficjentów w zakresie pozyskiwania środków w ramach LSR oraz w procesie realizacji projektów przez profesjonalną informację i pomoc w rozliczaniu projektów,	• Przedsiębiorcy • Rolnicy • Grupy defaworyzowane • Organizacje społeczne • Grupy nieformalne • Podmioty sektora publicznego • Osoby fizyczne • Kościoły i związki wyznaniowe	• Prezentacja • Materiały szkoleniowe • Foldery	• Liczba seminariów • Liczba uczestników seminariów • Liczba przekazanych materiałów • Liczba przekazanych folderów • Liczba udzielonych usług doradczych	Liczba osób przeszkolonych – 60 Liczba osób/podmiotów, które skorzystały z doradztwa świadczonego w biurze LGD - 20
2019	Badanie satysfakcji wnioskodawców LGD w zakresie jakości pomocy świadczonej na etapie przygotowania wniosków o przyznanie pomocy	• Zwiększenie poziomu informacji o efektach zrealizowanych przez beneficjentów projektów. • Uzyskanie informacji zwrotnej nt. oceny jakości pomocy świadczonej przez LGD w kolejnych konkursach	• Przedsiębiorcy • Rolnicy • Grupy defaworyzowane • Organizacje społeczne • Grupy nieformalne • Podmioty sektora publicznego • Osoby fizyczne • Kościoły i związki wyznaniowe	Ankiety rozesłane do wnioskodawców w formie elektronicznej lub przekazane osobiście	Liczba ankiet rozesłanych do wnioskodawców	Liczba uzyskanych pozytywnych informacji zwrotnych - 50
2020	Badanie satysfakcji wnioskodawców LGD w zakresie efektów zrealizowanych przez nich przedsięwzięć	• Zwiększenie poziomu informacji o efektach zrealizowanych przez beneficjentów projektów. • Uzyskanie informacji zwrotnej nt. oceny jakości pomocy świadczonej przez LGD w kolejnych konkursach	• Przedsiębiorcy • Rolnicy • Grupy defaworyzowane • Organizacje społeczne • Grupy nieformalne • Podmioty sektora publicznego	• Ankiety rozesłane do wnioskodawców w formie elektronicznej lub przekazane osobiście	• Liczba ankiet rozesłanych do wnioskodawców	Liczba uzyskanych pozytywnych informacji zwrotnych - 50

			• Osoby fizyczne • Kościoły i związki wyznaniowe			
2020	Kampania informacyjno-promocyjna dotycząca osiągniętych efektów realizacji LSR	• Promocja dobrych praktyk osiąganych za pośrednictwem środków na wdrażanie LSR zarówno na terenie LGD jak i w innych regionach • Wzmocnienie pozytywnego wizerunku LGD jako obszaru efektywnie wykorzystującego szanse stwarzane przez członkostwo Polski w Unii Europejskiej • Zwiększenie poziomu świadomości i wiedzy mieszkańców na temat korzyści z członkostwa w Unii Europejskiej dla gmin obszaru LGD, uzyskiwanych dzięki napływowi Funduszy Europejskich,	Wszyscy mieszkańcy obszaru LGD	• artykuły w prasie lokalnej • ogłoszenia w siedzibach instytucji publicznych • artykuły na stronach internetowych oraz portalach społ. • spoty w lokalnej telewizji • eventy i imprezy • ulotki	• liczba artykułów w prasie lokalnej • liczba ogłoszeń na tablicach w instytucjach publicznych • liczba ogłoszeń na stronach www i portalach społ. • liczba wejść na stronę internetową • liczba spotkań • liczba wypełnionych ankiet na stronach internetowych gmin i LGD • liczba wywieszonych plakatów i przekazanych ulotek	Liczba osób poinformowanych o efektach realizacji LSR i udzielonego wsparcia - 6 000
		•		•	•	

8. Analiza efektywności działań komunikacyjnych i zastosowanych środków przekazu (w tym tryb korygowania planu komunikacji);

Ewaluacja działań komunikacyjnych

W celu oceny skuteczności prowadzonych działań komunikacyjnych, jak również oceny efektywności i spójności wydatków ponoszonych w związku z realizacją planu komunikacji, będzie prowadzona ewaluacja działań. Za prowadzenie badań ewaluacyjnych i ocenę skuteczności działań komunikacyjnych będzie odpowiedzialna LGD, jako instytucja bezpośrednio zaangażowana we wdrażanie LSR. Podstawą dokonywanej oceny będą wskaźniki określone w planie komunikacji, informacje zwrotne uzyskiwane od uczestników seminariów, spotkań i konferencji, opinie zbierane za pośrednictwem strony www oraz informacje od innych podmiotów zaangażowanych w realizację LSR. Z dokonywanych ocen zostaną sporządzone raporty odnoszące się do poszczególnych etapów działań komunikacyjnych. Raporty będą publikowane na stronie internetowej LGD

9. Opis wniosków/opinii zebranych podczas działań komunikacyjnych, sposobu ich wykorzystania w procesie realizacji LSR.

Jednym z celów planu komunikacji jest uzyskanie informacji zwrotnej o efektywności działalności LGD i wdrażaniu LSR. Zebrane dane są potrzebne do przeprowadzenia ewentualnych korekt, ulepszenia czy też intensyfikacji prowadzonych działań. Kluczową formą zbierania informacji zwrotnych o efektach i procesie wdrażania LSR będą spotkania, seminaria oraz organizowane przedsięwzięcia promocyjne. Zebrane informacje będą podstawą do dokonania korekty działalności LGD, jej pracowników, organów i procedur.

Należy podkreślić, iż prowadzenie działań komunikacyjnych z reguły może napotykać na szereg różnorodnych barier i zagrożeń, które mogą wpływać negatywnie na realizację celów komunikacyjnych. Do czynników warunkujących występowanie barier zaliczyć należy czynniki ludzkie, które związane są z cechami uczestników procesu (nadawca-odbiorca) ale także z ich zrachowaniami interpersonalnymi. Czynnik ten będzie miał istotne znaczenie z uwagi wielość interesariuszy LSR i planu komunikacji. Bariery komunikacyjne będą zdeterminowane także czynnikami technicznymi i organizacyjnymi. Bariery techniczne będą na przykład związane niedziałaniem portali internetowych i stosowanych narzędzi informatycznych. Komunikowanie się wymaga nie tylko odpowiedniego miejsca, ale i czasu. Zbyt mała ilość spotkań lub ich całkowity brak będzie utrudniał porozumiewanie się.

Problemem może być także przeciążenie kanałów komunikacyjnych nadmiernymi informacjami. Powoduje to zatkanie głównych dróg i pojawienie się tzw. „węzłów komunikacyjnych". Należy także liczyć się ze złą interpretacją informacji zwrotnej, czy też nieprawidłowej selekcji otrzymanej informacji u grup docelowych, czyli odrzucanie tej istotnej. Ważna przy tym będzie chęć i umiejętność słuchania, co wpływa na prawidłowe rejestrowanie i przetwarzanie otrzymanych wiadomości. Eliminowanie tych barier będzie możliwe dzięki zwrotnej informacji,

zadawaniu dodatkowych pytań lub też streszczaniu usłyszanych wiadomości oraz co najważniejsze formułowanie komunikatów w sposób spójny i przejrzysty.

Działania komunikacyjne będą miały charakter ciągły i będą ściśle powiązane z poszczególnymi fazami realizacji LSR. Realizacja poszczególnych etapów planu komunikacji będzie przebiegała zgodnie z jego założeniami.